

BÂTİNÎLERİN VE KARMATÎLERİN İ Ç Y Ü Z Ü

DİYANET İŞLERİ BAŞKANI AHMED HAMDİ AKSEKİ'NİN ÖN SÖZÜNÜ İHTİVA EDER

YAZAN

MUHAMMED HAMMADÎ

b. Mâlik b. Ebulfedail

Beşinci Hicrî Asrın Ortalarında Yetişen Hadîs Bilginlerinden

TÜRKÇEYE ÇEVİREN

Hatay Müftüsü

İSMAIL HATİB ERZEN

Camii Ezher Mezunlarından

Ankara Ar Basımevi

1 9 4 8

N o t :

Metinde ( ) işareti arasına alınmış olan numaraların taallük ettiği hasiyeler kitabın sonunda aynı numarada bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Mukaddimeler

Gizli tarikatlar nasıl başladı ?	3
Kitabı Türkçeye çevirenin sözü	14
Kitabı arapça bastıranın sözü	17

Kitaba mukkadime

ve

Bâtıniye taifelerine dair bir kaç söz

Bâtıniye taifelerine dair birkaç söz	23
Şiilerin bariz şahsiyetleri	25
Ehli beyte nisbet dâvası	27
Fatimî denilenlerin neseblerinin sahih olmadığı ve neseb- leri hakkında tutulan mahzar	28
Ülkelerde bâtinîlere verilen adlar	31
Bâtinîlere karşı eser yazanların bir kısmı	34
Kitabın telif sebebi	39

Batını davetçilerin telkin tarzları, Davet ve Mezhep dereceleri

Birinci dâvet	40
İkinci ve üçüncü dâvet	40
Dördüncü dâvet ve mezhebin birinci derecesi	42
Beşinci dâvet ve mezhebin ikinci derecesi	42
Altıncı dâvet ve mezhebin üçüncü derecesi	43
Yedinci dâvet ve mezhebin dördüncü derecesi	44

Sekizinci ve dokuzuncu davet ve mezhebin beşinci derecesi	45
Müellifin meşhudatından başka bir şey yazmadığı	48
Batınîlik Davetinin başlangıcı ve temeli ve bu yolda çalışanlar	50
Meymun Kaddah ve oğlu UbeyduHah	50
Meymun Kaddah'ın yolunu tutanlar ve bunların nesebleri	52
Meymun Kaddah'ın Kûfe'ye gitmesi	54
Cennabeli Ebu Said	54
Mukanna (Mihran oğlu Hasan)	55
Zekreveyh	55
Fazl oğlu Ali'nin Meymun ile mülakatı	56
Hasan Mansur	58
Zu Ceden Ahmed'in oğ. Fazl oğ. Ali ve İbrahim oğ. Cafer	67
Cennabeli Ebu Said'in Abbasi Halifesinin mektubuna cevabı	76
Yine Mansur ve Fazl oğlu Ali'ye dair	79
Havallı San'a Emirî'nin Karmatilerle savaşması	82
Hasan Mansur'un çocukları	84
Abdülhamid oğlu İbrahim	87
Karmatilerin bakıyyesi	88
Suleyhiler	90
Müellifin Nasıyhâtı	92
Kitabda işaret edilen notlar	95-147
İçindekiler	148

Not: 52 nci sahifedeki serlevhanın ikinci satırındaki meset kelimesi nesebleri ve 56 ncı sahifedeki serlevhanın Meynun kelimesi Meymun olacaktır.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANI
AHMED HAMDİ AKSEKİ'NİN
ÖN SÖZÜ

Gizli Tarikatlar Nasıl Başladı?

Peygamberimiz Sallâllahü Aleyhi ve sellem'in irtihalinden sonra ve Hz. Osman'ın son devirlerinden itibaren İslâm dünyasında bir çok fırkalar ve mezhepler çıktığını biliyoruz. Bunların bir kısmı islâmın insanlara tanıttığı ve hattâ teşvik ettiği fikir ve söz hürriyetinden doğmuş ve ilmî bir mezhep olarak uzun zaman devam etmiştir.

Bundan başka siyasî âmiller ve şahsî emellerle ortaya çıkmış fırkalar vardır ki, bunlar her vakit müslümanlar ve müslümanlık için bir gaile, bir musibet olmuştur. İlmî bir mahiyet taşıyan Kaderiye, Mürci'e ve Cehmiye, müstakil birer fırka olarak, bugün kalmamıştır. Fakat siyasî ve islâm aleyhinde kötü maksatlar takip ederek ortaya çıkmış olan fırkalar ve tarikatlar, muhtelif isimler altında bugün de devam etmektedir.

Bu maksatla ilk beliren fırka, diyebiliriz ki, Şia'dır. Şia ve şii'lik, Hz. Ali ile Ehli beytine muhabbeten ileri gelmiş, böyle doğmuştur. İlk zamanlarda Hz. Ali taraftarlarına Şia'î Ali, Hz. Osman taraftarlarına da Şia'î Osman denmişti. Sonraları bu nam, yalnız Hz. Ali taraftarlarına verildi. Hz. Alinin zamanında kendisine taraftar olanlar dört kısma ayrılır:

1 — İlk Şia, halis muhlis ve yürekten Hz. Aliyi sevenler ve ona taraftar olanlar. Bunlar ashap ve tâbiinden olup Hz.

Alide gördükleri iyi vasıflardan dolayı onu seven, onun hilâfete elyak olduğunu söyleyen, ona yardım edenlerdir. Bunlar, Hz. Ebubekir ile Ömer ve Osmana tazim ederler ve hattâ Hz. Ebubekir ile Hz. Ömeri, Hz. Aliye tafdil etmek, ondan üstün görmek hususunda asla niza etmezler. Hazreti Alinin Hz. Ebubekir ve Ömer ve diğer ashap hakkındaki güzel ve onlara yüksek kıymet veren sözlerini de olduğu gibi kabul ederler. Yalnız hilâfet içinde Hz. Aliye muhalif olanları bâği bilirler. (I). “Şia’i Ula” denilen bu şia, sonraları zuhur eden Zeydiyye ve İmamiye fırkalarına benzerlik olmamak için şia, lâkabını bırakarak ehli sünnet lâkabını almış ve böylece Ehlisünnet arasında kaybolmuştur. Halis Muhlis şia, işte bunlardır, ehli sünnettir.

2 — Şia’i Mufaddıla. Bunlar, Hazreti Aliyi, Hz. Ebubekir ile Hz. Ömere tafdil ederler, onlardan üstün görürlerse de Hz. Ebubekirle Ömeri hilâfete daha lâyük bilirler, görürler ve ashabyı hayır ile anarlar, onlara kötü söz söylemezler.

3 — Sabbe. Bunlar da Hz. Alinin Şia’sı ve taraftarıdır; fakat bunlar ashaba dil uzatırlar, şöğler; Hz. Alinin ashap hakkındaki iyi sözlerini takiyyeye hamlederler, öyle söylemiştir, asıl fikri öyle değildir derler ki, açıkçası, “Hz. Aliye içi başka, dışı başka idi, olduğu gibi görünmemiştir” demek isterler. Bunlar Hz. Ali ve ehli beyte muhabbet, onlara muhalif olanlara adavet ve onlardan teberriyi müstelzimidir, “bir kalbe iki muhabbet girmez” derler. Binaenaleyh bunlar da takiyye, tevelli ve teberri birer rükündür.

4 — Galiye-Bunlar sözde, Hz. Aliye muhabbette son derece ileri gidenlerdir. O derece ileri gitmişler, kendilerini muhabbette o derece ilerde göstermişler ki, Hz. Aliye ilâhlık isnat etmişler “Sen İlâhsın” demişlerdir. Sonra bunu Hz. Ali evlâtlarına da teşmil ettiler. Bunlar, sonradan Rafizî, Batnî, İsmailî, Karamita gibi bir çok kollara ayrılmışlardır.

Tetkik edilince görülür ki, bunların hepsi ilkönce teşyiden, yani Hz. Ali ve ehli beytine muhabbetten başlayarak nihayet ona ve bütün onun neslinden geldiği iddia edilen kimselere üluhiyet isnadına kadar ileri giden ve böylece şilik perdesi altında gizlenerek müslümanlar arasında ilhat ve fesat negreden kimselerdir. Binaenaleyh, bunların başlangıcı Hz. Ali ve ehlibeytine muhabbet ise de sonu insilâh, dinden büshütün sıyrılıp çıkmaktır.

Bu teşekküllerin asıl ne zaman ve kiminle başladığına burada kısaca işaret edeceğiz.

Bunların tarihi seyirleri dikkatle takip edilirse görülür ki, bu fitnelerin tohumları hemen hemen islâmın ilk devirlerinde atılmıştır ve Hz. Ömer (R.A.) şehâdeti de bunlarla ilgilidir. Evet, İran fütuhâtından sonra bir taraftan İran Mecusiliği, diğer taraftan Yahudi fitnesi, islâm perdesine bürünerek gizli gizli islâmın saffetini, müslümanların vahdetini bozmakta gecikmemiştir.

Teşeyyu ve şia'den başlayarak sonradan Rafızılık Batınîlik gibi muhtelif isimlerle genişliyen bu tarikatların ne gibi maksat ve gayelerle kurulmuş olduğu ve nasıl teşkilâtlandırıldığı hakkında İslâm ilim adamları, İslâm tarihçileri, çok geniş eserler yazmışlar ve uzun uzun malûmat vermişlerdir. Biz de o kaynaklara dayanarak bundan kısaca bahsedeceğiz.

Rafızılık, Hz. Aliye muhabbet, Hz. Ebubekir, Ömer, Osman, Ayşe Muâviye ve diğer eshabdan bir çokları hakkında buğz ve adavette (düşmanlıkta) taassup göstermek demektir. Bunların nasıl ve ne maksatla türediklerini anlamak için islâmın ilk devirlerini bir az hatırlamak lâzımdır.

İslâm güneşi yeryüzünü aydınlatıp da insanlar alay alay, küme küme, müslüman olmıya başladığı zaman, coşkun bir sel gibi, önüne durmak istiyen her türlü batıl itikatları, beşeri-

yeti kösteklemiş olan hurafeleri silip süpürdü. Artık, her gün sahasını bir az daha genişletiyordu. Bunu gören ve buna karşı durulamıyacağını anlayan kötü ruhlu, hurafeye düşkün, sömürgeci zihniyetli islâm düşmanları, bu nûru söndürmek, hiç olmazsa safiyetini bozmak, ve bu suretle islâm vahdetini kırmak için bir takım mel'anetler düşündüler. Nihayet Ehli Beyti Resûle muhabbet esasını hile ve desiseleri için hareket meb'dei olarak aldılar. Peygambere ve onun evlâdına, yakınlarına muhabbet, her müslümanın her sevgiden üstün tuttuğu ve tutacağı birseydi. Bundan istifade etmek lâzımdı. İşte bu mel'aneti ilk defa esaslı ve sistemli bir surette düşünen ve ortaya atan, Yahudi Abdullah b. Sebe' olmuştur (2). İbnüssevda diye anılan (3) ve Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında hicretin 29 uncu senesinde gûya müslüman olan, daha doğrusu böyle görünen, bu adam, ilk önce ortaya üç esas attı:

I — Ric'at, 2) Vasiyet, 3) Hulûl (4).

I — Ricat meselesi — Yahudi b. Sebe' islâm birliğini parçalamak için hakiki ve Peygambere, Hz. Aliye ve ehli beytine çok muhip bir müslüman görünerek bu üç esası ortaya atarken saf müslümanları şöyle iğfal ediyordu: "Madem ki Hz. İsa âhir zamanda dünyaya tekrar gelecektir. Öndan daha büyük peygamber olan Hz. Muhammed neden gelmesin? Şaşarım onlara ki, İsa'nın tekrar yeryüzüne geleceğine iman ederler de Hz. Muhammedin tekrar geleceğine inanmazlar." Bunu, bazı âyetlerle de ispat etmeğe çalıştı, "onların batını mânalari budur." dedi. Bununla zihinleri haylica iğfal etti.

Bir taraftan da Hz. Osman aleyhine gizlice, alttan alta fitne ve fesat kazanlarını kaynattı.

2 — Vasiyet meselesi - İbnî Sebe' evvelâ Küfede, sonra da memleket memleket doluşarak "Her nebinin bir vasisi vardır, Hazreti Muhammedinki de Ali B. Ebi Taliptir, binaenaleyh,

Peygamberden sonra onun bu ümmete vasisi, halefi odur. Peygamber sağlığında bunu söylemiştir. Ondan sonra hilâfet onun hakkıdır. O hakkı, İmamı Alinin elinden almış olanlar en büyük zalimlerdir." diyor ve bunları Tevratta okuduğunu iddia ederek böylece, efkârı Hz. Osman aleyhine hazırlıyordu.

İbni Sebe', körüklediği fitne ateşiyle emeline muvaffak oldu. Hz. Osmanın şehadetiyle Hz. Ali hilâfet makamına geçti; fakat asıl maksat bu değildi.

3 — Hulûl meselesi - İbni Sebe', durmadı, maksadına doğru yürüdü. Evvelâ Hz. Alinin vasi, sonrada nebi olduğunu söyledi; daha sonra da Hz. Aliye evlât ve ahfadına ülûhiyetin bir cüz'ü hulûl edeceğini Kûfeliler arasında ilân etti. Hattâ İbni Sebe' cemaatinden bazıları, Hz. Alinin yüzüne karşı: "Sen Allahsın" dediler. İş büyüdü, Hz. Ali bunların ateşte yakılmalarını emretti ve yaktırdı. Lâkin İbni Sebe' bundan da istifade etmenin yolunu buldu: "Artık, şimdi iyice tahakkuk etti ki, sen Allahsın, çünkü ateşle azap etmek ancak Allaha mahsustur; Allah olmasaydın ateşle azap etmezdin" dedi (5). Hz. Ali İbni Sebe' i öldürtmek istemişse de o sıralarda Şam seferi başlayacağından bazı düşüncelerle bundan vaz geçerek Medayine nefyetti. Hz. Ali şehit edildikten sonra yine İbni Sebe' şü sözlerle ortaya atıldı: "Hz. Ali ölmedi, o diridir; Meryem oğlu İsa gibi göğe çıktı. Ahir zamanda tekrar gelecek ve yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Ölen onun suretinde bir şeytandır; nâs onu öldü sandılar. Nasıl ki Hz. İsayı da Yahudilerle nasara öldü sandılar" dedi; bunu her tarafta böyle yayıyordu.

İşte İbni Sebe', rafiziliği bu üç esas üzerine kuruyor (6) ve müslümanları parçalamak, akidelerini bozmak için memleket memleket, köy köy dolaşiyor, Ehli Beyte ve hassaten Aliye aşırı derecede muhabbeti bir akidei diniye haline getiriyor, bunun aleyhine söz söylemenin dinden çıkmakla bir olduğunu telkin ediyor, gittiği yerlerde karışık ve şeytanca sualler so-

arak halkın zihinlerini karma karışık bir hale getiriyor ve bu müphem suallerle kendisini nazarlarda yükseltiyor, kendi gi-
demediği yerlere mektupla başkalarını gönderiyordu.

İbni Sebe'in kurduğu Rafizilik o kadar taassupla hareket ediyordu ki, kimisi Hz. Alinin ilâh olduğunu, kimisi nebiyyi natık olduğunu; kimisi de kendisine itaat vacip olduğunu söylüyor, her üçü de gerek nasbetmek, gerek vasiyyet bakımından; açık ve gizli her yönden Hz. Ali ile onun evlâdına tahsis edilmiş olduğunu iddia ediyor ve onlardan başkasına bu hakkın verilmesini, yahut onlardan bu hakkın alınmasını zulüm sayıyordu. Bunlara göre imamet, yani devlet reisliği, âmmenin ihtiyar ve intihabiyle değil nasbîle, verasetledir; yani evlâtan evlâdadır. Bu makam ise yalnız Ali evlâdınındır. Bu, erkânı dinden bir kaziyei usûliyedir. Böyle bir şeyi Peygamber ihmal edemezdi, onu Aliye ve evlâdına vasiyet etti (7). Eshap bunu bildikleri halde, Peygamberden sonra ona tâbî olmadıklarından dalâlete düştüler.

Böylece dış, görünüşü Ehlî Beyte muhabbet, içyüzü ise Mecusilik ve yahudilikten ibaret bulunan Rafizilik tarikatı kuruldu. Gittikçe bir çok kollara da ayrıldı. Gulatı (azgın) Rafiziyenin bütün sınıfları bundan teşaup etti. İmamiyenin itikat ettikleri imamın öldükten sonra ric'at edeceği fikri de bundan alındı. Telmuttaki tenasüh akidesini de bu suretle müslümanlığa İbni Sebe' sokmuş oldu.

Bunlar, Peygamberin, hilâfeti, Aliye vasiyet ettiğini, Allahın Aliye ve Alinin evlâtlarına hulûl eylediğini, Alinin tekrar dünyaya döneceğini söyledikleri gibi ervahın tenasühüne de kail bulunuyorlardı. Bunlara göre sevap ve ikap yalnız dünyadadır. Kur'anı Kerimin bir zahir mânası, bir de bâtın mânası vardır. Bunların her tarafa yaymaya çalıştıkları bu itikatları, daha evvel mecusiler ve yahudiler de söylemişlerdi. Binaena-

leyh bu fikirler, mecusilikte ve yahudilikte mevcut olan fikirler ve nazariyelerdi ve daha evvel ötekiler ortaya atmışlardı. Yahudi fırkalarından bazıları da Tevratın bir zahir mânası, bir de bâtin mânası olduğunu, bâtinin zahire mugayir bulunduğunu söylemişlerdi.

Rafizilerden bazıları: "Hazreti Alinin katili olan İbnî Mülcem, Lâhutun ruhunu ceset zulmetinden kurtardığından dolayı dünyanın en hayırlı insanıdır." demişlerse bunu daha evvel (Müzdek) in söylediğini Şehristânî bize hikâye etmiyor mu?

Bâtiniye, Kur'an ve Hadisin zahirinden başka bir de bâtinî mânaları olduğunu, zahirin gizli hakikatlara işaret eden bir kabuktan başka bir şey olmadığını, bununla kanaat edenler şer'in teklifatı olan kayıtlardan kurtulamıyacaklarını, bâtin veyahut hakikat ilmine yükselebilmüş olanlardan teklifatı diniyenin de kalkacağını söylerler ve bunu âyetlerle de (istedikleri gibi mâna vererek) ispat etmiye kalkışırılar. Onlara göre namazın ve zekâtın mânası Muhammet (aleyhisselâm) ile Aliyi sevmek demektir. Bunu sevenler namazı kılmış zekâtını vermiş sayılır.

Muharrematin mânası Ebu Bekir ile Ömere muvalâtın ve bâtinîye tarikatında olanların herhangi birine muhalefetin haram olması demektir. Binaenaleyh bâtinîye mezhebinde olanların söyledikleri ve işledikleri şeyler haram değildir. Ne yap-salar hepsi mubahtır. Melek demek, bâtinîye dâileri, propagandacıları demektir. Şeytan da Ehli Sünnet ulemasıdır.

İşte israil oğulları daha evvel Tevratla, zahir ve bâtin mânalar diye nasıl oynamışlarsa yahudi İbnî Sebe' tarafından tohumları atılmış, meydana getirilmiş olan Rafizîlik ile buna benziyen diğer fırkalar da Kur'anı Kerimin tefsirinde öyle oynadılar. "Hz. Muhammed Cebraile, kendisine getirdiği vahyi nereden aldığını sordu. O da, bir perde arkasından söylüyor-

lar, dedi. Bir daha vahiy geldiği zaman perdeyi kaldırıp sana onu kimin söylediğini gör dedi. Cebrail bakınca perdenin arkasında Muhammedin kendisini gördü, anladı ki veren de alan da kendisi imiş” gibi hezeyanlar da hep bunlardandır. Bu fikirlerin islâma kasdı mahsus ile sokulduğunu anlamayan gafillerle görgüsüz cahiller bunları bir şey sanır ve başkalarının akidesini bozmaya vesile olurlar!

Bunlar “Tebbet Yedâ Ebi Lehebin = Ebu Lehebin iki eli kurusun” Âyetindeki elden maksat Ebu Bekirle Ömerdir” diyecek kadar ileri gittiler; böylece islâm dinini bozmak için kendilerini Ehli Beyte aşırı muhabbet besler gösterdiler. Buna benzer daha ne kadar hezeyan söylediler ve kitaplar yazdılar (8).

Bütün bunların maksatları müslüman itikatını bozmak müslümanların vahdetini kırarak onları birbirine düşürmekti.

İslâmı, içinden yıkmak için gizli cemiyetler kurmak suretiyle Bâtîniye tarikatına, ki bugünkü mânasiyle ibahiye, dinsizlik demektir, inkılâp eden bu mezhepler Şîa (Ehli Beyte muhabbet) maskesini takınmaktan da çekinmemişlerdir.

Ehli Beyte muhabbet iddia eden bu soysuzlardan bir takımları da uydurma secerelerle Peygamberin nesebi pakine mensup olduklarını iddiaya kadar cüret ettiler. Bâtîniyenin reisi olan Meymûn b. Diysânın böyle yalancı bir iddia ile İsbehandan Ehvaza ve Basraya, oradan Humusa nasıl geçtiğini tarih okumuş olanlar bilirler. Bu soysuz, İrak hapishanesinde arkadaşlarıyla, müslümanlar için en büyük bir fitne olan ve eseri hâlâ devam eden bâtmilik esasını koydu. Oradan kurtulunca herbiri işe başladı. Meymûn da Ehvazın garp taraflarına giderek evvelâ Hz. Ali'nin kardeşi Âkil'e intisabını iddia etmek suretiyle ortaya atıldı. Kendisine bir cemaat tâbi olduğunu görünce kendisinin Muhammed b. İsmail b. Ca'fer

Essâdık evlâdından olduğunu iddia etti. Bunu bilmiyen birtakım cahiller bu soysuzu, Caferî Sâdıkın torunu diye kabul ediyorlardı.. Halbuki, Muhammed b. İsmail çocuksuz olarak ölmüştür. Bu Meymûn b. Diysânın dokuz esas üzerine tesis eylediği talimat ile nasıl dalâlet ve rezalet yaptığını Makrizî Hıta-tında (C; 2, S. 227) anlatır. Artık Hamdanî Kırmıt, Meymûn, Hasan Sabbah gibi bir çok bâtınıye liderleri muhtelif yerlerde şebekelerini kurarak küfür ve melânetlerini yaydılar. Horasanda, Kûfede, Hicazda, Şimâli Afrikada, Mısırdaki yapılmadık rezalet bırakmadılar; ehli salibin islâm memleketlerini istilâ etmelerini kolaylaştırdılar ve onlarla müslümanlar aleyhine muahedeler yaptılar. Bütün bunları yaparken de Ehli Beyti Nübüvve meşûp olduklarını iddia ediyorlar ve bu iddialarını da yürütmeye çalışıyorlardı. Halbuki Peygamberin Ehli Beyti, rezail ve müslümanlığı yıkacak esaslar nesredemezdi, Allah onları bu gibi şeylerden tertemiz bir hale getirmişti.

Peygamberimiz: "Bir kimsenin aslını ve kime mensup olduğunu bilmiyorsanız onun işleri size aslının nereye dayandığını haber verir." buyurmuşlardır. İş gücü rezalet yapmak olan, Kur'anın mânasını keyfine göre değiştiren ve buna da bâtını mânâ diyen kimselerin, bir de "Peygamber sülâlesindenim" diye iddia etmeleri elbette pâk nesebe karşı büyük bir iftira-dır.

Bu mülhitlerin uydurma şecerelerle Ehli Beyt arasına nasıl sokulmağa çalıştıkları da ana kitaplarda yazılıdır. Bu kitapta da bazı misallerini göreceksiniz. Bir vakitler Mısırdaki Fatimiler (yani Hz. Fatıma evlâdından) diye şöhret almış olan devlet te, Fatimiye değil, Ubeydi devleti idi ki, bunlar da neseben yahudi idi; bunlar da ibni Sebe'in ortaya attığı batıl itikat üzere idiler: Ulûhiyetten bir cüzün Hz. Ali evlâdına hulûl ettiğine itikat ediyorlardı.

Hulâsa: İbni Sebe' ile başlıyan ve islâmlar arasında her

devirde kanlı hâdiseler çıkarmış olan bu zındıkların mezheplerinin her memlekete göre bir adı vardır: En meşhur adı "Bâtîniye" dir. Çünkü bunlar dinden soyulmak için her dışın bir içi, her tenzilin (Allahtan inen kitabın) bir tevili vardır, diyorlar ve böylece semavî kitapları istedikleri gibi bozuyorlardı. Bunu yazarken de "Kur'anın bâtinî mânasını bilmek yalnız bize mahsus olur; çünkü biz bu mânaları doğrudan doğruya peygamberden ve ceddimizden aldık, alıyoruz" derler. Bugün de bunların bakiyeleri vardır. Bunlar en sahih hadisleri de kabul etmezler. Irakda bunların adı Karamita ve Müzdekiyyedir. Çünkü bunlar da tıpkı Sasanîler devrinde Müzdekin ortaya attığı mal ve kadında herkesin ortak olduğunu, bunlarda temellük ve tasarruf olamayacağını da söylüyorlardı. Horasanda bunlara Talimiye ve Melâhide denildiği gibi, Kırmıtın kardeşi olan Meymûne nisbetle Meymuniyye de denir. Mısırdaki meşhur "Ubeyd"e nisbetle Ubeydiyyun; Şamda Nusayriye, Dürzü, Tayamine adını alır. Filistinde Behaiye; Hintte Behere ve İsmailiye, Yemende Yamiyye, Kürdüstan'da Aleviyye, Türkler arasında Bektaşî ve Kızılbaş, Acemistanda Babiye diye anılırlar. Bunlar önceleri kendilerine İsmailiye diyorlardı; fakat hakikat şudur ki: bunların islâma intisapları ne ise imamı Caferin oğlu İsmâile intisapları da o nisbattedir. Bunların diğer fırkalardan imtiyazları imamlarına Allahın hulûl ettiği fazihasını da iddia etmeleridir. Bunlar sözlerini felsefe ve tasavvuf ile de yaldızlarlar, herkesin mizacına göre söz söylemek isterler. Davetlerinin 9 derecesi vardır, 9 uncusu Mükâşefedir. Artık bu mertebeyi bulmuş olan bir bâtinî'ye her şey mübahtır; haram küfür, yoktur. Abdest, gusûl, namaz, oruç gibi teklifler bunlar için değildir.

İbnî İshak, bu derecenin 7. incisinden bahsederken şöyle der; "Bu dereceye çıkanlar için en kat'î haramlar da mübahtır. Bunların nazarında şeriatlar ve şeriat dairesinde yürüyenler

çok hakir ve zavallı kimselerdir. Din ve şariat ulemasını hiç sevmezler; hep onlarla uğraşırlar. Çünkü bu bahis ruh, din ve şariat âliminin olduğu yerde kolay inkişaf edemez. Tasavvuf kitaplarına dikkat ediniz. Esefle söylemeliyiz ki onların birçokları da çok kere bâtniyyenin sözlerinin tesiri altında kalmışlardır. Cilinin insanı kâmiline bakınız. İhvanussüfâ risalelerini hazırlıyanların yaptıkları da bir çok noktalarda bâtniyyenin telbislerinden başka bir şey değildir. Kadî Abdülcebbar El-Hemedânî, Tesbitü Delâil-in-Nübüvve adlı eserinde, İmamı Gazâlî "Fazayihî Bâtniyye" ve "El Kıstas-ül müstakim" eserlerinde bunları güzel bir surette meydana koymuşlardır.

İbni Esir, Ebül Feda, İbnül'verdi, İbni Kesir, İbnî Haldûn tarihlerinde yeter derecede tafsîlât vardır. Tarih-ül-Kafide de bâtniyyenin itikatları ve bunların gizli cemiyetlerinin yaptığı cinayetler hakkında uzun uzadıya malûmat var. Bu kerre Hatay Müftüsü sayın İsmail Erzen tarafından terceme edilmiş olan "Keşfü Esrar-il-Bâtniyye ve Ahbar-il Karamîta" adındaki bu mühim eser de, pek kısa olmakla beraber, bu hususta kıymetli kaynaklardanır. Eserin aslına ilâve edilen mukaddeme ve notlarla mütercim tarafından yazılan notlar eserin kıymetini bir kat daha arttırmıştır. Bu eser muhtelif adlarla şurada burada fûreyen ve her birisi kendini peygamber yerine koyarak şeytanî doğuşları ile halkımızın temiz akidesini bozmaya çalışanların maksat ve mahiyetlerini de pek güzel teşhir etmektedir. Bu bakımdan da bunun tercüme ve yayınında büyük faydalar vardır. Kötü emeller peşinde koşan bu şeytan ruhlu kimselerin tuzağına düşmekten milletimizi korumak en önemli bir vazifedir. Bu yoldaki ilmi yayınlarımıza imkân nisbetinde hız vereceğiz. Tevfik Allahtandır.

A. H. AKSEKİ

Kitabı Türkçeye Çevirenin Sözü

Bütün müverrihlerin ittifakiyle sabittir ki: Karmatilerin, Bâtınîlerin zaman zaman müslümanlığa karşı oynadıkları rolü, müslümanlara verdikleri maddî ve mânevî zararları ve yaptıkları tahripleri islâm düşmanlarından hiç bir fırka, Yahudi ve Hıristiyanlar bile yapamamıştır. Bu mel'unlar âdeta bir ağacın içine girerek kemire kemire zamanla çürütüp devrilmesine yol açan kurtlar gibidir. Bereket versin ki; müslümanlık ağacı çok kuvvetli ve köklüdür, onu kurtlar kemirip deviremez.

Evet, dışında yapışıp çürümüşleri dökülmeye mahkûm ise de özü sapsağlam ve kaim kalır; fakat çürüklük içine gecememekle beraber dışı kurtlardan az çok zedelenip müteessir olmamak ta kabil değildir.

Bâtınîler de, böylece sureten müslüman görünerek islâmlara katıldılar; sureti haktan gelerek gönlü saf ve içi temiz müslümanları her asırda iğfal ve idlâle çalışmaktan hiç geri durmadılar; ücra yerlerde bulunan koyu cahilleri gidip yoldan çıkardılar; vakit vakit müslüman hükümetlerinin başına gaileler açtılar; şuraya, buraya sarkıntılıkta bulundular; hüccacın yollarını kesip soydular; karşı gelenleri öldürdüler; keşif kuvvetler elde ederek islâm memleketlerine saldırdılar; çok kere hükümet kuvvetleriyle savaştılar; yaptıkları tecavüz-kâr hamlelere karşı bu kuvvetler duramayıp yenildiler. Hicaza girdiler; Mekke'de ve nefsi Harem'de binlerce hacı şehit ettiler ve Zemzem kuyusuna attılar; Haceri Esvedî topuzla

vurarak Kâbe duvarından söküp memleketlerine götürdüler; yirmi iki yıl kadar yanlarında alıkoydular; Nihayet halife (Mutî Muktedir oğlu Fazıl) zamanı (339) nda aldıkları birçok paralar karşısında geri verdiler. Bu maddî tahripleriyle beraber bâtil telkinleriyle de büsbütün dinden, imandan ayırdıklarının da haddi hesabı yoktur. Her asırda ve her yerde bunların bakiyeleri ve türeyenleri de eksik değildir.

Bunların müslümanlıkta oynadıkları rolleri ve yaptıkları tahripleri bildiren büyük islâm bilginleri, kitaplar yazmışlarsa da asıl içlerine girip gizli sırlarına tamamıyla vakıf oluktan sonra yazanlar hiç işidilmemiştir.

Yazanlar -diyebilirim ki hepsi- hemen söylenti üzerine yazmışlardır. Bu söylentiler her nekad birer gerçek ise de, insanın işin içine girip göziyle görmesi ve kulağıyla bizzat kendilerinden işitmesi de başkadır. İşte, bu şekilde hareket eden bilgin, Hicrî beşinci asrın ortalarında Yemendeki sünnet ehli ulemâsından yalnız Ebûl Fezâil'in torunu Malik oğlu Muhammed Hammadî merhumdur.

Bu zat, içlerine girdikten ve bütün sırlarını öğrendikten sonra keşfedip keyfiyeti açıklıyan ve bunların Yemen'de bulunan şubelerinin durumlarını haber veren ve işlerini belirten önemli bir risale yazmıştır.

Bu risale 1939 yılına kadar şunun bunun kitap dolaplarında ve sandıklarında saklı kalmış ve nihayet Şamlı Bay Seyyid İzzet Attar Hüseyin'in önsözünde bildirdiği veçhileline geçmiş; kitabın ehemmiyetine binaen Şam fuzalâsından olup Mısır'da yerleşen Şeyh Muhammed Zâhid Kevseriden gerekli yerlerine bazı haşiyeler, önemli ve faideli olduğu hakkında bir mukaddime yazmasını rica etmiş ve sonra yukarıda bahsi geçen tarihte Mısır'da **Envar Basım Evinde** İslâm âlemine yaymıştır.

Bu konu hakkında türkçe böyle bir eser bulunmadığı ve kitabın bu günkü Anadolu müslümanları için pek önemli ve faideli olacağı düşünüldüğünden din kardaşlarımın bu hususta aydınlanması için dilimize çevirmeğe âcizane koyuldum.

Elimdeki tarih kitaplarının ve ricalin hâl tercemelerini yazan eserlerin pek azlığına rağmen, lâzımgelen tamamlayıcı bilgileri araştırarak not halinde ilâve ettim.

Müellif bu kitabı Kur'an ve Hadîsten ve dinin temel ve hükümlerinden az çok haberi olan bir zaman ve mekân halkına telif ettiği için bunların müslümanlığa aykırı olan sözlerini naklinde çürütecek karşılıklarını yazmaya lüzum görmemiştir. Binaenaleyh, eseri yalnız terceme ile bırakmak, islâmın esaslarını iyi bilmiyen bazı okuyucuları şüpheyne düşürür, korkusu ile gerekli notlar ve karşılamarla sözlerinin hatasını ve sapıklığını kısaca belirttim.

Tarafımdan yazılan notları (Mütercim) Remzi olarak (M) ile, Kamustan alınanları (K) ile ayırdım. Tevfik ve inâyet Allahtandır 21/1/1948.

Hatay Merkez Müftüsü
Câmi-i-Ezher mezunlarından
Sütlü İsmail Erzen

Kitabı Arapça Bastırının Sözü

Hamd, Salât ve selâmdan sonra Bâtîniye ve **Karmatîler**, -İslâm fırkalarından sayanların reyine göre- muhatara ve tehlikesi en çok şiddetli fırkalarındandır. Hakikat ise, bunların asıl davetleri müslümanlık adı ile müslümanlar arasına sokulan İran Mecusi ve Atesperestleri tarafından tesis edilmiştir.

Bunlar müslümanlığın temelini yıkmaya çalışmak için gizli cemiyetler kurdular; korkunç yollarla müslümanların kalabalık toplulukları arasında davetlerini yaydılar; pâk Ehlibeyte asırlarının gaddar hükümdarları tarafından dokunan ezâ ve cefalar sebebiyle onlar için öc almak bahanesiyle münevver olmıyanların akıllarını çelerek aldattılar. Bu tehlikeli çağrılar, müslümanlar arasında faal ve tesirli eserini bırakmış ve bu sayede taraftarları çoğalmış, kuvvet ve askerleri artmıştır.

Onlardan ve akidelerinden bazı parçalar yazan tarihçiler, akidelerinin gizli kalması yüzünden o derece büyük anlaşmazlıklara düşmüşlerdir ki, ayrılık, akidelerinden adlarına geçmiştir. Bunun için gerçeği anlamak isteyen, onların büyüklerinin adlarını esaslı tanımak ve inançlarını keşfedip öğrenmek hususunda çok zorluk çeker, hakikatı öğrenme susuzluğunu giderip kandırarak pek az bir şey bulabilir.

Bu güne kadar bu konuda perdeyi açmış en önemli kitap ancak, ilme hizmet etmek ve müslümanlara menfaat vermek için okuyuculara sunduğumuz bu değerli eserdir. Çünkü onu yazan, Hicretin beşinci asrının ortalarında Yemen'deki, Sünnet fakihlerinin faziletlilerinden ve bunların özlerini keşfedip

müslümanlara belirtmek için aralarına sokularak akidelerinin gerçeğini hakkiyle öğrenen ve mezheplerinin mahiyetinden perdeyi tamamiyle açanlardandır.

Ben; yazısı çirkin, cümlelerinde eksiklik ve düşüklük bulunan, tarihi, Hicrî yedi yüzüncü yıla kadar uzayan, dağınık ve tertipsiz bir takım yazma evrak içinde tesadüf yoluyla bu kitabın aslına muttali oldum.

Eğer Cenabı Allah bana ilham etmemiş ve Mısır Hükümetinin kütüphanesinde aynı zamanda kitabın fotoğrafla alınmış bir nüshasını görmeğe muvaffak kılmamış olsaydı, ben kitabın bastırılmasını bırakmayı azmetmiştim.

Fotoğrafla alınmış olan bu nüshanın arkasında şu cümleler yazılmıştır: (Mısır kitap evi; bu kitabın önemine ve nüshasının çok az bulunduğu bakarak içinde saklanmak üzere Circa Bucacı Müdürü Saadetlu Bay Habip Hasan hazretlerinin zamanında bir suretini almak ve bu suretle muhafaza olunmak için bunu seçmiştir.)

Bunun için ben; ciddiyetle çalıştım; fotoğrafî nüshaya müracaatla elimdeki nüshayı onunla satır satır karşılaştırdım. İki nüshanın aynı kitap olduğunu gördüm, nüshamdaki eksikliği tamamladım. Mâhaza Allahın rızası için bastırıp müslümanlık âlemi arasında yayılmasında Allaha dayandım. Kitabı bastırmadan evvel, hayli zamandır Kahire'de yerleşmiş bulunan fazilet sahibi, Büyük Üstad Mehmet Zahit-el-Kevseriden bu kitabı okuyup bir mukaddeme ile kitabın daha ziyade faydalı olabilmesi için icap eden bazı notlar ilâve etmesini rica ettim. Kabul buyurdular. Allah kendilerine uzun ömürler versin.

Kitabın içinde söylenen Yemen kıtasına ait memleket isimlerinin tahkik ve tetkikini bize kolaylaştıran Üstad Ye-

menli Muhiddin Atsî'ye de ayrıca teşekkürlerimi takdim eder,
bu kitabın faydasının umuma şâmil olmasını Allahtan niyaz
eylerim.

Kitabı Yayınlayan
Esseyyid İzzet el-Attar Hüseyinî

**Hasan oğlu fazîletlû Şeyh Muhammed
Zâhid Kevserî tarafından kitaba
yazılan Mukaddime**

[illegible]

Kitaba Mukaddime

ve

Bâtîniye taifelerine dair bir kaç söz

Kürei arz, müslümanlık nuru ile aydınlanınca, akıllar da aydınlaşarak insanlar takım takım Allahın son dinine girdiler. Bâtıl dinleri arkalarına attılar. Nihayet bütün âlemin bildiği ebedî mefahire şayan şeyler müslümanlara nasip olarak tamam oldu.

Fakat bu büyük dalga önünde Putperest, Sâbie (9), Yahudi, Hristiyan ve Mecusilerden yuvarlanıp gidenlerin başbuğları arasında şiddetle tutuşup alevleşen, taşıdıkları kin ve gayz ateşi, onları çok parlak olan bu nuru söndürmek için her fenalığı ve kötülüğü derin derin düşünüp yapmaya davet ediyordu.

Bunlar, bâtıl söyliyien ve saçmalıyan her kimseyi çekip götüren bu büyük selin karşısına maddî kuvvetleriyle duramıyacaklarını kesin olarak anlayınca, arzularına ermek uğrunda hile ve desise yolunu tuttular, yalancı zühd ve takva kisvesine büründüler, Sahabe, Tâbiîn ve bunlardan sonra gelenler arasına sokuldular, kalpleri saf ve pak müslümanları zehirliyerek fitneler uyandıрмаğa yol buldular. Peygamberimizin Ehli Beytine karşı o kanlı facialar başgösterinceye kadar bu halde yürüdüler. Fitneler zuhura gelince: Ehli Beyte şefkat ve merhamet beslemeyi, böyle görünmeyi kendilerine şiar edindiler; onlara katılmak ve onlara davet etmek perdesi altında meydana çıktılar. Zira biliyorlardı ki, bütün işleri faziletli yap-

ma, fenalıkları söküp atmak ve göze çarpacak surette ileri gidip yükselmekten ibaret olan müslümanları bu yolda durmadan yürümekten alıkoyacak fitneyi uyandırmak için en müessir çare müslümanlığın gömdüğü eski kinleri ortaya çıkarmak ve Emevî ve Abbâsî devletleri zalemesi tarafından hak-sız yere dökülen kanlarına acındırmak suretiyle milletin asabını gerginleterek Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi ve selâm efendimizin ehlibeytine biatı istemek dâvasını meydana koymaktır. Çünkü dâvet tazelandıkçe, Emevî ve Abbâsî devletleri hükümdarlarının merkezleri ve saltanat tahtları üzerine korkup cebbar ve hunharları ehlibeyti nübüvvet hakkında ne bir hısmılık, ne de bir ahdüaman gözetmiyerek başlarına zülümlerin çeşitlerini indireceklerini; ehli beytin de onların devirlerinde ağızları kilitli, elleri, kolları büsbütün bağlı, siyaset zorbalarının zulümlerine, zorbalıklarına temamiyle itaat edip boyun eğmiyeceklerini ve bundan dolayı gizli veya açıkça taraftar bulmaya çalışacaklarını ve gizli veya açık fitnelere girişip kışacaklarını pek tabii görüyorlardı.

Bunun sonuncuda iki devletin cebbarları tarafından zulüm ve haksızlıkla akıtılan kanlarına ve yapılan işkencelere meraklanmak ve kahırlanmak sebebiyle ümmetin sinirlerinin gerilmesinden faydalanmak üzere hanedana biate dâvet dâvasıyla milleti galeyane getirmek yolunu tuttular. Peygamber aleyhisselâtu vesselâm efendimiz hazretlerinin âlibeytine karşı şefkat ve acımak, sevgi ve taraftarlık dâvasıyla, onlara bi'ate dâvet gösterişiyle ortaya çıkmaya başladılar. Bu durumlarda ümmet ise iki kısım idi. Bir kısmı hanedanı nübüvvetin tarafına meyl edip onları tutardı, öbür kısmı da istiyerek veya istemiye-rek hükümdarların tarafına akar giderdi. İşte bu gidisle iş büyü-dükçe büyüdü ve şer, şiddetiyle meydan buldu. Bu hâl ise din bînasını kökünden devirmek isteyenlerin yanında, daha başka şey gözetilmiyen, biricik gayedir.

Bu gerçeği anlamak istersen "Maktil ettalibiyn" Taliblerin maktelleri (10) adlı kitabı oku. İşte bu kitap, o fitnelerde haksızlık ve gaddarlıkla akıtılan o temiz kanlardan sana iyi haber ve bilgi verir. Bu yüzden de ümmetin kalpleri her devirde kan içinde ağlar, inler durur. Bu din düşmanları ise, Şiilik kisvesine bürünmeyi, kuvvetler elde edip toplamaya ve Batıniyye mezhebini (11), İbâha ve ilhad (12) megrebini yaymak için durmadan çalışmayı ve gizli cemiyetler kurmayı vesile edinmişlerdir.

Bunlar Şiiliği, ümmet arasında istedikleri rezaleti yaymaya, ölüm tohumlarını ekmiye (13), asırların birbiri ardına gelmesine ve muhtelif memleketlere göre çeşit çeşit ibâhâlara ve dinden temamiyle sıyrılıp çıkmaya perde ve maske olarak kullanmışlardır.

Bunların birçoqları; bu fitnelerde Seyyidlerden (14) bir haylisinin zorba hükümdar ve valilerin şerlerinden korktukları için şurada, burada gizlenmiş olmalarından istifade ederek gizli, atalardan yalan yere pâk sülâleye (Peygamberlerin sülâlesine) nisbet dâvasında bulunmuş ve onunla çoğunluğu aldatmaya imkân ve fırsat bulmuşlardır.

Şiilerin Bariz Şahsiyetleri

Batıniyye imamı olan Meymun Deysan bin Saidin, Hz. Alinin kardeşi Akil'in soyundan görünerek, İsfahandan Alvaza ve oradan Basra'ya, sonra da Şamdaki Humus kasabasının bucaklarından olan Selemeye nasıl geçtiği ve çocuksuz ölmüş olan Mehmet B. İsmail B. Caferi Sadık (Aleyhimüsselâm) a intisap iddia ederek (onun oğlu olduğunu söyliyerek) orayı kendisine nasıl bir sığınak yaptığı ve bundan sonra da Makrizinin Hitatında (C. 2: S. 227) izah olunduğu veçhile dokuz mer-tebe (15) üzerine kurulmuş olan sapıklıklarına halkı davet et-

mek hakkındaki yönetmelerle techiz edilmiş propagandacıları islâm memleketlerinin her tarafına nasıl dağıttığını, Selemye'den Kûfeye, Yemene ve buradan da Afrika'ya ve Batı ülkelerine propagandacıları nasıl gönderdiği tarihle meşgul olanların malûmudur.

Kûfe köylerinde Karmat lâkabını alan Eş'as oğlu Hemdan, bilâhare Horasana gönderilen Hemdanın kardeşi Meymun, Ebu Şame (Benekli) Hüseyin, Abdan, Cennabeli Behram oğlu Ebu Said hasan, bunun iki oğlu Ebu Tahir Süleyman ile Said, Havşeboğlu halkı Mehdi Ubeyde biata dâvet etmek için Batı ülkelerine gönderilen Şif Ebu Abdullah ve kardeşi Ebul Abbas, Mîhran oğlu Mukannâ Hasan, Şam'da fitneler çıkaran ve harpler yapan Mahreveyh oğlu Zekreveyh, Elamut (16) Kalesi sahibi Sabbah oğlu Hasan, Ali oğlu Hamza (17) Batıniyye fırkası arasında ün almış bariz şahsiyetlerdendir.

Adı geçen bu şahıslardan (18) her birinin, islâm ülkelerinde olan biten işleri, macerâları, tarihe vukufu olanlarca malûmdur.

Meselâ: Ebu Tahirin Hicazı ele geçirip mübarek Haceri Esvedi Kâbe divarından sökmesi, Ubeydilerin Afrika kuzeyini ve Mısır ülkesini istilâ etmeleri, Bulgar, Rum, Ermeni, Küta-mî, Berberî ve Arap olmayan daha başka kavimleri müslümanlara saldırtmaları, bunları, müslümanlara karşı çeşit çeşit zûlümler yapmaya ve hükümler vermiye yetkili kılmaları, hakkında Allahlık dâvasında bulunmaları, dinsizlik sözünü evvelce gizledikleri halde ondan sonra pervasızca açıklamaları, Haçlılara, islâm memleketlerini istilâ etmek kapısını açmaları, müslümanlar aleyhine müsavere ve müzâkereler yapmaları, fitne çeşitlerinden ve rusvâyılığın her türlüşünden sayıya gelmeyen daha ne kadar mel'ânetleri vardır.

Ehlibeyte Nisbet Dâvası

Bu dinsizlerin Peygamber hanedanına nisbet olunmayı iddia edip te bu iddialarını birtakım insanlara karşı terviç etmeleri doğrusu çok şaşılacak şeylerdendir. Halbuki cenabı Allah, Peygamberinin âlibeytini; dinsizlik propaganda eden, rezalet yayan ve müslümanlığın temellerini yıkan takımdan kılmamış; belki Allah taâlâ onları bu işlerin hepsinden tertemiz etmiştir.

Bir dâvacıya karşı şu beyitleri söyleyene aşk olsun, ne güzel söylemiştir:

1. Peygamber çok doğru bir söz söylemiştir ki: kulaklara ve ağızlara tatlı gelip daima okunmaktadır.

2. Eğer bir kişinin ashını bilemezseniz, onun işleri, gelip geçmiş soyundan size haber verir (19).

3. Halbuki ben seni görüyorum ki, insanlar arasında benzeri asla bulunmayan bir takım rezaletli işler tutup açıkça yapıyorsun.

4. Bununla beraber Hazreti Peygamberin neslinden olduğunu iddia ediyorsun. Artık bu hâl ve hareketlerinle sen mi doğru söylüyorsun, yoksa Allahın Rêsulü mü?

Vaktiyle Mısır'da Nakıybüleşraflık görevine bakan (20) birçok serirler asırlar boyunca pâk nesep (ehli beyte mensubiyeti gösterir) hüccetleri (belgeleri)ni en değersiz kıymetlerle şuna buna satarlardı.

Bu baptaki nûmunelerin en çirkinlerinden biri, Mısır valisi merhum Büyük Muhammed Ali Paşanın zamanındaki Nakıyp Ömer Mûkerreme nisbet olunandır. Bu adam; birçok fellahlara (köylü çiftçilere), belki kıptilere (Mısırın yerli hiristiyanlarına) ve yahudilere mübarek pâk nesepten olduklarına dair el-

lerine birer belge vermiştir. Nihayet Mısır ülkesindeki âlimlerin, hepsi - aralarında bütün Câmîi Ezher bilginlerinin her vechile en büyüğü olan Şeyh Muhammed Emir ve benzerleri de bulunduğu halde - bu hususta valiye ve hilâfet makamına birer mahzar sunmuşlar ve bu Nakıybi nakıyplikten attırmışlardır. Hicrî on birinci asırda Mısırın ünlü âlimi Hafaceli Şihabın (Reyhanetül elibba) adlı kitabında buna benzer bir hâdise kaydeder (21).

"İnsanlara kendi soylarına karşı güvenilir" denilmekte olan söze gelince bunun mânası, bir fayda ve menfaat mülâhazası olmayıyan yerde bir kimsenin nesebi belirsiz bir çocuğu kendine ilhakını istemesinin kabul edilmesi demek olup şer'î bir delil ve hüccet (İlâm) bulunmaksızın Peygamberin pâk nesebine, meselâ mensubiyet iddiasında bulunan herkesin sözüne behemehal inanmak gerektiği mânasına değildir. Yoksa bezin asırı ile arkacı (gücü) (22) birbirine karışır, yani insanların nesebi karma karışık olur".

Fatımî Denilenlerin Neseblerinin Sahih olmadığı ve Nesepleri Hakkında Tutulan Mahzar

Buna binaen herkim Ubeydilerin (Fatımî denilenlerin) Ali kerremellahü vecheh hazretlerinin neslinden olduklarını iddia eden kimse, ya araştırıp incelemekte her esen rüzgârdan ve sürünen insan kılıklı hayvandan gelen sözü kabul eden bir ihmalcidir; yahut nübüvvet hanedanını fenalıklarla ayıplamayı isteyerek, onlara sevgi beslemek ve saygı göstermekten vazgeçerek karşı cephe alan (23) bir adamdır; veya Ubeydilere zan ve hakikaten nisbetlenen bir kimsedir ki: bu hareketiyle onların, övünülmekte olan şerefli nesebin yüceliğine sahip olmalarını sever, bunlar ise ayıplarıyla, kötü hareketleriyle dünyayı doldurmuşlar veyahut çoğunlukla kurulup çalınlanan bir şahıstır ki, bu kurulması kendisini o derece şişirip durmuştur ki bu dâ-

vaya haksız olarak girmiş bir takım dinsizlerle çoğunlanıyor. Halbuki din düşmanlarıyla çoğunlanıp azizlik iddia eden, hakikatte azlık içinde kalmış zelildir.

Şer'i şerife kıymet verip dinleyen bir şahıs; Abbâsî devrinde ilim ve takvasıyla tanınmış olup Şeyhülislâm makamında, hâkimlerin hâkimi bulunan Efkânî oğlu Ebu Muhammed'in (24) birtakım şahidlerin şahadetlerinden sonra Ubeydîlerin soyları hakkında: pâk nesepten uzaklaştırılmalarına dair verdiği hükmü kabil değil ihmal edemez. Çünkü, tescil edilip tarihlere geçen o mahzari (25) imzalayanlar arasında Radî ve Murtaza lâkaplı iki seyyid biraderler (26), Hezerî oğlu, (27) İsfereinli Ebu Hâmid (28), Saymaralı Ebu Abdillâh (29), Kûdurî Ebulhüseyn (30), Nesalî Ebulfazl, Neseî Ebu Câfer ve mezheplerinden büyük imamlardan daha başkalar ıvardır.

Mahzarın sureti: (İşte bu yazı, tanıkların bilerek şahadet ettikleridir ki Sait'ten türeme Abdurrahman (31) oğlu İsmail'in oğlu Maâdd (32), (sahife 25 de adı geçen Meymûn vasıtasıyla) Disaniyyenin (33) nisbet olundukları Seid oğlu Disanemensuptur. Mısırdaki çıkıp Hâkim lakabını alan Nizar oğlu Mansur (34) ise bu Maâdd'den türeme (bunun oğludur).

Kendisinin temiz ve pâk olmiyan geçmişlerinin hazreti Ali radiyallahu anhin neslinde nesepleri yoktur, onun neslindeniz yolundaki dâvaları haksızdır. Hazrete iddia ettikleri nisbetlenme yalan ve esassızdır. Mısır'da çıkan bu haricî (Hâkim bierrillah) kendisi ve ataları kâfir, zındık ve dinsiz olup müslümanlığı inkâr etmiş, namussuzluğu caiz görmüş, içkileri helâl kılmuş, Peygamberlere dil uzatmış ve Rububiyyet iddiasına kalkışmış kimselerdir. Bu mahzar dört yüz ikinci yılı rebîülevvel ayında yazılmıştır (35).

Hangi bir müslüman; kendisince iş, gün gibi belli ve açık olmadan (bu mahzardaki) böyle bir tabiri imza etmeyi helâl

ve caiz görebilir? Nerede kaldı ki bu gibi büyük imamlar hakkında tam bir bilgi edinmedikleri bu dâvayı sırf hatıra mebnî körükörüne imzaya kalkışsınlar. Belki şu mahzarı imzalayan bu bilginlerin hallerini, menkabelerini okuyanlar kesin bilirler ki, bunların ilim ve amelce mertebesi en küçük olanları; kendi görüş ve bakışlarında şer'i şerife aykırı bir hüküm vermekten-se ölümü daha kolay ve hafif görür. Bilgi, doğruluk ve sağlam dinli olmakta bu şahikaların benzerleri nerede vardır? Ubeydilerin pâk nesepten uzaklaştırılmaları hususunda (sahife 29 da) adları geçen imamların fikrinde olan Bakillânî kadî İmam Ebu Bekir gibisi bulunur mu? (36). Eğer biz asırların birbiri ardı sıra gelip geçen büyük bilginlerden bu oyda olanları sayıp dökmeğe başlarsak söz cidden uzun kaçır.

Zamanında mahzarın yazıldığı Abbâsî halifesi Kadir billâh (37) bu mahzarı imza eden büyük imamları ve emsalini, bildiklerine aykırı söz söylemeye zorlayamazdı. Belki ona teşebbüs etseydi onun da saltanat tahtını kaybederdi. Çünkü, millet arasında mertebelerinin büyüklüğü ile beraber devlette hallü âkit, işleri çözüp bağlama yetkisi onlarda idi. Buna binaen o devirlerde onların nakzettikleri bâtil ve merdud olurdu, karar altına alarak bağladıkları hüküm de muteber ve makbûl tutulup yürüdü (38). Bununla beraber Kadir billâh tarihte zulüm ve haksızlıkla ayıplanmamış, belki dindarlık ve takva ile vasıflanmıştır. Buna binaen, herkim mumâileyhin, bilginler hakkında onların bir zalîmden aldıkları işarete hemen itirazsız itaat ederek ona göre hareket ettiklerini zannederse, onlara zulmetmiş ve doğruluktaki mertebelerini tanımamış olur. Onlara bu suretle zanda bulunarak iftira eden kimse; haktan eğrilmek hususunda onların da kendisi gibi yukarıdan aldığı en ufak bir işarete bakarak kavuk salladıklarını sanır olsa gerektir.

Ubeydilerin neseplerinin muteber olduğuna dair Seyyid

Radi'ye nisbet olunan şiir uydurmadır. Eliyle topladığı dîvânında mevcut değildir (39). Kendisi iki vakitte iki türlü görünmekten kadri çok yücedir. Hem mahzarı imza etsin, hem de böyle bir şiir yazsın. Bunun imkânı yoktur.

Adı geçen Diysan oğlu Meymun'un torunları olan bu Ubeydiler, imam Câferi Sâdıktan doğma İsmail oğlu Muhammede nisbetlenmeyi iddia ederler. Fakat sözlerine güvenilen neseb bilgilerinin açıkladıkları gibi, İsmail, babasının sağlığında vefat etmiş, Muhammed te nesil bırakmadan ölmüştür. Bu gerçeği iyice belirtmek hakkında İmam Abdülkâhiri Temimi (40) fırkaların farkına dair kitabında geniş bilgiler vermiştir.

Gizli kalmış imamların neslinden oldukları iddialarına gelince, bu dâvaları, neseplerinin belirsiz olduğunu itirafıta başka birşey değildir. İbni Hallikânın Vafeyatül âyan kitabına bak: cilt I sahife 259 ve 272.

Muizzin ilk Mısıra girdiğinde nesebinden vaki olan soruya cevap yolunda hazırlara karşı kılıcını sıyrarak, bu benim nesebim ve altunlar saçarak bu da benim hasebim dediği tarih kitaplarında kayde geçmiş olaylardandır (41). Bu bapta şukka hâdisesinin haberi ise, dağ başında yakılan bir ateşten daha şöhetlidir (42). Evet, Ubeydilerin fıkhi (43) vardır. Fakat onu tedvin eden Yahudi Killis öglüdür (44).

Ülkelerde Batınilere Verilen Adlar

Ülkelerin değişmesine göre bu zındıkların mezhebinin bir takım lâkapları ve adları vardır. En şöhetlisi Batınıyyedir. Dinden büsbütün sıyrılıp çıkmak için her zahirin bir batını, iç-yüzü ve her âyetin dış mânadan ayrı bir tevili bulunduğunu iddia ettikleri için bu ad verilmiştir. Irakta Karmat'a nisbet etmek üzere Karmatinin arapça cem'i olan Karamita adı ile ve

İranda Sasan (45) hükümdarlarından Kubat'ın (46) devrinde Mezdek (Mezdak) adlı adamın (47) namûs ve mallarda ortaya çıkardığı ortaklık dinine, (bugünkü komünizme) bağlılık ve içten ilgilenmek gösterdiklerine göre, Mezdekiyye,, Mazdakiyye (48) namı ile de tanılıp bilinirler.

Horasanda onlara tâlimiyye (Talimciler), Mülhidler ve Dîsan oğlu Meymune değil, belki Karmatın kardeşi Meymune nisbetle de Meymuniyye denilir. Çünkü, bu son Meymun ferî'değil, bilâkis bütün belânın aslı ve köküdür. Mısırdaki malûma Ubeyd'e nisbetle Ubeydiler, Şamda Nusayriler (49), Dürziler (50), Teyamine (Tümeniler), Filistin'de Behaîler, Hind'de Bühre ve İsmâîlîler, Yemende maruf Yam kabilesine nisbetle Yâmiler, Kürdüstanda, hazreti Ali hakkında aşırı giderek hâşa Allah dedikleri için Aleviler, umdelerinde az çok ayrılımlarına rağmen, Anadolu'da Bektaşiler, Kızılbaşlar (51) ve İran'da Bahîler adları verilir.

Bunların şimdiye kadar devam etmiş birtakım şubeleri de vardır. Her asrın boyasına girerler, kisvesine bürünürler ve her millete topluluk haletinin gerektirdiği tavr ve gösteriyle görünürler. En eskileri, İsmâîlîler adıyla Şîâ fırkalarından ayrıldıkları için bu adı takınırlardı. Fakat biz, (sahife 31 de) geçen sözlerimizde bunların İmam Câferin oğlu İsmail ile ilişkilerinin, müslümanlıkla olan ilişkileri gibi olduğuna (yani, bu kadar boş olduğuna) işaret ettik. Diyebiliriz ki: Hakikatta fırkalardan ayrılımları, onları diğer fırkalardan ayıran, kendi imamlarına, hâşa, Allahın hulûl ettiğini iddia etmeleriledir. Ağızlarından çıkan bu kelime ne büyüktür ve kâfiranedir!

Cenedli Baha (52) demiştir ki; Yemen'deki Bâtînî Fazl oğlu Ali'nin (53) emir Yâfur oğlu Esâda yazdığı mektupların baş tarafları (yeri döşeyip yayan ve dağları sarsıp durduran Fazl oğlu Ali'den kulu Es'âde) şeklinde idi ve işte hulûl yolu ile,

böylece Allahlık dâvasında bulunurlardı. Allaha karşı ne kadar kâfirane cesaret!

Eski Bâtıniler; Feylesofların bâzı sözlerini kendi sözlerine karıştırmışlar ve kitaplarını bu yolda tasnif etmişlerdir. Çağrılarının dokuz mertebesi vardır ki, bununla pek açık dinsizliği ve yüz karası rusvaylıkları ibaheleri açığa çıkarmak ve ortaya koymak yolunu tutarlar (54).

İshak oğlu Muhammed Nedim (55) yedi bildirilerinin yedincisi hakkında diyor ki: okudum, içinde haramları helâl göstermek, şeriatları ve sahiplerini küçültmek ve kaymetten düşürmek bakımından pek büyük bir iş gördüm.

Onların aleyhlerine telifte bulunanların en eskilerinden biri, dördüncü asrın ortası ricâlinden İhsiz Oğlu Ebu Bekirin ashabından olan Kûfeli Rızamdan doğma Alı Oğlu Ebu Abdullah Muhammed'dir. Haklarında yazdığı sözler için de şöyle demektedir: Bunların davetçilerinin, ağırlık vermemek, kendilerinden usanç getirilmemek ve bir kimsenin onların iç işlerine vâkıf olmasından çekinerek bir türlü fırsat vermekten daha uzak kalmak için yerden yere dolaşıp gezmek ve bir yerde uzun boylu durmamak âdetlerindendir. Bundan başka, davetçiye en lâıyk gördükleri işlerden biri de, Tevrat ve İncillerin ve peygamberlerin kitaplarının ibarelerinden bir miktarını ezberlemesi, birçok diller bilmesi, hendeseden bir nebze öğrenmesi ve zihinlere dehşet veren bâzı felsefî fikir ve sözler bellemesiyle kendisine bir süs vermesi, çeşitli dinler halkıyla dışında barışlı durum alması, bâzı hallerinde yahudîlik, hıristiyanlık, mecûsîlik ve müslümanlığın hepsi birbirine yakın mânalar ve bir çağrıdan ibaret olduğunu onlara göstermesi (56), ayrılıklarını cahillerin vehim ve hayallerine düşüren asıl belâ, o kitapların iç yüzlerine ve mânalarına bakmayarak, dışlarına ve kabuk mesabesinde olan kelimelere dayanıp kalmalarından, hakiki

mânalarını ve nasıl kurulduklarını bilmemelerinden ileri geldiğini, bu hususta âfetin onları nakledenlerden çıktığını, hakikatlarının gerektirdiğini bırakıp başkasını işlediklerini soğuk kanlılıkla anlatması ve insanlar eğer o kitapların iç yüzlerini bilmiş olsalardı rahat bulup birleşirler, uzlaşıp ayrılmaz sevişirlerdi demesidir. (Yani batınîler insanları bu gibi sözlerle avlıyorlar).

Çeşitli dinlere dair olan bu görüş ve gösterişleri, çağrılarının marhalelerinden biridir. İslâm mezhepleri hakkında da böylece hareket ederler, hepsinden tamamiyle sıyrılıp soyulma zeminini hazırlamak için, onları birleştirme çevresinde mırıldanıp dururlar.

Tasavvufta çok aşırı gidenlerin kitaplarında da batınîlerin bu sözlerine benziyen sözler bulunur. (Abdülkerim Cîlî'nin (57) *İnsanı kâmil* adlı kitabına bak). Bunlar birtakım işlerde batıniyye sözleriyle müteessir olmaktan kurtulamamışlar, onların tesiri altında kalmışlardır.

İhvanı safa (58) risaleleri ricalinin hareketleri de Batıniyenin telbis marhalelerinden başka biridir. Bunlar ve ardısıra giden tâbilerinin "Din avamme; hikmet, felsefe de havas-sadır" diyerek bastıkları yaygaraya itibar edilmek, din ve imandan açık sıyrılmadan başka birşey değildir.

Batınîlere Karşı Esër yazanların Bir Kısımı

İmam Gazalî: *Fezaihül Batıniyye* (Batınîlerin rusvaylıkları) ve *Kıstası Müstekim* (Doğru terazi) (59) adlı risalelerinde tarihe ait haberlerinden bahsetmeksizin, yalnız ilmi ve dinî cepheden onlara karşı gayet iyi red ve müdafaalarda bulunmuştur. Gazalî'den önce Hemezanlı Kadı Abdülcebbar (60) *Nübüvvet delîllerinin tesbiti* adlı kitabında birtakım münasebetler altında tarihî haberlerini zikretmekle beraber, bâtil meş-

replerine taallûk eden çok güzel redler yazmış ve itirazlar yapmıştır. Bunların senelere ayrılmış vak'aları, Arapça tarih kitaplarında kayıtlıdır.

İbni Esîr, İbni Kesîr, İbni Haldûn, İbni Verdi ve Ebülfida'nın tarihlerinde onlara ait yetecek kadar haberler vardır. Abdül Kahiri Temimî "Elfark beynelfırak" fıkalar arasında fark adlı kitabının 265 inci sahifesinde akide ve umdeleri hakkında az çok geniş bilgiler vermiştir.

Muhibbî, (61) Hülâsatül Eser, cilt 3, sahife 268 de münasebet düğürerek Dürzîlerden bahsettiği sıralarda, itikad cihetinden bunların hakkında söylenecek söz: (bunlarla Nusayrîler ve İsmâîlîler birdir, hepsi zındık ve mülhdidir) demiş; sonra İslâm mezheplerinin büyük bilginlerinin bir çoklarından bütün müslümanların, bu taifelerin küfrüne ittifak ettiklerini hallerini bildikten sonra, küfürlerinde şek ve şüphe edenin de, onlar gibi kâfir olduğunu ve bunlardan kız alıp vermek caiz olmadığı ve kestiklerinin yenmediği için Yahudi ve Hıristiyanlardan daha kâfir olduklarını açıkladıklarını nakletmiştir.

Kâfi tarihinde, cilt 2, sahife 304-319 de bunların temelsiz itikadları hakkında etraflıca bilgiler vardır. Asırlar boyunca bunların gizli cemiyetleri nice tesirli ve süratli fitneler uyardırıştır.

O cemiyetlerin ricali hakkında Milel ve Nihel kitaplarında, tarih kitaplarında ve onlara karşı yapılan red ve müdafaa kitaplarında birçok ihtilâf vardır. Bu ihtilâf; cemiyetlerinin gizli olduğuna ve devletleri tekarrür etmeden sükûnet devrinde korkularından hüviyyetlerini gizledikleri için vakit vakit, türlü türlü adlar edindiklerine göre, pek tabii bir iştir. Hakikatı arayan, çeşitli mahezlerdeki bütün nass ve sözler arasından bulup çıkarmak için, hepsine vukuf elde etmeğe şiddetli bir ihtiyaç karşısındadır.

Şüphe yok ki, fitnelerinde hazır olup seyrü cereyanını gören müellifleriz kitapları, bu babta en önemli mahezlerdendir, fakat en eski Karmatîlere nisbetle o gibi kitaplardan ellerde bulunanları pek azdır. İşte o kitaplardan basın âleminde çıkan ilk kitap "Keşfü esrarıl bâtinîye" dir. Bu kitap, hicrî beşinci asrın ortalarında Yemende sünnet bilginlerinden Ebul Fezail'in oğlu Malik oğlu Yemenli Hammadi Ebu Abdullah Muhammedin telifidir.

Bu zat, Yemendeki bu mezhep mensuplarından Sulayhîler arasına sokulmaya o derece yol bulabilmiştir ki, haberlerini pek iyi denemiş ve öğrenmiş, dışlarını ve içlerini güzel okumuş, sonra üzerine katlandıkları çeşit çeşit kepezeliklerini, kullandıkları hile ve hud'alarını iyice açıklamak ve müslümanları çağrılarının ilk telkinlerine aldanmaktan korkutup sakındırmak için bu kitabı telif etmiştir.

Hicrî sekizinci asrın önlerinde Yemen ülkesi müverrihi Cenedli Kadı Behanuddin Yusuf, tarihinde bu kitaptan iktitâf suretiyle bâzı parçalar nakletmiştir, fakat asıl kitap, arayanların ellerine geçmemiştir. Nihayet kitap, hadis silsilesinde üçüncü şeyhimiz Ahmed bin Übeyd Attar oğlu Şâm muhaddisi âlâme Seyyid Hâmid Hüseyinî merhumun torununun torunu değerli eski kitapları çok araştırmacı olan edib üstad İzzet Attarın eline geçmiş, menfaati umuma yayılmak ve her arayan kolayca bulmak için bastırıldığı kıymetli kitaplar sırasında yayılmasını istediğinden kitabın nüshasını bana getirdi. Bazı şeyler yazmamı istedi. Kitabı mütalâa ettim ve arzusunu yerine getirmek üzere bâzı yerlerine ufak tefek notlar yazdım. Yazdığım notların başkalarınıninkinden ayrılması için sonlarında (Z) işaretini koydum. Asıl konunun temel noktalarına temas için de bu mukaddimeyi kaleme aldım.

Din ve mezhepler hakkında bilgi edinmeye önem veren sayın okuyucu, Yemen Karmatîyelerinin hususî haberleri be-

yanında hiç bir kitapta bulamadığı geniş malûmatı ve Batını karmatîylerin nasıl başladığına taalûk eden haberlerden başka yerde bulamadığı bilgileri, burada görür, içindekini öteki mahazlerdekiyle karşılaştırma sayesinde işin hakikatine vakıf olur. Dolayısıyla müslümanları, onların çeşitli hilelerinden ve ateşlerine düşmekten korkudur.

Hidayet Allah'tandır.

Muhammed Zahid El Kevseri

بسم الله الرحمن الرحيم

Kitabın Telif Sebebi

Müellif Malik Oğlu Muhammed rahmetullahi aleyh der ki:

Ey müslümanlar! Cenabı Allah sizleri müslümanlıkla korusun, bizi ve sizi günah yollarından uzaklaştırsın, size iyilik versin, hak yolunu göstere sin, rızasını elde etmeye sizi muvaffak kılsın ve doğru yollarda yürütsün.

Biliniz ki; Sulayhi (62) denilen bu adam hakkında söylenen sözleri, aleyhinde konuşulan fena şayiaları ve kötülükleri sizler işitip durduğunuz gibi (63) ben de işitirdim.

Biri onun hakkında şöyle diyor, böyle yapıyor deyince, yarın (kıyamette) onun aleyhine şahitlik eder misin? derdim. Söyleyen adam da, ben yanında bulunmadım ve gözümle görmedim, fakat ben de şunun bunun (ağzından işiterek) dedikleri gibi söylerim derdi. Ben ilk defa bu söylentilerden taaccup ederdim. Bir birine benzeyen şayialara bir türlü inanamıyor ve yalanlayamıyordum. Bazan da (bu işleri Arap ve Acemden hiçbir kimsenin yapmadığı ve eski zamanlarda geçmiş milletlerde de yapıldığı işitilmemiş bir iştir; hakkında olan bu söylentiler, atalarından görmeyerek erdiği ve bulduğu mertebe ve makam sebebiyle, insanların kendisini çekememesinden doğan düşmanlıkları eserinden başka birşey değildir) derdim.

Çok kerre, kendisinden (Allah bizlerde bulunmayan işler isnadiyle, bize zulmedenler aleyhine ve lehimize hükmetsin) diye beddua ettiğini işitirdim.

Bu sebebe binaen, hakkında söylenen sözlerin doğrusunu yalanından ayırmak (64), sırlarına, kitaplarına vakıf olmak için, Suleyhînin mezhebine, tarikatına girmeyi münasip gördüm. Bütün içindekilerini birer birer gözden geçirip hepsinin mânalarını anlayınca, Allaha itaat, müslümanlara nasihat etmek ve bu dine buğuz yolunu tutanlardan korkutmak üzere müslümanlar onun sözünün umdesini bilmek için görüp öğrendiklerime delil getirmek, küfür ve dalâletini açıp meydana koymak istedim.

Allah kâfirlerin hile ve desiselerini çürütüp boşa çıkarmaktadır.

Bâtinî Davetçilerin Telkîn Tarzları Davet ve Mezhep Dereceleri

Birinci Davet

Maksada geleyim: Ona ben ilk şahitlik edip müslümanlara belirteceğim şudur ki: Merhumun ruhsatlı dâvetçiler (propagandacılar) adını verdiği bir takım naip ve vekilleri ve av köpeklerine benzetmek üzere mükellebler (muâllem köpekler) lâkabını taktığı başka aveneleri de vardır. Bunlar insanlara tuzak ve ağ kurarlar; onları hilelerle gailelere düşürürler; aklı başında olanlardan çekinip sokulmazlar; tuzağa düşürmek için kuşa tane saçan gibi her cahile yanaşıp bâtil bir mâna kasdederek hak bir kelime söylemekle zihnini karıştırırlar; telbisler yaparlar; onu, Namaz, Zekât ve Oruç gibi müslümanlık yollarına sureten teşvik ederler. Onu, bir seneden fazla bu hal üzere bırakırlar; fakat önemle gözedip sabrına bakarlar; iş ve hareketlerini gözden geçirirler. Hazreti peygamberden naklolunup değiştirilmiş birtakım rivayetlerle ve yaldızlı sözlerle onu aldatmaya kalkışırlar; ona bâzı Kur'an âyetlerini mahsus olarak eğri ve yanlış okurlar; bâzı kelimelerinin lâfız veya mâna-sını tahrif ederler.

İkinci ve Üçüncü Davet

Bunun üzerine eğer kendisinde bu sözlere inhimâk, meyl ve kabul etmek, öğrettiklerini beğenmek, emirlerine itaat etmek hallerini görürlerse o vakıta kendisine:

(Sırları keşfetmeye bak; avammin kanaat ettiği dış mânalara kanaat edip kalma; kendin için bu hale razı olma; Kur'a-

nı ve remizlerini iyi düşün; meselelerini ve ne mânaya misal olduklarını bil; Namaz, taharet ve peygamber aleyhissalâtu vesselâm efendimizden sarahet ve ibare ile değil, Rumuz ve işaretle rivayet olunan emirlerin mânalarını belle. Çünkü bütün insanların din adına yaptıkları işler perde altında olan birtakım mânalar için birer darbı meseldir. Buna binaen sen namazı ve içindekini bil, iç mânalarını bellemeye bak; çünkü bilgisiz yapılan iş, sahibine fayda vermez...) derler.

O biçare cahil, ne sorayım der.

Dâvetçi; Allah taâlâ (Namazı doğrultarak eda ediniz; zekâtı veriniz) buyurmuştur. Zekât yılda bir kere farz kılınmıştır; namaz da böyle. Herkim onu yılda bir kere kılsa emrolunan namazı tekrarsız eda etmiş olur) der (65). Bir de, namaz ve zekâtın (dış yüzleri olduğu gibi) birer iç yüzleri de vardır. Çünkü namaz, zekât, oruç ve hac ikiserdir. Cenabı Allahın yarattığı her şeyin bir zahiri ve görünüşü olduğu gibi, onun bir de bîatını, içi vardır. Buna (günahın zahir ve bîatını bırakınız) (66) ve (de ki rabbim ancak fahiş günahların zahir ve bîatını..... haram kılmıştır) mealindeki (67) âyetleri delâlet eder (68)...

Görmüyormusun ki, yumurtanın dışı ve içi vardır. Buna binaen zâhir, insanların bilmesinde eşit olup havas ve âvammın bildikleri şeydir; bîatı ise, bütün insanların değil pek az kimselerin bildiği şeydir. Cenabı Hakkın, ona (Nuha) inanın pek az kimseden başka onunla beraber (gemiye) binen olmadı (69) (onlar "İman edip iyi âmel işleyenler" çok azdır) (70) ve (kullarımdan çok teşekkür edenler pek azdır) (71) sözleri bu yüzdendir (72). Buna göre cahil (73), çokluğu teşkil eden akılsızlardandır. Bundan başka Assalat, Ezzekât kelimelemi yedişer harftir (74). Muhammed ve Ali'ye birer remz ve delildir; çünkü ikisi de yedi harftir.

Buna binaen Assalat Vezzekâtan maksud mâna Muhammed ve Ali'ye muhabbet beslemek ve ikisine taraftar bulunmaktır. Artık, herkim onları candan severse Namazı edâ etmiş ve zekâtı vermiş olur. (75) derler.

Dördüncü Davet ve Mezhebin Birinci Devrecesi

İşte bu dâvetçi ve muallim köpekler bu gibi hezeyanlarla din ve şeriatın lüzumunu, Kur'anı ve peygamberin sünnetlerini bilmeyenleri vehim ve hataya düşürürler ve bu sözler: o aldanmış biçarelerin yanında geçer ve kabul görür (76); çünkü bu meşreb nefse ravet verir, her şeyi mubah ve hâlal kılar; halkın avammini, şeriatın gerektirdiği Allaha itaat kaydinden kurtarır ve haram kıldığı fenâlıkları kendilerine caiz gösterir.

Bunların sözleriyle aldanmış cahil bu telkinlerini kabul ederse, ona: (Allaha yakınlık kazandıracak bir sadaka ver ki, ermeğe sana bir merdiven ve kurtuluşa vesile olsun (77) ve biz de sana mevlâmızdan (78) namazları senin üzerinden kaldırmasını ve bu ağır yükü sende indirmesini isteyelim) derler. Aldatılmış Medû; tutar dâvetçiye on iki lira verir.

Dâvetçi onu Mevlâları huzuruna götürür ve (Mevlâna: kullun falan kimse namazı ve mânalarını öğrendi, ondan namazı kaldır ve bu ağır yükü sırtından indir ve işte on iki lira) der.

Mevlâları, cemaatına: (Şahid olun ki, ben üzerinden namazı kaldırdım) der ve kendisine (ve sırtındaki ağır yüklerini, toka ve kayıtları üzerlerinden indirecektir) âyetini (79) okur. O vakit, evvelce bu dâvet ve tarikatı benimseyenler, bu aldanmışa iltifatlarda bulunur, onu kutlarlar ve senin beline ağırlık veren yükünü indiren Allaha hamdolsun derler (80).

Beşinci Davet ve Mezhebin İkinci Derecesi

Bir müddet sonra, dâvetçi, o suretle iğva edilene: (Namazın neden ibaret olduğunu anladın. Bu bilgi, ilk derecedir. Ben

Allahın seni en yüksek dereceye erİştireceğini umarım. Artık sor, araştıır) der.

Sapıtılmış mürid; ne sorayım? der.

Dâvetçi, ona, (Allah taalanın nehyettiğı içki ve kumarın ne olduğunu bilirmisin? sor. İkisi Ebu Bekir ve Ömerden ibarettir. Hazreti Ali'ye muhalefet edip hilâfeti ondan gasbettikleri için, onları sevmekten kaçınılması emrolunmuştur. Yoksa yaş veya kuru üzümnden, buğday ve başka maddelerden yapılan ve asıl hamır adı verilen şerap ise haram değildir. Çünkü yerin bitirdiğı şeylerden çıkarılmıştır), der ve ona karşı, (Cenabı Allahın kullarına çıkardığı zîneti ve hoş rızıkları kim haram kıldı?) (81) ve "İman edip iyi amel işliyenlere yeyip içtiklerinde günah yoktur" (82) âyetlerini sonlarına kadar okur (83).

Altıncı Davet ve Mezhebin Üçüncü Derecesi

Bundan sonra dâvetçi, o sapığa, Ramazan orucunu da bıraktırmak hususunda iğvaya geçerek, der ki; savm ile oruç sır saklamaktır ve ona - her kim Ramazan ayında hazır, mukim bulunursa onu oruçla geçirsin - âyetini okur (84), orucu (Nübuvvet hanedanından) hak imamların, zalimlerden korkarak gizlendikleri vakıтта saklandıkları yerleri söylememekle tefsir eder.

Buna delil getirerek, hazreti Meryemin, Allahın emriyle babasız olarak İsa'yı doğurduktan sonra, göreceğı insanlara karşı söylemesi emrolunan (Ben, Rahmâna savm adadım da artık bugün hiçbir insanla konuşamayacağım) sözünü bildiren âyeti okur (85) ve eğer oruç âyetinden yemek yememeyi kasdetseydi, Meryemin âyetinde söylemesi emir olunduğı sözde (Ben bugün bir şey yemiyeceğim) der idi. Böyle dememesi orucun susmak mânasına olduğuna delâlet eder, der (86).

Dâvetçinin bu sözleri üzerine o aldanmışın küfür ve tuğyanı artar ve telkinlerine meyl ve inhimâk eder. Çünkü nefsa-

ni arzusuna uygun bulur. Nefis ise her vakit fenalığı emreder. Sonra dâvetçi ona, fidyeyi (87) ver ki erişmene merdiven ve vesile olsun; tâ ki Mevlâmızdan orucu senden kaldırmasını isteyelim der, sapık ta on iki lirayı verir. Dâvetçi onu Mevlâna dediklerine götürür; Mevlâna! Kulun falan, orucun hakikî mânasını belledi; ona Ramazanda yiyip içmeyi helâl kıl, der.

Mevlâları; Dâvetçiye sırlarımıza karşı bu müride güvenip emin oldun mu? der.

Dâvetçi — Evet, der.

Mevlâları: — Ben de oruç ödevini üzerinden kaldırdım, der.

Yedinci Davet ve Mezhebin Dördüncü Derecesi

Sapıtılmış mürid bir müddet daha durduktan sonra yine dâvetçi ona gelir, der ki, şimdiye kadar mezhebimizden üç derece tanıdın; şimdi de, Taharetin te'vilde ne olduğunu ve Cünüblüğün mânasını bil. Mürid, bunları bana tefsir et, der. Dâvetçi ona - Bil ki, Taharetin mânası kalp temizliğidir. Mü'min haddi zatında temizdir, kâfir ise pistir. Onu ne su, ne de başka birşey temizliyemez. Cünüblük ise peygamberlerin ve ehlibeytten olan imamların zıdlarını, düşmanlarını sevmektir (88).

Meniye gelince, murdar değildir. Cenabı Allah ondan peygamberleri, veli'leri ve taat ehlini yaratmıştır. Adem neslinin yaradılışının başlangıcı olduğu ve onun üzerine yapısının temeli kurulduğu halde, nasıl necis olur? Eğer ondan gusletmek dinin emirlerinden olsa idi, büyük ve küçük abdestlerden de tamamiyle yıkanmak daha vacib olurdu; çünkü ikisi aynen pis ve necistir (89).

(Ve eğer cenabetli olursanız iyi temizlenin) (90) âyetinin mânası: Eğer bâtın ilmini bilmez iseniz öğrenin, bedenlere hayat getiren su gibi canlara hayat veren ilmi de belleyiniz de-

mektir (91). Allah taalâ (her diri şeyi sudan yaptık) (92) ve (insan; neden yaratıldığına bir baksın, şiddetle atıp dökülen bir sudan yaratıldı) (93) buyurdu: Allah meniye su adını verince temiz olduğuna delâlet etti, der.

İşte, dâvetçi o aldanmış sapığı bu sözlerle vehme düşürür. Sonra usulleri üzere ona on iki lira vermesini emreder; mürid verir; dâvetçi onu Mevlâlarına götürür; Mevlâna; kulun falan, taharetin hakikî mânasını tanıdı, işte sana tekarrüb vesilesi, der. Habis mevlâları; camaatına şahid olun ki, ben ona cünüb-lükten yıkanmamayı helâl kıldım, der.

Sekizinci ve Dokuzuncu Davet ve Mezhebin Beşinci Derecesi

Tamamiyle aldatılmış mürid, bir müddet o haller üzere durduktan sonra dâvetçi ona: (Sen şimdiye kadar tarikatımızdan dört derece tanıdın; şimdi sana tanınması lâzımgelen beşinci derece kaldı, bunu da keşfetmeye bak. Çünkü işin sonu ve saadetin gayesidir, der ve ona: (Hiç bir nefis onlara, hakikî olgun mü'minlere, sonsuz sevinç verip gözlerini aydınlatan nimetlerden neler sakladığını bilemez) âyetini (94) okur.

Mürid — bu dereceyi de bana lütfederek bildir ve delâlet eyleyerek beni ona erdir, der.

Dâvetçi ona: (Sen bu hususta büyük gaflet içinde idin. Gözünden perdeyi kaldırdık. Artık gözün bugün keskindir, her hakikatı açık görürsün) (95) âyetini okur. Sonra ona dünya da iken cennete girmek ister misin? der.

Mürid — Benim için buna yol var mıdır? der.

Dâvetçi, bu soruya ve gösterilen arzuya karşı, müride "ahiret ve dünya bizimdir", ve "de ki, Allahın kullarına çıkarıldığı ziynet ve hoş rızıkları kim haram kıldı? O, kıyamet gün-

nunde, dünyada iken iman edenlere halis ve mahsustur" âyetlerini (96) okur.

Bu âyetteki ziyneti, mahsus kimselerden başkalarının göremedikleri kadın sırlarından insanlara gizli kalan şeylerdir, diye tefsir eder. Bu ziynet; (kadınlar, ziynetlerini kocalarından başkalarına göstermesinler.) (97) âyetindeki aynı ziynettir. Ziynet gizli ve kapalıdır, herkese açık ve belli değildir der; sonra ona: (Sadef içinde saklı inci gibi iri gözlü huriler de çevrelerinde dolaşırlar) âyetini de (98) okur ve der ki, dünyada iken cennete ermeyen, ahirette de ona ermez. Çünkü cennet cahillere değil, akıllılara mahsustur. Zira eşyadan beğenilen, ancak gizli kalanıdır.

Bu yüzden cennete, gizli olduğu için Cennet denilmiş; cin taifesine insanlardan gizlendikleri için Cinn; kabristana içindeki mevtaları sakladığı için Mecenne; kalkana, düşmanın kılıcıma karşı örttüğü için Micenn adları verilmiştir.

Buna binaen, dünyada cennet, ilimleri ve akılları olmayan bu ters mahluktan gizlenen birşeydir.

Dâvetçinin, cahili boğan bu yaldızlı sözleri üzerine alıklan bu müridin hayranlığı arttıkça artar ve mel'ûne: lûtuftan yurup, beni teşvik ettiğin dünya cennetine ulaştır der. Dâvetçi, Necvalık on iki lirayı ver, sana Allaha yaklaşma vesilesi olsun der.

Şaşkın mürid on iki lirayı verir.

Dâvetçi onu en büyük mel'ûna götürür! Mevlâna! Kulun falanın içi sağlamlaşıp düzeldi ve sınavı saflaşarak duruldu. Şimdi de, kendisini cennete sokmanızı; ciddî ve hakikî hükümlere erdirmenizi ve hurilerle evlendirmenizi istiyor, der.

Mevlâları dâvetçiye der ki, — ona emniyet ve itimad ettin mi?

Dâvetçi — evet ben ona eminim, onu iyi sınıdım; hakka karşı sabırlı ve senin nimetlerine teşekkür edici buldum.

Mevlâları — bizim ilmimiz zordur, nefse gayet güç gelir; onu halka gönderilmiş bir peygamber, ya Allaha yaklaştırılmış bir melek, veyahut kalbi Allah tarafından imanla denenmiş bir kuldan başkası taşıyamaz. Eğer senin nazarında hali sağlamlaşmışsa, onu, eşin yanına götür, ikisini yalnız bir arada bulundur, der.

Dâvetçi, Allaha ve Mevlânaya itaat olmak üzere baş üstüne der ve hemen onu kendi evine götürür. O gece dâvetçinin karısıyla yatar, sabah olunca dâvetçi kapılarını çalar ve bu cahil halk bizim halimizi bilmeden kalkınız, der.

Tam sapıtılmış mürid, dâvetçiye teşekkür ve dualar eder.

Dâvetçi: bu iyilik benden değildir, Mevlânanın fazlındandır.

Mürid dâvetçinin evinden çıkınca, bu melûn dâvet ve tarikât adamları işidirler; hepsi de bu dâvetçinin yaptığı gibi müridi evlerine götürüp eşleriyle yatırır (99).

Sonra dâvetçi müride — Mevlânanın yanında en büyük toplantıyı da görmelisin, Allaha yakınlık vesilesini, ver.

Mürid on iki lirayı verir.

Dâvetçi onu Mevlâları huzuruna götürür, Mevlâna! Kulun falan, en büyük toplantıyı görmek ister; şu da Necva vesilesi der.

Mevlâları en büyük gece içtimainın kurulmasını emreder.

Akşam karanlığı basıp kadehler dolaşır; başlar kızar; nefisler çakır keyf olunca, bu melûn tarikâtın bütün mensupları karılarını getirirler; her kapıdan erkeklerin yanlarına girerler; çıraları ve mumları söndürürler ve herbiri eline geçeni tutar.

Sonra önderler: Mevlâna dedikleri kerata da, karısına.

mel'un dâvetçinin ve diğer bütün müridlerin yaptıkları gibi, yeni müride teslim olmasını emreder.

Yoldan artık tamamiyle çıkmış olan bu mürid, Mevlâları'nın ona yaptığı bu iyiliğe teşekkür eder.

Önderleri — bu benim ihsanımdan değildir, Mevlâna emirulmümininin (100) fazlındandır, ona teşekkür ederiz. Sizin başınızı çözdüğüne, ağır yüklerinizi sırtınızdan indirdiğine, güç teklifleri üzerinizden kaldırdığına, cahillerinizin (hocaların) haram saydıklarının bâzısını size halâl kıldığına karşı nankörlük etmeyiniz, der; ve (Buna sabredenlerden başkaları ulaşmaz, ancak büyük bir haz sahibi ulaşır) âyetini (101) teşvik için okur (102).

Müellifin meşhudatından başka bir şey yazmadığı

Müellif Mâlik Oğlu Muhammed rahmetüllahi aleyh der ki: İşte, (Tarikatlarının temeli olan bu beş derecenin beyanında) zikrettiklerim, bu fırkanın küfür ve dalâletlerinden muttali olduğum itikad ve hareketleridir.

Allah taâlâ hazretleri onları gözleyicidir. Bana karşı da, fiil, küfür ve cehillerinden vâkıf olabildiğim hallerden naklettiklerimin hepsine şahiddir; görüp kendilerinden duyduğumu bilir. Herkim aleyhlerine haksız yere bir söz söylerse, Allahın, Meleklerin, bütün insanların ve lânet okuyanların lânetleri onun üzerine olsun. Allah onlara iftira edenleri rusvay etsin; ona en fena varılacak yer olan cehennemi hazırlasın ve her kim ki kendilerinde bulunmayan halû hareketleri naklederse Allahın havlû kuvvetinden ilgisi kesilip şeytanın havlû kuvvetine sığınsın (103).

Buna binaen Cenabı Allahın bana zaptını farz kıldığı bu şehadete göre müslümanlara bu nasihat ödevimi yerine getirdim. Zira Allah, şehadetin zaptını, hakkile gözetip işitmeyen-

lere söyleyerek ulaştırmasını emretmiş (gehadetleri yazılacak ve ondan sorulacaklardır) buyurmuştur (104).

Allahtan dilerim ki, bizi müslüman olarak vefat ettirsin, müslümanlığı minnet ve rahmetiyle bize ihsan ettikten sonra bizden geri almasın; âmin.

Ey insanlar! — Cenabı Allah bizi ve sizi doğruya muvafak buyursun ve bizleri küfür ve şüphelere düşmek yollarından uzaklaştırsın. Ben, bu mel'un dâvetin hallerini (105) zikretmek istedim ki, mezheplerine meyleden olmasın; akıllı bir kimse sözlerine kulak vermesin ve bu kitapta, bu kadarcık söze bakana bir korku verme ve ona vâkıf olup iyi düşünene karşı özür belirtme bulunsun.

Batınîlik Davetinin Başlangıcı ve Temeli ve Bu Yolda Çalışanlar

Meymun Kaddah ve Oğlu Ubeydullah

Ey din kardaşlarım! Biliniz ki, hayr ve şer, menfaat ve mazarrat, dert ve dermanın sebeplerinden her bir şeyin asılları, asılların da ferileri vardır. Şeytanın, küfür ve şekavet ehlini düşürdüğü bu mel'un dâvetin aslı, Meymun Kaddahın (106) oğlu Ubeydullahın (107) Kûfe'de meydana çıkması, onun bilinmiş, duyulmuş olan haberleri, şöhret bulmuş münkerleri ve dalâletleri olup kendisi felsefe yollarını tutarak parlak sahte kitapları kullanması, birtakım alçaklara karşı onlara revaç vermesi ve müslümanlara hile ve desise kurmasıdır.

Ubeydullahın meydana çıkması hicrî tarihin 276 ıncı yılında idi (108). Zuhuriyle müslümanlara ağlar kurdu, başlarına gaileler çıkarmak istedi; hakla batılı karıştırdı; kitabullahın her âyetine bir tefsir uydurdu; Peygamber sallâllahu aleyhi ve sellem hazretlerinden rivayet olunan her hadîs için bir tevîl yaptı; bâtil sözlerini yaldızladı; mânalara meseller, misâller getirdi; kur'anın âyetlerine göre bir şekil verdi ve benzer bir mesel yakıştırdı.

Mel'un, yıldızların hareket, tulû ve grup ilmini öğrenmiş, saîd ve nahsini, uğurlu, uğursuz ahkâma delâletini bellemiş, halkı sapıttırmaya yol bulmak için bütün din ilimlerinin öğretilmesini men ve tatil etmişti. (Allahın nurunu ağızlarıyla söndürmek isterler; Allah ise kâfirlerin hoşuna gitmese bile nurunu tamamlayıcıdır) (109).

Buna binaen, halkı ona çağırıldığı dâveti ve kurduğu bina-yı; Allaha ve resuluna çağırarak, Allahın kitabından delil getirmek, mesellerini ve ne mânaya misâl olduklarını bilmek, hazreti Ali'yi başkalarından üstün ve ileri tutmak, hilâfet ve imametle tâhsis etmek, bütün sahabeye dil uzatmak, sövüp saymak ve ezade bulunmakla taaneylemek temeli üzerine kurdu. Halbuki Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem efendimizden (Allah ashabıma sövüp sayanlara lânet etsin). (Ashabım yıldızlar gibidir; hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz) ve (herkim ashabımı sebbederse beni sebbetmiş olur ve herkim beni sebbederse Allahı sebbetmiş sayılır ve her kim Allahı sebbederse Allah onu yüzü koyu cehenneme düşürür) gibi hadisler rivayet olunmaktadır (110).

Bu gibi yaldızlı sözleriyle cahillerin kalblerini fesade verdi; onlara küfür ve dalaletî iyi bir şekilde gösterdi. Bunu belirtmek uzun kaçır, fakat ben sözü kısaltacağım. Vereceğim belirtilerde görüş ve anlayışlı olanlara yetecek ve ibret verecek kadar bilgiler vardır.

Bu mel'un Ubeydullah, içinden Yahudiliğe itikad ediyor (111); fakat kendini müslüman gösteriyordu. Kendisi esasen Yahudilerden, Şelâlâ (112) oğullarından Şam'da Selemye (113) denilen bir kasabadan ve Yahudi hahamlarından idi.

Bütün mezhepleri tanımış bir feylesof olup kuyumculuk yapar (114), hazreti Ali'nin torunu imam Zeynülâbidin'in oğlu imam Muhammed Bakır'dan doğma imam Câferi Sadık'ın oğlu imam İsmail'e (115) hizmet ederdi. Yahudilerin çoklarının müslümanlığa ve müslümanlara karşı ırsî olarak cibilletlerinde kökleşen âdavet ve peygamber sallallahu aleyhi ve sellem efendimize de buğuzları sebebiyle de, şeriâtî Muhammediyeyi yıkıp devirmeye çok düşküncü. Bu sebeple insanları müslümanlıktan çevirebilmek için yollarına girebilmeye yüz bulmak üzere onları nübüvvet hanedanlarının muhabbetine ve on-

lara taraftar olmaya çağırarak ve propaganda etmekten daha müessir bir çare bulamadı. Bu adam, Karmat Bakkarın dâvete başladığı günlerde çıkmıştı (116).

Karmat; bunun adı veya lâkabı idi (117); çünkü yürüyüşünde adımlarını sık atardı. Karmatın günlerinde çıktığı için ikisinin dâvetlerini benimseyenlere karmata nisbet edilerek Karmatî, Karamita, Karmatîler denilmiştir. Çünkü ikisi birleşerek aralarında gizli bir talimat (yönelge) yapmışlar ve müslümanları ona hile ve desise ile çağırmaya karar vermişler.

İkisi yıldızların ilmini ve onunla zamanların hükümlerini bilirlerdi. Karar altına aldıkları tâlimatın temelini kurma vaktinin geldiğini anladıklarından Meymun Kûfeye gitmiş ve burada bir müddet durmuştur. Kendisinden, Fazl Oğlu Ali, Mesver (118) sahibi Mansur ve Cennabeli (119) Ebu Said'den olup biten işlerin beyanı uzun kaçan birtakım haberleri vardır, yeri gelince beyan edeceğim.

Karmat Bakkar ise Bağdada gitmiş ve orada öldürülmüştü. Allah kendisine rahmet etmesin.

Meymun Kaddahın yolunu tutanlar ve bunların meseb

İlk evlâdı Ubeyd'dir (120), lâkabı Mehdi'dir. Sonraları sırasıyla Kaim (Biemrillah) Muhammed, Mansur (Billah) Ebu Tahir (121) İsmail, Muizz (lidiynillah Maadd), Aziz (Billah nizar), Hâkim (Biemrillah Mansur), Zahir (Lizazi dinillah) Ali (122), Müstansır (billah) Maadd'dir (123). Bizim bu asrımıza kadar (124) Mel'un Kaddahe nisbet olunanlar bunlardır (125).

Mezkûrlar, Hazreti Ali'nin oğlu imam Hüseyin sülâlesine nisbetlendiler. Halbuki ona intisabları yalandır. Onların bu hususta bir senedleri yoktur. Asıl şerafet ve siyadet ehli bunların

bu dâvalarını kabul etmiyorlar. Çünkü bunların siyadette bilinmiş bir asıllarını bulamamışlar ve (sâdatın nesebinı bildiren) gecere kitabından bir neseblerini bilmemiş ve tanınamışlardır; bilâkis, seyyidler hepsi onları şerafetten uzaklaştırıyor ve pâk nesebten olduklarını nefiy ve inkâr ediyorlar; ancak onlarla bu küfür ve dalâletlerine girenler onlara yalan yere şahadet ve bu işlerinde yardım ederler.

Bunlar Câferi Sâdiktan doğma İsmailin oğlu Muhammedin evlâdından olduklarını züüm etmişlerdir. Halbuki, bu Muhammedin hiç bir oğlu olmamış ve insanlardan bir ferd bunu bilmemiştir. Belki bunlar (habis kelimeye benzer olarak Kur'an-da zikrolunan) fena ağaç gibidir ki, yerin tam üstünden koparılmış ve kökü bulunmamıştır söz (126) ve meseline tamamen uygundur.

Buna ve zikrettiklerinin bâtil olduğuna delil; bu adı geçenlerin her biri üstündekinin, en baştaki Mehdi Ubeydin de Meymun'un (127); bununda Câferi Sadıkın oğlu İsmailin evlâdından gizli ve saklı kalmış olan imamların oğulları olduklarını iddia etmeleridir.

Halbuki gizli kalan imamların kimler olduklarını onlara soran olsa cevaptan saparlar ve ona: bunlar (zamanlarındaki) zalimler tarafından kahre uğradıklarından gizlenmiş, hiçbir kimseye açıklanmaları ve söylenmeleri emrolunmamış birtakım imamlardır derler. Bu suretle soranı, nesepleri hakkında tamamiyle şüpheye düşürürler. Çünkü bu cevap zikrettiklerinin ve nisbetlendiklerinin bâtil olduğuna en büyük delillerdendir (128).

Bunların Yahudi neslinden olduklarının delili; Yahudileri vezirlikte ve başkanlıklarda kullanmaları, siyasi işlerin tedbir ve tedvirini onlara bırakmaları ve onları müslümanların kan ve mallarında tasarruf ve hükmetmek üzere vali, hâkim, mü-

dür ve memur nasbedip durmalarıdır. Bu halleri meşhurdur, herkesin bilip şahadet ettiği bir iştir.

Meymun Kaddahın Kûfeye gitmesi (129)

Meymun Kaddah, Kûfeye gitmeden evvel, Mehdi Ubeydullah adını verdikleri oğlu Ubeyd doğmuş bulunuyordu. Burada yerleştikten sonra (mel'ânet çevirmek için) uzun müddet durdular. İstedikleri kendilerine müheyyâ ve müyesser olup fesad çıkarmaya, şunu, bunu kandırmaya ve candan çalışmaya elverişli dokuz kişi buldular; bunlar Mel'unların yaptıkları gizli dâvetlere icabet ettiler.

İçlerinde Yemenli Zuceden zürriyyetinden Fadloğlu Ali, icabetten sonra dâvet için Yemene gidip yerleştikten sonra, Mesver'de iken Mansur adını alan Kûfeli Zazan oğlu Ebulkasım Hasan, bilâhare Ehsâ ve Bahreyn hükümdarı olan Cennabeli Ebu Said; batıda Kûtameyi (130) alan Şî Ebu Abdullah, Horasandan Ceyhun ırmağının öte kıyısında çıkıp Mukannâ denilen Mîhran oğlu Hasan ve Kûfede çıkan Zekerriyya oğlu Muhammed vardır. Bunlardan her birerlerinin en sağlam haberlerini kısa olarak zikredeceğim (131).

Cennabeli Ebu Said (132):

Bir mel'un feylesof idi. Bahreyn, Yemame ve Ehsa kasabalarını zaptetti. Buralarda Allahın diniyle kıyam eden Mehdi olduğunu iddia eyledi. Memleketlerin fetih ve zaptına tesebbüsten geri durmadı. Mekkeye girdi. Haremi şerifte hacıları öldürttü. İnsanları hacten menetti. Haceri Esvedî Kâbe duvarından söküp Ehsaye götürdü ve bunun hakkında şu şiiri söyledi:

Eğer bu bina olsaydı tanrımızın evi

Gökten ateş gelir, bizi sarardı alevi (133)

Çünkü cahiliyyet devrinin haccini bildik,

Herem ve Haramı halâl tanıyarak geldik (134)

Zemzem kuyusuyla safa arasında serdik,
Muvahhidlerden binlerce hacılar öldürdük.

Tanrımız ne beyt edinmiş, ne perde ve hâcib;
Fakat rabbımız ancak arşı azîme sahib (135)

Mel'unun yaptığı bu gadarlık (136) hakkında birtakım şiirleri daha vardır. İhtisar için bunları yazmadım. Mekke'ye girmesi, H. 317 yılında idi. Mel'un bu girişinde 13 bin kişi öldürmüştür.

Mukanna (Mihran oğlu Hasan)

Mukannâ, Ceyhun Irmağının öte tarafındaki ülkede çıkmıştır (137). Gayet çirkin birtakım haberleri vardır. Mel'un bir feylesof hekimdi. Tılsımla, yılda kırk gece doğan bir ay (138) yaptığını naklettillerse de, ben; önce inanmayarak bu haberi yalanlıyordum; fakat sonra Horasanda bulduğum bir cemaat doğru olduğunu söylediler.

Yine naklederler ki, Mel'un, bir kale inşa edip içinde taş atacak makaralar yerleştirmiş, müslümanlar ve askerler kendisiyle savaşmaya geldiklerinde kendilerine taşlar atılır; kalenin neresinden atıldığını bir türlü görüp anlayamıyorlar; kendilerine havadan düşmüş gibi görürlermiş; bu yüzden birçok kimseler onun tarafına geçmiş, nihayet cenabı Allah anlayışlı ve bilgili bir genç göndermiş, Müslümanlara, kalenin çevresini kazmalarını söylemiş; bunun sonucunda makaraları bulup çıkarmışlar ve kaleye girerek kendisini öldürmüşler. Bir rivayette göre, girip kendisini tutmadan evvel kendi kendini yakmış (139). Bu veçhile ebedî cehenneme kavuşmuş ve Cenabı Allah kendisini müslümanların eline düşürerek onları şerrinden kurtarmıştır.

Zekreveyh

Zannederim ki asıl adı Karmati Mehreveyh oğlu Zekreveyh'dir (140). Kûfede meydana çıkmıştır. Abbâsî halifesi

Müktefi (141) ona karşı koymuş ve kendisini öldürmüştür. Allah zekreyeyhe lânet etsin, rahmet etmesin.

Fazl oğlu Alinin Meymun ile mülâkâtı

Ali; Yemende Himyer hükümdarlarından Zu Cedenin neslindendir. Suhayb Sebei bölgesinin Ucdûn denilen yerindendir. Aslı ise, Ceyşan ülkesindendir. İlkinde, İmamîyye (142) nin isna aşerîyye fırkasından olduğunu iddia ederdi. Hacce gitti. Sonra hazreti peygamberin kabri şeriflerini ziyaret etti, daha sonra hazreti Hüseyin Kerbelâdaki kabrini ziyaret için Kûfe'ye gitti. Kûfe'ye varıp kabrini ziyaret edince kabir üzerinde şiddetle ağladı. Fazla hüznü ve teessür göstermeye ve (ey kârlara boyanmış ve su içmekten menedilmiş Fatime Zehra'nın oğlu! Babam sana kurban) diyerek ah, vah çekmeye başladı. O sıralarda da mel'un Kaddah ile oğlu Ubeyd kabrin yanında idiler, ikisi Ali'yi o hal üzere görünce, ona tama ederek sevin-diler. Kendilerine meyl edip gizli tâlimlerini (yönetmelerini) ve dâvetlerini kabul edeceğini ve mezheplerine gireceğini anladılar.

Meymun — Ey delikanlı! Bu kabir sahibini görseydin ne yapardın? demiş.

Ali — Ona yanaklarımı serer ve ben şehid düşünceye kadar önünde ve uğrunda şavaşırdım, cevabını vermiş.

Meymun ona — Cenabı Allahın bu işe (Hüseyin uğrunda şavaşılp şehid düşmeye) son verdiğini sanıyormusun? demiş.

Ali — Hayır, sanmıyorum, fakat ben bunu bilmiyorum; ona yol bulamıyorum, ey şeyh! Senin bundan haberin var mıdır? diye sormuş.

Meymun — İmkân bulunduğu zaman inşallah sana haber veririm, diyerek vâidde bulunmuş; sonra Meymun kabrin yanından kalkmış.

Ali, bunun yolunu öğrenmek için ona yapışmış.

Meymun, onu “yarına kadar bu Mescidde durursun” diye

umitlendirmiş. Ali, birkaç gün durmuşsa da mel'unun bir haberini alamayınca, beraber geldiği arkadaşlarından vedalaşarak ayrılmış ve onlara bana verilen bir vaid yerine getirilinceye kadar ben buradan ayrılmam demiş ve bunun için kırk günden fazla kendisine yetecek bir idare ve azık almıştır.

Bu arada Meymun ile oğlu Ubeyd Ali'yi, bilmediği yerden gözleyip durmuşlar; halü hareketlerine dikkat etmişler. Meymun, Ali'nin sabrusebatını görünce beğenmiş; dâvetinden hiçbir şeyde, küfür ve dalâletine meyl hususunda kendisine muhalefet etmiyeceğini bilmiş; buna binaen ubeyd, babasının emriyle Ali'nin yanına gelmiş; Ali, Ubeydi görür görmez hemen yerinden sıçramış ve boynuna sarılmış; efendim! Sübhanellah, şeyh efendi bana bir vaidde bulundu, vâdi yerine getirmede demiş.

Ubeyd — Şeyh efendi vâdi hülfetmedi; fakat sana inşaallah yarın gelirim dedi; onun bu hususta niyyetine göre bir çıkar yolu vardır, cevabında bulunmuş; sonra ikisi (Ubeyd ile Ali) konuşmaya başlamışlar ve Ubeyd, Ali'ye: — Kardaşım! Bil ki o şeyh benim babamdır. Sende gördüğü sabru sebat ve himmet yükseklği cidden hoşuna gitti ve inşaallah seni sevdiğine ulaştıracaktır, demiş; sonra Ali'nin elini tutmuş ve onu şeyhin yanına götürmüştü. Mel'un şeyh onu görünce; senin gibi iş adamını bana ihsan eden Allaha hamdolsun ki, görecekmiş işe karşı senden yardım bulacağım ve saklı sırrımı sana açacağım, demiş ve sonra mesreb ve mezhebini ona açıklamıştır. İkisine de Allahın lâneti olsun.

Ali, şeyhi severekten dinlemiş ve sözlerini canı gönülden kabul etmiş (143), Yemenlilerde bildiğim akıl zaifliği, fikir dağınıklığı ve şeriatı Muhammediye hükümlerini; az bilmeleri sebebiyle Yemende fırsat mümkündür, diye kendisine yemin etmiş; senin çağırdığın bu yol ve rejim orada söker ve onlara karşı tâlimatımız ve prensibimiz yürür demıştır.

Meymun ben seni ve Zazan oğlu Hasan Mansur'u oraya göndereceğim.

Hasan Mansur

Bu Hasan; Hazreti Ali'nin kardeşi Akılın oğlu Müslimin sülâlesine nisbet olunurdu. Babası Zazan on iki imame taraf-tarlık, Şia Mezhebine intisap eder ve benimser. Kendisi Küfe ahalisinden ve dalâlet yolunu tutanlardan idi.

Meymun Küfeye girip Hasan'ı bulunca, mäs'ut ve bahtiyar olacağını, hükümdar olup şerefli bir mertebe bulacağını bildi. Çünkü yıldızların doğup batmalarından, birleşip ayrılmalarından bazı mâna ve hükümler çıkarmasını bilirdi.

Buna binaen Meymun (Hasan'ı kandırmak için) tatlılık ve yumuşaklıkla konuşmaya, ona felsefenin yollarını ve feylesof-ların sözlerini açıp anlatmaya başlamış. Meymun, akidesini, fikir ve megrebini Hasan'a kabul ettirebilmek için kendisiyle konuşmuş durmuş; onu boyuna kandırmağa çalışmış, ve neticece Hasan onun itikadını kabul etmiş; ona ve oğlu Ubeyde itikad ve ittibaâ çağıran dâvetçilerinden olmuştur.

O vakit Meymun Hasan'a demiştir ki, ey Ebülkasım. şüphesiz din Yemenlidir; Hikmet de Yemenlidir (144).

Ülker yıldızının talii sabit olduğu için (145) başlangıcı Yemen tarafından olan her iş biter, sabit olur. Çünkü Yemen Ülkesi dünya ülkelerinin en yükseğidir. Senin ve kardeşin Yemenli Fazl oğlu Ali'nin çıkıp oraya gitmeniz gerektir. Zira ikinizin Yemen'de şan ü şöhretiniz, hüküm ve saltanatınız olacaktır; hazırlığınızı yapınız.

Hasan da: Efendim! emir senindir, demiştir.

Bu Hasan Mansur diyorki, ben, Fazl oğlu Ali ve Ubeyd; şeyhin (Meymun) meclisinde bu hususta çok müzakereler eder dururduk, şeyh de bize derdi ki, vaktin tamamında ve hicreti

Muhammediyeden üç asır (146) geçtiğinde ikinizi Yemen'e gönderirim; halkı benim bu oğlum Ubeyde dâvat edersiniz. Çünkü onun ve zürriyetinin izzet ve saltanatı olacaktır. Oğlu Ubeyd için benden ve Fazl oğlu Ali'den ahd ü misaklar (andlaşmalar) aldı. (Ona dâvete) çıkacağımız zaman Meymun bize: Gözlemekte olduğumuz vakit budur, dedi ve bu mevsimde çıkınız emrini verdi. Sonra biz, hacce gidiyoruz gibi bir gösteriş yaparak ve Ubeyd babasının yanında kalarak ikimizi Yemen'e gönderdi. Çıkmadan evvel bize nasihatlerde bulundu.

Sonra beni tenhaya çekti; maksadına erinciye kadar gizlenmeyi; işi açığa vermemeyi; arkadaşım hakkında Allahtan korkmayı bana ayrıca vasiyyet ve tenbih etti; onu koru, elinden geldiği kadar ona hürmet et, kendisine işinde güzel siyretle hareket etmesini emreyle. Çünkü gençtir; ayağının kaymasından; (147) yanlış hareketinden emin değilim dedi.

Fazl oğlu Ali ile de ayrıca bulundu. Ona da arkadaşın -Hasan kendisi- hakkında Allahtan kork; onu büyük bil; hakkını tanı; sana nasıl hareket edeceğini uygun göreceği hususlarda ona muhalefet etme; çünkü senden daha iyi bilir ve anlar. Eğer sen ona muhalefet edersen doğru yolu bulamazsın dedi.

Hasan Mansur diyor ki, (bir gün) yol esnasında gariplik halim için beni büyük bir hüznün ve keder alırken, bir devâcinin:

Ey güzel sesli sürücü tân yeri ağardığında

Develeri yay (148) bulursun umduğun işi çağında mânasındaki şiiri (149) makamla söylediğini işittim, sevindim ve iyi fal saydım. Hacılarla beraber Mekkeye vardım. Benim varmam; Himyerîlerin Zühavallarından Yâfûr oğlu Emir Muhammedin günlerinde idi (150). Sonra (Yemen hacılarından) Yemen'e ait haberleri sormaya başladık:

— Emir Muhammed, zulümle aldıklarını sahiplerine geri verdi; insanlardan ayrılıp bir tarafa çekildi; taât ve ibadet yolunu tuttu, diye cevap verildi.

— Niçin böyle yaptı? dedik.

— Bu sene ona karşı havariçten birinin çıkacağı ve bu harici (151) sebebiyle emirliğinin zaval bulacağı kendisine söylenmiştir, denildi. (Bu tevbesi yüzünden) bir günde bin lira sahiplerine iade ettiği söyleniyor.

Haval oğulları içinde İbrahim adlı bir gair vardı (152).

Emir Muhammedin çekilmesi hakkında:

Ey zu Haval oğulları (153),

Ey ufukun çıraları,

İzzinize yetişiniz:

Yırtılmasın kumaşınız.

Hangi yiğidiniz başa,

Geçse, konar tam kumaşa.

Didiklenmiş kumaş tutmaz,

Dikiş, iğne bile batmaz.

(meâlinde iki beyt) (154) söylemiş bunun üzerine Emir Muhammedin oğlu kıyam etmiştir.

Müellif rahmetullahi aleyh der ki, Fazl oğlu Ali ve Hasan Mansur hacılarla beraber Mekke'den çıkıp Gulafika'ya (155) varınca, herbiri arkadaşına ne yaptığını ve ne sonuç verdiğini bildirmesini tenbih etti ve ayrıldılar.

Mansur Cened'e (156) ulaştı. Buranın o gün hükümdarı, Zu Menah (157) neslinden İbrahim oğlu Câferdi.

Fazl oğlu Ali ise Ceyşan (158) tarafına gitti.

Mansur'a gelelim; ona Meymun demişti ki, senin işin ancak Lââ âdeni (159) denilen bir yerde meydana bulacaktır. Burası

işin için daha kuvvetli ve yapacağın gizli tâlime ve çağıracağın mesrebimize daha elverişlidir.

Meymun, bunu felsefe (yâni takvimi büldan ve coğrafya fennî) (160), kitaplarında iklim ve memleketlerin adlarının yazılı bulunması (161) ve yedi seyyar yıldızın (162) takvimini (fennini) bilmesi sayesinde anlamıştır (163).

Mansur; Cened'e girince Lââ Adeni'ni sormuş; sorduğu adamlar, biz Ebyen Adenin'den (164) başkasını bilmiyoruz demişler. Bu sebeple tüccar gibi yaparak bu Aden'e yarıyacak bir ticaretle girmiş; birkaç gün durmuş; burada kaldığı müddet Lââ Adeni'ni sormuş; kendisini Aden tüccarından bir ihtiyar görmüş; tanıyamayınca, halini ve nereli olduğunu sormuş.

Mansur; ben Irak ahalisindenim, bu sene hacı oldum, cevabını vermiş.

Adenli tüccar — Birşeyden haberin var mıdır? demiş.

Mansur — Ben havadisçi değilim, neden haber vermemi istiyorsun?

Adenli — Şamda birşey olmuş mudur?

Mansur — Ben birşey bilmiyorum, demişse de, Adenli onun söylettire söylettire nihayet gönlündekini kendisine söylemiş; fakat Mansûr, sırrının saklanması için onunla andlaşmış ve kendisine Lââ Adeni'ni sormuş (165).

Adenli — Bu sorduğun Aden malûmdur; tacirleri her vakit buraya gelirler; geldiklerinde ben sana haber veririm, diye vâdetmiştir. Bu Adenli tacirin, mezhep ve akideleri bozuk olan Vezzan oğullarının dedesi olduğu söyleniyor. Bunlar, bu güne kadar Rafızî ve Şîidirler.

Tacirler, Lââ Adenin'den ve Âyandan (166) (Aden şehrine) geldiklerinden Mansur onlara bu yeri sormuş.

Memleketlerinin tarafında ufak bir köy olduğunu söylemişler ve burasını kim sana haber verdi? diye sual etmişler.

— Memleket adlarını bilen insanlar, diyerek cevap vermiş. Yerlerine dönmüye niyetlendiklerinde, onlarla çıkıp gitmeğe hazırlanmış ve ben ilim ehli bir ademim, sizinle memleketinize gelmek istiyorum demiş.

O saf yürekliiler sevinmişler; ona hürmet ve izzet etmişler ve sana merhabalar olsun, hoş gelirsin, bizim, din işimizde fikrimizi açacak, aydınlatacak bir zata çok ihtiyacımız vardır. Biz; senin ihtiyaçlarını sağlar ve seni bindiririz, sözleriyle iltifat ederek karşılamışlar.

Hasan Mansûr; onlara sena ve teşekkürde bulunmuş; benim, sizin malınıza ihtiyacım yoktur. Ben, ancak Allahın rızasını istiyorum, demiş; onlarla beraber görüşüp sevişerek gitmiş; konak mahallerinde beraber oturup gece sohbeti yapmış; en güzel ve cazibeli tarihî haberleri ve hikâyeleri onlara nakletmiş. Bu vesile ile onu fazla sevmişler; sözlerini can kulağıyla dinlemişler; Lâa'ye gelinceye kadar ona hürmet ve izzetlerde bulunarak çevresini sarmış, ağzına bakıp durmuşlar. Lââ'de fakihliğini, din bilginliğini, sünnet ve cemaat mezhebini iddia etmiş; ün almış; her taraftan yanına gelmiye başlamışlar; kendisi ise verâ ve takva, fazla dindarlık kullanıp güzel-siyret takınmış; Yemen'in batı bucakları (Lâa, Erdan, Hecce, Ayyan, (167) Beyaz kasabaları) ahalisi ona meyl etmişler; mallarının zekâtını toplamalarını emretmiş; bu işe onlardan kendilerine güvenilen diyanetli ve ittikalı kimseleri memur kılmuş, bunlar da her yıl fıkıh ilminin vacib kıldığı üzere üşürleri (168) alıp yığarlarmış.

Mansur; o havalinin emiyri Yâfur oğlu Muhammedin katlinden ve Haval oğulları emir seçmek hususunda aralarındaki ihtilaftan sonra ses çıkarmadan iki sene durmuş; sonra on-

lara ben müslümanların mal evine mahsus müstahkem bir yerin yapılmasına lüzum görüyorum, demiş. Onun bu görüşü üzerine hemen bu işe karar vermişler ve emrettiği bu işte ona muhalefet etmemişler, **İbri Mahrım** (169) denilen bir yerin yapılmasını münasip görerek işe sarılmışlar. Burası, Mesver kal'ası altında bir dağdır. Ârcı oğullarının yeridir. Bunlar, Hemdan kabilesinden (170) ve batı hükümdarlarından bir kavim idi.

Dağı bina edip müstahkem mevki haline getirince kendi irade ve arzusuna muvafakat eden beşyüz kişiden ahdü misaklar aldıktan sonra ileride mühtac olacağı bütün malzemeyi marifetleriyle alarak binaya taşıtmış; bunu işiten Haval oğullarının emiri; Hasan Mansur'e ve avenesine karşı Lâa tarafından **Hıyfe** denilen bulundukları bir (171) yere gece karanlığında asker çıkarmış; gelip Mansur'un adamlarından on iki kişi öldürmüşler.

Bunun üzerine Mansur ve taraftarları bina ettikleri müstahkem mevkiye çıkmışlar; ailelerinin efradını ve mallarını buraya taşıtmışlardır. Hasan Mansur; Ârcı oğullarıyla yaptığı bir muamele ve tesis ettiği bir münasebetle **İbri Mahrım** dağına çıkmış ve halk bundan şüpheye düşmüşler; onunla savaşmaya dâvet etmek için ateşler yakmışlar (172). Onlara ben ancak kendimi hükümetten korumak için bu dağa çıktım, diye bir pusula göndermişse de kabul etmemişler, gelip (173) kendisiyle savaşmışlar; fakat Mansur onları hezimete uğratmış, onlardan birçok kimseler öldürtmüş; o vakit şanı büyümüş ve bu muzafferiyeti bütün aşiretlere yayılmıştı.

Emir, (174) bu yenilmenin haberini alınca, çevresindeki bütün aşiretlere yazarak onları bu Karmati Hasan'la savaşmaya teşvik etmiş; toplanarak gelip birkaç defa onunla harp etmişlerse de kendisi her zaman onları yenmiş; sonra onlar kendisine karşı Şavir (175) hükümdarlarından Ebu İsmail de-

nilen zattan ve Havel oğullarından bulunan San'â emirinden yardım istemişler; bunlar birçok imdat askerleri göndermişlerse de yine Mansur onları mağlup etmiş, onlardan bir çoklarını öldürtmüſ, bununla ünü bir kat daha artmış, işi ve sanı büyümüştür. Etrafında bulunanlar, ister istemez emri altına girmişler; kendisi büyük hükümdarlar gibi davul ve sancaklar kullanmaya başlamış; mezhebini de o vakit açığa vurmuş; Meymun oğlu Ubeyd'e tebeiiyyete dâvet etmiştir.

Mel'un dermişti ki, (Vallahi ben bu işi ne malımla, ne de taraftarlarımın çokluğu ile almadım; ben ancak peygamber sallallahü aleyhi ve sellem efendimizin müjdelediği mehdinin dâvetçisiyim ((propagandacısı) (176). Bunun üzerine nasın avam kısmı ona akıp gelmişler; bi'at etmiş ve mezhebine girmişlerdir. Bundan sonra Himmeti Mesver dağı tutmaya yükselmişti. Bu dağa (Fayir) (177) denilir, içinde beşyüz kişi ve San'â emirinin bir memuru bulunurdu.

Mel'un, durmadan kurnazlık ve yumuşaklık kullana kullana nihayet bunlardan yirmi kişi ile bir münasebet kurmuş ve muamele akdetmiş, bu vesile ile geceleyin dağa çıkmış, başında sabahlamış, Fayirin evinde bulunanlara doğru gitmiş, onunla muamele edenler ona kapıyı açmışlar; emin olarak selâmetle giriniz demişler (178); Mansur da, siz çıkınız biz gireriz, cevabıyla karşlamış; gafil kal'â memuru kendine ve beraberindekilere aman istemiş; Mansur da onlara aman vermiştir. Mansur, kal'â memurunun kendisine doğru geldiğini görünce, atından inmiş, ona doğru yürümüş ve boynuna sarılmış, bu sebeple memurun korkusu kalmamış ve Mansur'a: (Beraberimde hükümete ait mal vardır, onu kim benden teslim alacaktır?) demiş.

Mansur — Biz hükümetin malına rağbet edenlerden değiliz; ben insanların mallarını almak için bu dağa çıkmadım; an-

cak müslümanlığı ve müslümanları islah için çıktım; sen amir olan Emir'in malını al, ona ver, cevabını vermiştir.

Deniliyor ki, Mansur; beraberinde otuz davul olduğu halde üçbin erkekle Mesver Dağına çıkmış, davullar çalındığı zaman gün batıdan uzak yerlere kadar sesleri işitilmiş. Mesver Dağını aldıktan sonra birkat daha tahkim etmiş; içinde geniş yollar açtırmış, emirlik evi yaptırmıştır. Bu; (Reyp evi) denilen kal'â dır. Onu ilk tesis eden kendisidir. Kendi mesrebindeki adamlarından güvendiği kimseleri içine yerleştirmiş; bundan sonra (Ribe evi) ni bina eylemiş; dağda her taraftan yollar vurdurmuş; dağa iki kapı yaptırmış; reyp evinde bir köşk inşa etmiş ve ona tehiyyet (selâm evi) adını vermiştir.

İşte bu vakit Allahın haram kıldıklarını helâl etmiş; cemaatını ve kadınlarını toplar, fuhuş irtikâp ederlermiş; çevresindeki kabilelerle savaşıma; üzerlerine askerlerini göndermiye devam etmiş, onları kırdırmıştı. Erkeklerini öldürtmüş, mallarını almış, halk istemiyerek itaat ve emri altına girmiş, batının bütün etrafındaki bucak ve köylerini cebren ve kahren almış; üzerlerine kendi mesrebini benimsiyenlerden Ebul'melâhif denilen birisini valilikle göndermiş; Tiyas (179) dağı bölgesinde Mansurun valisi olarak durmuştur.

Sonra Mansur kendisi askerleriyle beraber Şavir memleketlerine giderek zaptına teşebbüs etmiş; Emiri Şavirli Ebu İsmail'i yedi ay muhasara altına almış ve nihayet onu kal'âsından indirtmeğe muvaffak olarak Mesver'e dönmüştür.

Bunu müteakip Himyer Şibamî (180) tarafından çıkmış; bunlarla muharebe ederek uzun bir müddet burada durmuş; askerleri de Himyer şehirlerinden (181) Mesanî cihetine gitmiş; kendisi ise orada Himyer'in merkezlerinde (182) ikamet etmiş; aleyhinde kızışarak galeyana gelmişler; askerinden bir cemaat öldürmüşler ve bunun üzerine hezimeye uğrıyarak Mesver'e dönmüşlerdir.

Mansur birkaç gün bu bölgeyi bırakarak gaflet tavrını takınmış, başka tedbire bakmış; Şibam Dıl'î Valisi Cerrah oğlu Hüseyin kendisine Himyer Şibam'ına karşı yardım edip aldıktan sonra bura işlerinin ona bırakılması hususunda kendisiyle münasebet ve dostluk tesis ederek andlaşmışlar; buna mebnî bir taraftan kendisi askerleriyle birlikte çıkmış; Hüseyin de onunla beraber ayaklanmış, Şibamül'ehcer adlı yeri almış, buradan Haval oğullarını çıkartmış, bunların memleketlerinden aldığı bütün ganimet mallarını Mesver'e taşıtmış ve kendisi burada bir ay kalmıştır.

Hüseyin ise, bundan sonra onunla yaptığı andlaşmaya pişman olmuş; hayatı üzerine korkmuş; Haval oğullarının komutanlarından Kebbale oğlu (183) denilen San'â Valisiyle dostluk tesis etmiştir. bu münasebetle Cerrah oğlu Hüseyin; Karmatî Mansura muhalefet ederek tam yüzüne karşı bir cephe almış; Kebbale oğlu ise Himyer ve Hemdan kabileleriyle gelerek Şibam yolu üzerinde karşıda yer tutmuş; mel'un karmatiler orta yerde kalarak fena bir duruma düştüklerinden geceleyin kaçıp Mesvere sığınmışlardır. Bir rivayete göre Mansur; athlarını bırakarak yalnız başına çıkıp gitmiştir.

Cerrah ve Kebbale oğulları Şibam'da durmuşlar (184). Fazl oğlu Ali San'âyı alınca karmatî Mansur; ikinci defa olarak kendileriyle savaşmak üzere dönmüştü.

Ben; bu iki mel'undan (185) olup bitenleri (aşağıdaki bapta) zikredeceğim. Mansur; kendisiyle Fazl oğlu Ali ihtilâfa düşüp araları bozulmadan önce aldıkları memleketleri 290 hicri yılında Meymun Kaddah ve oğlu Ubeyd'e mektup yazarak haber vermiş; onlara birtakım hediyeler ve Yemen'in rağbetli mallarından benzeri pek az görülmüş şeyler göndermişti. Hediyesi mel'unlara varınca sevinmişler ve Kaddah; oğluna, işte senin devletin söktü ve teveccüh etmiye başladı, demişti.

Sonra Mansur; kendisiyle Ali'nin araları açılarak muharebeye girişinceye kadar Mesver'de durmuştu.

Ben; bu ihtilâfları inşaallah yerinde beyan edeceğim. Mel'un Mansur'un ölmesi 302 inci yılında idi. Kendinden sonra Şavirli Abbas oğlu Abdullah iş başına geçmiştir.

Zu Ceden Ahmet'in Oğlu Fazl Oğlu Ali ve İbrahim Oğlu Cafer

Naklolunmaktadır ki, kendisiyle Hasan Mansur Gulafika iskelesinde biribirinden ayrılınca, kendisi de Mansur gibi çıkıp Yemen'e gitmiş; orada ise Zu menah sülalesinden İbrahim oğlu Cafer, Emir bulunuyordu; Ebyen Adenine de gitmiş; burada da Asbahilerden (187) Ebul'âlâ oğlu Muhammed adlı emir vardı. Karmati Ali, (hiç birinde rol oynamıyacağını bildiğinden) evvelâ Ceyşan'e, sonra da Yafi Servin'e (188) gitmiş; bu bölgenin halkını süzerek güzel anlamış; onun çağrısını çabuk kabule en yakın insanlar olduklarını (söylediklerini çabuk kabul edeceklerini) bilmiş, buna binaen burada bir dağ başına çıkmış; bir mescit yaptırmış; ibadet ve taât yolunu tutmuş; gündüzleri oruç tutar geceleri ibadete kalkarmış; halini işiten saf halk onunla ünsiyet ve ülfet etmişler; onu sevmiş ve ona meftûn olmuşlar; sonra kendi aralarındaki nizalı işlerine bakmayı ona bırakmış ve gördürmüşler; bunun için onun dağdan inip aralarında durmasını istemişler; fakat kendisi; bunu yapmam, cehalet ve dalâlette kalmış bir kavm içinde durmam; meğerki içki içmemeye, caiz olmıyan hareketleri red ve günah işliyenlerin hepsine karşı inkâr ve itiraz edeceklerine bana söz verip and edeler, demiştir.

Onun bu sözü üzerine dediğini yapmışlar; bu suretle onları ibadet ve nasihatleriyle boyuna aldatmış ve nihayet arzusuna ermiş; Yafi Servi tarafında bir kal'â yapmalarını emretmiş; onlar da kendisine itaat edip verdiği emri yerine getirmişler-

dir. Bundan sonra onlara Ebul'âlâ oğlu Muhammed'in memleketleri hududundaki halkın mallarını yağma ettirmeye başlamış; bu hareketin mâ'siyet ehlinin istiyerek veya istemiyerek Allahın dinine girmeleri için onlarla cihad olduğunu bildirmiş; Ebul'âlâ oğlunun memleketlerine girip kapabildiklerini alıp getirmelerine emir vermiştir.

Bu suretle zarar ve şerleri şiddetlenmiş; onlardan korku yüreklerle düşmüş; artık rast geldikleri herhangi bir kuvveti yenmişler; bu Karmatîlere karşı duran olmamıştır. Bu hal; müslümanların bu mel'un sebebiyle fitneye düşmeleri Cenabı Allahın ezeli ilminde sebkettiği içindir. Mel'unun Ebul'âlâ oğlunun hududuna çeteler gönderdiği, baskınlar verdirdiği sözünü İbrahim oğlu Cafer işidince sevinmiş ve hemen mel'unla mektuplaşmıştı. Çünkü, Ebul'âlâ oğlu, Karmatiye yakın idi. Bu yüzden onunla Cafer arasında, sevmemezlik ve gerginlik vardı (189). Buna binaen Cafer; Ebul'âlâ oğlu ile savaşmak hususunda karmatile haberleşerek mutabık kalmışlar. Cafer kendi tarafından Karmati'ye asker göndermiş; Ebul'âlâ oğlunun elindeki memleketlerden istila edeceği bütün yerleri ikisi arasında yarı yarıya bölüşmiye andlaşarak uzlaşmışlar.

Bu uzlaşma üzerine Karmatî Ali; Yafi kabileleri ve Cafer'in askerleriyle Ebul'âlâ oğlunun harbine çıkmış; Ebul'âlâ oğlu onları fena halde bozmuş, onlardan birçoklarını öldürtmüş; Karmatî, Suhayb Sebeine kaçmış; gece olunca askerlerini toplamış; onlara, ben doğru bir fikir görüyorum: Bunların (yani bizi yenenlerin) bizden korkuları kalmadı; bize ne yaptıklarını da gördünüz. Ben, şimdi onlara hilecum etmemizi uygun buluyorum. Bu sayede biz onlara galip geleceğiz, demiş; maiyyeti bu fikirde kendisine muvafakat etmişler. Buna mebni onlara hemen dönerek Hanfer denilen yere kadar kovalayın saldırmış (190) Ebul'âlâ oğlunu ve askerini öldürtmüş; kendisine ait neleri varsa zaptetmiş ve hazinelerinden herbiri onbin dir-

hem gümüş değerinde mülham dedikleri (191) ipekli bezden doksan top almıştı. Bu zaferden sonra Karmatî Ali; Yafî memleketlerine dönünce şanı şöreti büyümüş; haberi etrafa yayılmış; bütün Mezhiğ kabileleri, Zebiyd ve sayısı sayılamıyacak memleket halkı, ona icabet ve itaat etmişlerdir.

Cafer; bu olup bitenleri igitince, çok mahzun ve mükedder olmuş, Karmatî'nin ahvaline bakacak ve Hanfer'den aldığı malların paylaşılmasını istiyecek (192) bir elçi göndermiş; Bu istek üzerine Karmatî; kabileleri ve askerleri toplamış; harp takımından, kuvvet ve askerlerinden en büyük bir haşmet ve kıyafet içinde sefiri karşılamış; sefir gelişindeki maksadı kendisine bildirince askerleri toplamış ve onlara demiş ki: Cafer, benimle onun arasındaki andlaşma gereğince ganimet aldığım malların paylaşılması için sefirini göndermiştir. Malı kendisine teslim etmiye şahit olmak üzere sizleri bulundurdum. Çünkü benim mala rağbet ve tamahım yoktur; ben, ancak müslümanlığa yardım etmek için kalkmışım. Buna karşı hepsi ona teşekkür etmişler. Sonra malı getirtmiş, ikiye bölmüş, yarısını sefire teslim etmiş; bu gece Emir'in yanına git benimle harbe hazırlanmasını söyle, demiş. Ona: (Müslümanlara zulüm yapmak ve insanların mallarını almakta olup durduğun haberi almışım; ben ise, haksızlıkları giderip temamiyle ortadan kaldırmak ve hakkı ehline geri vermek için kalkmışım, eğer benimle senin aramızın düzelmesini istersen halktan haksızcasına aldıklarını sahiplerine geri çevir ve dalâl (193) ehlinde kestiğin ellerin diyetlerini (şer'i bedelini) (194) onlara ver.) diye mektup yazmış ve sefirle göndermiştir.

Cafer; dalâl ehlinde üçyüz kişinin ellerini Müzeyhire'de (195) bir taş üzerinde kestirmişti. Bu güne kadar bu taş üzerinde kan eserinin bulunduğu söyleniyor. İşte Karmatî'nin, verilmesini istediği diyet budur.

Cafer mektubu alınca, kendisiyle harp ilanı demek olduğunu anlamış ve mektuplaşmayı kesmişti. Ertesi yıl gelince, Karmatî Ali; birçok askerlerle çıkmış, Meâfire girmiş, (196) Cafer ise (piyadesine) Tâker (197) yanındaki Beredan (198) yokuşundan ayrılmamalarını emretmiş; Cafer kendisi de binden fazla atlı ile Karmatî'yi karşılamaya gitmiş; Karmatî bu durumda dikiş tutturamıyarak hezimetle Yafî memleketlerine geri kaçmış; burada birçok kuvvet daha toplayıp Caferle savaşmaya geri dönmüş; bu sayede Cafer'in askerlerini Müzeyhireye kadar sındırmış; Karmatî onu takip etmiş, Müzeyhireye girmiş ve burada (bir müddet) durmuş. Cafer ise Tihameye sınımış (199) ve Emir'inden yardım istemiş; Emir, onun emrine birçok asker vermiş; bunun üzerine Cafer çıkarak Abhe bucağından Rahideh denilen bir yere gelmiş; Karmatî, Cafer'in kuvvetle dönüp geldiğini işitince gece karanlığında ona karşı çıkmış ve onu elde ederek Nahle adlı yerde (200) Havale içinde öldürmüştür.

Müellif Malîk oğlu Muhammed Hammadi Rahmetüllahi aleyh diyor ki: Bu İbrahim oğlu Cafer; çok zalim, gaddar ve kan dökücü bir emir idi. Kendisiyle Zu Haval neslinden Ebu Cafer arasında vuku bulup galip geldiği bir harp hakkında iki yüz beyt kadar uzun bir şiirin bazı beytlerinde (201) demiştir ki:

1 — Onlar; ağır ağır hareket ettikleri vakit biz. kuvvet ve kudretle (istediğimizi) şiddetle yakalarız, istediğimizi yapar, (başkaları gibi) arka verip kaçmayız (202).

2 — Fahirlenecek meziyetler sayıldığında her ne çeşit fahirlenen olursa olsun onun ne bizden önce önü, ne de bizden sonra sonu yoktur.

3 — Ancak (ruhî) pislik, âfet ve kötülükten tertemiz olan pâk ve temizlerle iftihar olunabilir.

4 — Bunlar; doğru vâid ve vefa sahibi İsmail (203) Aleyhisselâmın sülâlesi ve Muhterem Kâbe bina olunurken İbrahim Aleyhisselâmın gönderilmesine duâ ettiği (204) Hazreti Peygamberin neslidir.

5 — Bunlar; doğru yol gösteren Cenabı Peygamber Muhammed (sallâllahu aleyhi ve sellem) kökünden gelme amcası oğlu Ali, torunları Şebir ve Şebber (205).

6 — Hak ve takva ile kılavuzluk eden nesilleri -ki- göklerin sahibi Allah; bunlara itaat etmeyi emreder.-,

7 — Meryem Aleyhisselâma eşit olan benim velî nimetim. Fatımei Zehza ve Peygamberin damadı efendim Haydardır.

8 — (Bunları sevmek sebebiyle) kınamayı bırakarak yavaş yavaş benden uzaklaştır. Ben, Zehra ile ve hepsiyle gurur duyar yükselir ve fahirlenirim.

9 — Bil ki Muhammed aleyhisselâtü vesselâm ile neslinin ululuklarından başka her ululuk, (onların sayesinde olan) ululuğuma yetişemez.

10 — Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem hazretlerinin hanedanından başkasına dostluk ve taraftarlık eden herkimse, hem dinde, hem dünyada ziyan ve zarara uğrayan işte o dur (206).

11 — Dünya nimetlerini herkese veren Rahman; onlar bebiyle İzzet ve fahrımı artırmıştır. Ona çok hamd ve şüderim.

12 — Ben; Ebu İshak oğluyum; Himyer kabilesi içinde ilâhî yardım gören, biricik atlısı yiğit bulunan; zafere eren ve izzetten başı yükselen ancak benim.

13 — Ben olmasaydım, döşenmiş, bezenmiş bir taht hiçkimseye yaradılmazdı, ben olmasaydım yeryüzüne bir mimber kurulmazdı (207).

14 — Ben dünyayı aydınlatan Ay'ım, amcam da çırasıdır. dedem ise yurd kendisiyle imar olunan zattı.

15 — Onlar; beni öyle bir izzet makamına kondurdular ki; izzet, beni ancak göz yorulup bana bakamayacağı bir yerde görebilir.

16 — Ben, (istediğim yerlere) saldırırım ve bana hiç tecavüz edilemez; fakat ben tecavüz edebilirim (208).

Ben, harblerin ateşlerini hem yaktırır, hem söndürürüm.

17 — Düşmanlara karşı benim tadım pek acıdır; barış ehline ise anberli bir şerbettir (kokusu ve tadı hoştur).

18 — Görmezmissin ki zulüm; sahiblerini mahveder ve zulme uğrayan ise ergeç yardım bulacaktır.

Ali, Câferi öldürdükten sonra küfrünü açığa vermiş, peygamberlik iddia etmiş, (Mecusiler gibi) öz kızların ve hemşirelerin (babalarına ve kardeşlerine) nikâhını halâl kılmıştır.

Şairleri, bunun hakkında Cened kasabası camii'nin minberi üzerinde şu beytleri söylüyor (209).

1 — Ey kadın! defi al, çal, oyna, bülbüllerini şakırdat, keyfine bak, sevin.

2 — Haşim oğullarının peygamberleri geldi geçti. Bu (Fazl oğlu Ali) de Yârüb (210) oğullarının peygamberidir.

3 — Her geçen peygamberin bir çeşit şeriatı vardır. Bu hükümler de bu peygamber şeriatının hükümleridir.

4 — Farz namazları üzerimizden kaldırdı; oruç farzını da boynumuzdan düşürdü (211); bizi hiç yormadı (212).

5 — Ey kadın! İnsanlar namaz kıldıklarında sen namaza kalkma; oruç tuttuklarında sen ye iç.

6 — Sen safa (tepesi) yanında sâ'yetmeyi isteyerek bunun için kalkıp Mekkeye gitme (213) ve Medine'deki kabrin ziyareti sevdasına düşme.

7 — Hısımlardan ve yabancılardan seninle gerdeğe girmek isteyenlerden kendini menetme.

8 — Bu yabancı erkeğe nasıl halâl oldun ve babaya haram kaldın?

9 — Fidan; dikip yetiştirenin ve yağmursuzluk zamanlarında suvaranın değil midir? (214).

10 — İçki ise yağmur suyu gibi halâldan başka birşey değildir (215). Bu hükümlere binaen ne kutsal bir mezhebsin! Şîr uzundur. Hepsi şeri'atte haram olan şeyleri halâl saymak, ve onları ehven tutmak ve ehemmiyetsiz göstermektedir.

Sonra Fazl' oğlu Ali; zu Haval oğullarından San'â emirini kasdederek çıkmış, fakat ondan evvel Yahsib (216) memleketlerine gitmiş, Menkes'e (217) girmiş; yakmış, yıkmış, bundan sonra San'â emiriyle savaşmaya gelmiş; Ans (218) şehrine erince Hirran (219) da bu emirin bir memuru vardı.

Karmatî Ali, rejimini kabul etmek ve mezhebine girmek için ona haber göndermiş; memur kabul ederek kal'âden inip yanına gelmiş; millet ve tarikatına girerek Karmatî olmuştur. Bu memurun maiyetinde besyüz atlı bulunuyordu. Bunlardan ancak yüz ellisi San'â'ya, Havallının yanına dönmüştür.

Bundan sonra Karmatî Ali, San'âyı kasd ile buradan da çıkmış; Havallı Emir; Ali'nin kendisini kasdettiğini ve beraberindeki kuvvetlerin çokluğunu işitmiş; ona karşı duramıyacağını bilince, San'âdan çıkarak içerilere doğru kaçmış; Karmatî de gelip San'âya harbsiz girmiş; burada (bir zaman) durmuş, fuhşu açıklamış, erkeklere başlarını tıraş etmelerini emretmiştir.

Sonra kendisi ve Mesver sahibi Zazan oğlu Hasan Mansur (220) karşılaşarak Şibame kadar gitmişler, orada birkaç gün kalmışlar, (bu müddet içinde) Ali; Mansure hürmet eder,

büyütür ve ona ben ancak senin kılıçlarından bir kılıcım dermiş. Mansur ise ondan heybetlenir, kendisinde gördüğü keskinlik, yiğitlik ve atılganlık için ondan korkarmış.

Ali, Beyaz nahiyelerine (221) çıkmıya azmetmiş; Mansur onu men etmek istemiş ve ona: (Biz bütün Yemen'i zaptettik, azından başka biryeri kalmadı; San'â da bir sene durup eğlenmiye bak; ben de Şibam'da dururum. Herbirimiz aldığımız yerleri islâhla meşgul oluruz; bundan sonra düşünür, bakarız. Çünkü sen San'â dan çıkarsan ahalisi muhalefet eder, aldığımız yerlerin halkı da bize karşı durur, işimiz bozulur) demiş.

Ali, Mansur'un sözünü kabul etmemiş ve çıkıp Tihame'yi de fethetmek benim için gerektir, cevabını vermiştir.

Bunun üzerine Ali, Beyaz nahiyelerine doğru çıkmış; bu yerler ise çetin ve sarp memleketlerdir. Beraberindeki otuzbin kadar bir kuvvetle ortalarında bulununca onları kuşatmışlar, yollarını kesmişler ve bu yüzden kendilerini kurtaramıyacak bir duruma düşmüşlerdir; fakat Mansur onların bu duruma düştüklerini işitince, hemen garet yaparak gelip kendilerini bu durumdan kurtarmış ve Şibam'e dönmüştür. Ali ise (222) San'â'ya geri gitmiş; sonra çıkıp sırasıyle Hadûr dağlarına; Hazare (223) ve Milhane (224) gitmiş, Mehcem'e inmiş (225) Âkk'ten (226) olan valisi Ali oğlu İbrahim'i öldürmüş; Küdri'yi (227) fethetmiş, Milhan'e dönmüş, geceleyin Zebiyd şehrine yürümüş; valisi, Hacı oğlu Muzaffer'di. Emrinde de altıyüz atlı bulunuyordu. Ali, kırk bin kişilik bir kuvvetle onlara hücum etmiş, Muzaffer'in askerini kuşatmış, kendisini öldürtmüştür.

Bu Muzaffer (228) Bağdad'taki Abbasi halifesi tarafından memur idi. Mel'un Karmatî; Zebiyd'ten dörtbin bâkire kız esir ederek götürmüş; buradan da çıkarak Melahita gitmiş; dellalına, asker içinde: (229) Ey Allahın ordusu, Ey Allahın ordusu, diye seslenmesini emretti; asker gelip yanında topladı.

nınca, onlara: (Bizlerin mücahit olduğumuzu biliyorsunuz, Husayp (230) kadınlarından da esir aldığınızı görüyorum. Husayp kadınları ise erkekleri fitneye düşürürler, sizi cihaddan alıkorlar) demiş. Buna meydan vermemek için sizden her biriniz elindeki kadınları boğazlasın emrini vermiş; bu yüzden Melahita Meşahit (231) adı verilmiştir.

Sonra, Mel'un, merkezi hükümeti olan Müzeyhire'ye dönmüş; Haccın terkinin, onun yerine Herfe hac edilmesini ve Umre için San'ye gidilmesini emretmiştir. Bunlar orada malûm iki yerdir (232). Mel'un Yemen ülkesini eline geçirince, Zu Menah neslinden İbrahim oğlu Cafer ve Kerenda (233) oğlu Cafer gibi başka muhalif reisleri ve zıdları öldürdü ve Ziyat oğullarını kovdu ki bunlar Cafer (234) nahiyesinin reisleri idiler.

Kendisine karşı duracak hiçbir zıd ve muhalif kalmayınca da Mansur'u azl ve kendisinin ona bi'ate dâvet ettiği Meymun oğlu Ubeyd'i hâlf'etti; taât ve bi'atini bıraktırdı.

Mansur; onu kinayarak ve Meymun Kaddahın onlara karşı iyiliklerini, işleriyle olan ihtimamını ve oğlu Ubeyd için kendilerinden and aldığını hatırlatarak ona bir mektup yazmış; fakat Ali, Mansur'un sözlerine kulak asmamış ve cevap olarak kendisine:

— Bu dünya, bir koyun hükmündedir; herkim onu elde ederse parçalar, Cennabeli Ebu Saiyd, benim için uyulacak bir örnektir. Çünkü o da Meymun'un oğlu Ubeyd'in taatını hâlf etti. Bi'âtlerini boynundan çıkarıp attı ve kendi nefesine dâvet eyledi; ben de kendime dâvet ediyorum. Buna binaen ya sen hükmümü kabul eder, taâtıma girersin, veya ben çıkar, seninle savaşmaya gelirim, diye yazmıştı. Cennabeli Saiyd (235) 317 inci hicrî yılının Zilhicce ayında Mekke'ye girmiş, Hüccacdan onüç bin kişi öldürtmüş; kurban günü Haceri Esvedî (topuzla vurdurarak) söküp (236) götürmüştü. (54 üncü sahifede) geçen beytleri uzun bir şiir içinde söyleyen mel'un kendisidir.

Cenabeli Ebu Saidin Abbâsî Halifesinin mektubuna cevabı

Bağdad'taki Abbâsî halifesi; Karmatî Ebu Saide (237) he-
lâî görerek yaptıklarına karşı tehditli bir mektup yazmış;
mel'un da kendisine şu cevabı yazıp göndermiştir (238):

Besmele ve hamdeleden sonra, âkıbet; Allahtan korkup
korunanlarıdır.

Allahtan korunmaya dâvet eden, Allahın emirlerini yeri-
ne getirip icra eyleyen ve Resûlullahın izlerini tutan Cennabeli
Ebul' Hasan'dan, (239) murdar ve pislerin komutanı Abbas oğ-
luna. Bundan sonra, Allah sana işlerin doğru noktalarını bil-
dirsin; aldanma yollarını tutmaktan ve esbabına yapışmak-
tan seni uzaklaştırsın. Devletin zeval bulmak, son istediği tü-
kenmek (240) üzere olduğu; selâmet bulup galip gelen Allahın
sevgili ordusunun (241) seni ele geçirip boynunu vurabilecek-
leri; memleketlerinin kal'â ve sûrlarını yıkarak saldıracakları
(242); haremelerini cebir ve kahr ile kaçıracakları; topladığın
kuvvetlerini işkence ile öldürtecekleri gelip yaklaştığı bir sı-
rada beni tehdide dair mektubun, sözünü dizmekte vasıfladı-
ğını (243) ve büyüklerin ululuğuna sarılmakta olduğunu (244)
zıkr ve beyanın bana vasıl oldu. Halbuki sen; mektubunda bâtil-
lara yapışıp sarılmış, doğru yol tutmaya mâni olan ve dolayı-
sıyla acıklı büyük bir âzapla müjdelenenlere (245) kulak as-
makla onlardan benim hakkımda işittiğin fena sözlerini yaz-
mışsın. Bu böyle.

Şunu da bil ki: Zafer kisvesini giyinmiş, gazapla kılıncını
kuşanmış, Arapların yardımından müstağni kalmış olarak, hiç-
bir kınayıcının kınaması Allah yolunda kendisine asla tesir
apmıyarak gözlenilmekte olan imam; (246) heybetli büyük ars-
an gibi sana karşı çıkmıştır. Bu ancak Allahın fazlıdır; iste-
liğine verir. Allahın ihsanı boldur ve verecek yeri bilir. İzzet,

bu imamı her tarafından kuşatmış, heybet onun önünde yürümüş, devlet, onun üzerine çadırlarını kurmuş, ağzına kadar dolmuş olan nimet kuyularının perdesini (247) onun üzerine germiş, cürüm sahiplerinin hoşuna gitmese bile, Allah onun sayesinde hakkı hak etmek, batılın butlanını belirtmek için zulmün (248) yükselmiş bulutu tamamıyla dağıldı ve dalâlet karanlığı büsbütün açıldı, cehalet denizleri çekildi.

Yemin ederim ki nefsin seni aldatmış, eremiyeceğin mertebeye tamâlandırmış ve bulamıyacağın dereceyi sana güzel ve hoş göstererek hırsla düşürmüştür. Bunun için tuttu, kâtiplerin -benim hakkımda ittifakla- söyledikleri fikirlerini alarak (249) bana yazdın, beni pek fena ayplarla zikrettin ve çirkin zemlerle vasıfladın. Billahi işliyegeldiklerinizden sorguya çekileceksiniz. Hacıları öldürmek, (250) şehirleri harap etmek, ve mescitleri yakmak gibi işlerimden bahsinize gelince; vallahi ben, bu işleri hüccet ve delil, güneşin belirlediği (251) gibi iyice belirdikten sonra yaptım: öldürttüklerimden bazıları; salih ve iyi kimseler olduklarını iddia ettilerse de, ben onlarda fâcir ve fena adamların ahlâkını gördüm. Buna binaen Allahın hükmüyle aleyhlerine hükmettim. (Allahın indirip emrettiği hükümlerle hükmetmiyenlerse asıl kâfirler işte onlardır) (252).

Ey onların yerine münakaşa eden ve onlar sebebiyle dâvaya delil getiren! Bana söyle: Kur'anın hangi bir âyetinde, yahut Hazreti Peygamberin hangi bir hadisinde içki çeşitlerinin içilmesi, çalgı çalınması, kızların yabancı erkeklerin karşısına geçerek çalıp oynaması, oğlanların boynuna sarılması, göksüne atılması, koluna girmesi ve livatanın yapılması helâl kılınmıştır?

Halbuki bu işleri yapanlar; malları yetimlerin sırtlarından toplamışlar; çeşit çeşit haram yollarla elde etmişlerdir.

Ondan başka, salih kimselerin mescitlerini yaktırdığını zikrediyorsun.

Evet, içerisine gireceğin vakit Allaha karşı yalan soylediğini ve fâcir geyhlerin icmâ ettikleri dalâlet ve kendiliklerinden ortaya koydukları cehaletin (253) Resulûllah sallallahü aleyhi ve sellem efendimize iftira edilerek onlardan senetlerle rivayet edildiğini işiteceğin mescitlerden tahribe daha lâayık ve müstahak hangi mescit vardır?

Beni Allah ile korkutmana ve onu düşünüp gözetmemi emretmene gelince; bana bühtanından ve gözünün pekliliğinden teaccüp ederim. Benim senden daha ziyade Allahı bilmediğimi zannı ediyorsun? Halbuki sen; müslümanların mallarını hizmetçi ve uşaklara ve mashara insanlara veriyor ve müstehaklarından men ediyorsun. Mimlerlerde çocuklara duâ ediyor (254) ve Hadim tavaşların adları hutbelerde okunuyor (255). (Allah mı size izin verdi, yoksa Allaha iftira mı ediyorsunuz?) (256) Benim haksızcasına bir lâkab (Mehdi) takındığımı da zikrediyorsun. Senin Emirül'mü'minin Muğiy's'billah (257) lâkab ve ünvanını edindiğinden daha büyük değildir. Hangi bir ordu sana çarpmışda ona gücün yetmiş, yahut hangi düşman seni kılıçla basmışda (258) sen onu geçerek hemen vurmussun? Sana fâsıkların emiri lâkabı; mü'minlerin emiri ünvanından daha lâayıktır.

Bir de sen bazı hizmetçilerini hükümet işlerinden bir vazifeye memur edersin. Bu yüzden haysiyet ve şeref sahibi olan; ona seyyidena!, mevlana!, (efendim) kelimeleriyle hitap etmek (259) zorunda kalır. Şimdi buna göre iki işten hangisi (260) takvâ mertebesine daha yakındır?

Bilmezmissiniz ki kabilesi ve hısımları arasında kendisine itaat ve hürmet edilen kimse; onların içlerinde ululaşmış ve yükselmiş olur? Bundan sonra beni tehdide, şimşek çakar gibi korkutmaya ne lüzum var? Her neye azmetmişsen azminde dur ve neye teşebbüs etmek fikrinde isen hemen yapacağın! yap. Allah arkamdan bana yardımcıdır; o negüz el mevlâdır!

ve ne'iyi arkadır! (Elhamdü lillah ve sallallahü alâ hayri'ber-riyyetih ve alihî ve itretih).

Yine Mansur ve Fazl oğlu Ali'ye dair

Müellif Malik oğlu Muhammed Hammadi -Allah rahme-tine mazhar kılsın- diyor ki; söz, yine mesver sahibi (Hasan Mansur) ile Fazl oğlu Ali'nin maceralarına dönüyor:

Beyanı: Hasan; Fazl oğlu Ali'den aldığı (75 inci sahi-fede geçen) mektubunda zikrettiği söze binaen kendisinin hali üzerine bırakmıyacağını bildiği için Mesver dağına tankime koyulmuş, muhasara altına alınacağı takdirde muhtaç olacağı bütün malzemeyi hazırlamış, içine yerleştirmiş ve adamlarına ben bu azgından hakikaten korkuyorum ve Şibâm'da kendi-siyle yüzleştigimde bana yüzünde kesin fenalık belirdi, demiş-tir. Hakikaten de çok geçmeden Fazl oğlu Ali; Mansur'la sa-vaşmaya çıkmış, onunla harp etmek için Yafi, Mezhiç, Zebayd, Ans ve başka arap kabilelerinden on bin muharebeci seçmiş, Şibam köyüne gelmiş girmiş, Mansur da ona karşı durmak için çıkıp bin harpci askerleriyle Himyer şehrinde (261) Mesani (262) denilen yere gelmişler, bu dağı tutmuşlardır.

Fazl oğlu Ali; kuvvetleriyle bunlara doğru yürüyerek yak-laşmış, gündüzün ilkinden geceye kadar döğüşmüşler; bir ne-tice elde edemeyince Asd yoluyla (263) gelip Cümeyme dağına çıkarak ve Mansurla döğüşerek Lâ'â'ye girmiş; burasını ka-rargâh edinerek çadırlarını kurmuş. Hadurul'mesani (264) dağında duran Mansur ve askerlerine dönmüş; bunlar ise bu dağın Riybe evi adlı müstahkem mevkiinde yerleşmiş ve dağı tamamiyle tutmuşlardır. Fazl oğlu Ali gelip bu durumu gö-rünce; Mansur'u kal'â'da inmek zorunda bırakmadıkça ye-rinden ayrılmıyacağına yemin etmiş ve onu sekiz ay muha-sara altına almıştır.

Naklölünmüştür ki Mansur; harp ihtiyaçlarını sağlamak üzere Fazl oğlu Ali varmadan önce Tamam çarşısından 500 yük tuz taşıtmış. Onun için toprağın çok bulunduğu dağın bir yerinde geniş bir yer yarıtmış; tuzları buraya döktürmüş; üzerine günlerce ateş yaktırmış; bu suretle nihayet bütün dağ tuz kesilmiş ve sonra onu anbarlara naklettirmiştir.

(Mansur'un aldığı bu tedbirler karşısında) Fazl oğlu Ali; bu uzun muhasaradan sonra burada durmaktan usanmış; Mansur, Ali'nin usandığını anlayınca, kendisiyle barışmak işi hususunda ona gizli bir haber göndermiş; Ali, (kendisini muhasara etmek istediğini bütün Yemen halkı bilmişken ben buradan ayrılmam, meğerki rehine (265) olmak üzere bana bazı çocuklarını göndere ve bu; benim için insanların yanında çıkar bir yol teşkil edeki benim hükmüm altına girmiş olduğunu bileler) cevabını vermiş. Bunun üzerine Mansur, Ali'ye bir çocuğunu göndermiş ve onu bu en iyi vesile ile başından def etmiştir.

Ali bu vechile Müzeyhireye dönmüş; Mansur'un oğlu da yanında bir yıl durmuş; sonra Ali, oğlana iyilik yaparak boyuna bir altın tok takmış ve onu babasına göndermiştir.

Bundan sonra Ali, Müzeyhire'de durarak haram olan şeyleri helâl kılma, fuhuş gibi büyük günahları irtikâp etmeye başlamış; insanlara (Mecûsiler gibi) kendi kızlarını ve hemşirelerini helâl görerek nikâh etmelerini emretmiştir.

Mel'un, meşrep ehlini geniş bir evde toplar, geceleri erkekleri ve kadınları bir arada bulundurur; çıraların söndürülüp birbirine karışmasını ve her erkeğin eli üzerine düştüğü kadını tutup onunla buluşmasını emredermiş.

Rivaret olunmuştur ki; bu toplantıların birinde erkeklerden birinin eli, bel kanbur bir ihtiyar kadının üzerine düşmüş, onu tanımış olduğundan koyuvermiş; kadın, hemen er-

kegin elbisesine yapışmış ve (Emir'in hükmettiği bu iş caresizdir, olacak) demiş, kadının (Arapça) sözü; (gerekli işler hakkında) darbimesel olarak yürümüştür.

Mel'un Ali'nin on yedi sene hüküm sürdüğü ve 303 te zehirlenmiş olarak öldüğü söyleniyor.

Ölümüne Bağdat ahalisinden Seyid (266) ve hazık tabip olduğu söylenen bir zat sebep olmuştur:

Zuhaval zürriyetinden Yâfur oğlu (267) Emir Es'adın Duâm (268) oğullarından himaye diliyerek Hemdan (269) şehirlerinin iç taraflarına kaçacağı bir sırada Bağdatlı yanına varmıştı. Bu zat kendisini Allaha ve müslümanlığa bağışlayarak feda etmiş ve Emir'e; ben, eğer bu Karmatîyi öldürebilirim, eline geçecek herşeyde seninle ortaklamıya birbirimize and veririm, demiş, Emir, kabul ederek bu hususta kendisiyle andlaşmıştır.

Bunun üzerine Bağdatlı çıkarak Müzeyhireye gitmiş; Karmatî'nin büyük devlet adamlarıyla temasa geçerek kalkmış oturmuş; sağlıklarının bozulduğunda ilâçlar tertip etmiş; şurup ve dermanlar içirmiş; mâ'cunlar yaparak vermiş; kendisini bu sayede onlara sevdirmiş ve nihayet tababette, tutulan damar ve sinirleri harekete getirmekte kendisini ihtisasla Karmatî'ye medh etmişler; senin gibi bir hükümdarın yanında (270) bunun gibi mütehassıs bir tabibin bulunması gerektir, demişlerdir.

Sonra Karmatî, kan aldırmağa muhtaç olmuş, onu çağır-
mış, kendisinden kan almayı emretmiş; doktor, gelmeden önce zehir almış, kendi başının saçı üzerine koymuş, gelip Karmatî'nin yanına girerek selâm vermiş; elbisesini soyunup başkasını giyinmesini söylemiş, sonra nişteri çıkarmış, Fazl oğlu Ali'nin gözü önünde emmiş, saçıyla silmiş; bu suretle zehirden lüzumu kadar niştere yapıştırmış; sonra ondan kan almış ve hemen saatında yanından çıkmış, hayvanına binerek kaçmış; mel'un Karmatî, zehrın vücudüne tesirini duyup öleceğini an-

layınca, tabibin öldürülmesini emretmiş, aranmış, bulunmayınca, hemen tâkibine çıkmışlar; Kaynan karşısında (271) Sayd yokuşu (272) berisinde ona yetişip orada öldürmüşler. Karmatî Ali de ölmüştür. Allah Bağdatlıya rahmet ve Karmatî'ye lânet etsin.

Havallı San'â Emirinin Karmatîlerle savaşı

Karmatî'den sonra oğlu Fa'fa (273), iş başına geçmiş; babasının ölümü etrafa yayılmış; insanların büyüklerinden bir takımları: Muhabî oğulları, Unbûler ve başkaları Karmatîlerle harp etmek için Zuhaval oğullarından San'â Emirinin yanına varmışlar, Emir, bir çok askerle çıkmış; gelip Tâ'kere girmiş; sonra Tûmar dağına doğru ilerlemiş; Karmatîleri muhasara etmiş; Cenabı Allah bu Emir'in gayret ve himmetiyle onlara intikam kılıcını musallat kılmış; herhangi bir kuvvetleri çıkmış olsaydı ya hezimete uğrıyarak çil yavrusu gibi dağılırlar veyahut öldürürlermiş. Bu sayede Allah taâlâ Hazretieri, yardımıyla müslümanları teyid buyurmuştur.

Cenabı Allah buyurmuştur ki, (asıl yardım görenler ancak onlardır, galip gelenler de yalnız ordumuzdur) (274). Muğarûn ileyh Emir, bir yıl Karmatîleri muhasara altına almıştır. Naklölunuyor ki, azmü'hazminin şiddetinden ve işi son derece kollamasından muhasara müddetince üzerindeki harp giyim ve silâhlarını çözüp çıkarmamış; üzerinde bulundukları halde namazlarını kılarmış. Cenabı Allah kendisine fütuhât ihсан edip Karmatîleri öldürtmiye ve müslümanlığı diriltmiye muvaffak oluncıya kadar bu halden ayrılmamıştır.

Zamanımızın halkından lezzetlere dalan, nefis arzuları ardına düşen, cömertlik ve mertliğe ve gerekli yardımlara râğbet etmiyen emirler gibi değildi. Kendilerine nasihat edildi tutmadılar; gaflet uykusuna düştüler, uyanmadılar; (Kar-

matî yüzünden) başkaları başına gelen halleri gördüler de ibret almadılar.

Halbuki meşhur olan darbimeselde denilmiştir ki:

Kardaşından başının traş olduğunu görürsün (275),
Ondan sonra az kalır ki sen dazlak oluverirsin.

Herkim tebaasını gözleyip himayesinden âciz olur, hüküm ve kazasında onlara zulmederse; bu hali, memleketinin elden çıkmasına ve ölümünün çabuk gelip yakasına bineceğine delâlet eder. Halbuki önce gelen tecrübeli insan;

Herkim canavarlık yerde koyun yayar, gaafil kalır,
Çabuk canavar gelir, idaresini ele alır (276).

Halkın çobanı (idare âmir ve memurları) reâyanın işinde kusur eder, alçak nefse uyar, hamîyyet ve gayret duygusu silinirse musibeti büyür. Halbuki Evd kabîlesinin şairi Efveh (277),

Başbuğları olmayı bir cemaat hiç doğrulmaz,
Cahilleri başa geçen ulular da düzelmez.
İşler oy ehli doğruldukça onlarla durulur,

Bunlar çekilince, zorbalar eliyle yol bulur (278).
demıştır (279).

Sözümüz yine Havalılar'dan Emir'in muhasarasına döndü:

Rivayet olunmuştur ki, Emir, manevîlikleri (280) kurmuş; bir yıl sonra Müzeyhireyi yıkmış; girip Karmatileri öldürmüş; sayıya gelmeyen ganimetler almış, Karmatî'nin kızları esir etmiş, üç tane imişler, ikisi Ruâyne (281) düşmüş (282) üçüncüsünü Emir, kardaşı oğlu Kahtâne bağışlamış; Cenabı Allah, in'âm ve tevfiğiyle Karmatileri mumaileyh Emir'in eliyle kırdırmış; Emir onlardan herhangi birinin haberini işitmişse öldürmeden bırakmamıştır; küfür ve şirk ateşini söndürmüş; bütün Karmatilerin memleketlerini zabtına geçirmiş, fitne ve

fesadları tamamiyle ortadan kaldırmıştır. Allah onun vasıtasıyla insanları onların şerrinden kurtararak şehirleri onlardan temizleyip kulları korkusuz bir hale getirdikten sonra müşarüñleyh San'aya dönmüş; insanlar içinde en güzel bir siyretle yürümüş; bütün tebaası hakkında adalet yolunu tutmuş; Muhabi oğullarını İbrahim oğlu Câferin iline geri çevirmiştir. Sonra Emir; Ziyad oğlu İbrahim (283) ve Sâde (284) Emiri Hadî imam Yahya oğlu Nasır Ahmedle ((285) mektuplaşmış, yardımlaşma ve Karmatileri bulundukları yerlerde öldürtme hususunda anlaşmışlardır.

Nakletmişlerdir ki, bu iki beyt (286) yazılı bulunuyordu (287).

Siz düşündünüz berekete (288) ve müsterek bir nimete
yerse, sizin ortanızda (289) balık gibi oltanızda

Onlardan birisinin memleketinden (290) bir kabahat sebebiyle çıkarak o birinin ülkesine (291) gidip iltica eden hakkında, bu ülke emiri, mültecinin asıl memleketi emirine yazar, affını isterdi. Bu suretle üç eyalet emirleri rahat ve huzur içinde vakit geçirdiler. Hüküm ve idareleri düzgün gitti; herbiri kendi bölgesinin işiyle meşgul oldu: berikinin kasabalarına göz dikmedi; Cenabı Allah müslümanların kalbleri arasına birlik, dirlik ve sevgi bırakarak uzlaştırdı.

Karmatilerden Mesver nahîyesindeki Hasan Mansurun çocuklarından ibaret olan az miktardan başka birşey kalmadı. Allah taâlâ onları İbrahim oğlu Diâm ve Yahya oğlu Nâsırın vasıtasıyla mahvetti. Ben, bu ciheti inşaallah yerinde zikredeceğim (292).

Hasan Mansurun Çocukları

Mel'un Mansur, 302 inci yılında gebermiş; dâvet ve meşrebi ehlî üzerine Savirli Abbas oğlu Abdullah'ı ve kendi oğlu Ebul Hasan'ı (293) yerine geçirmiş ve onlara demiş ki, ikinize işin

başını tavsiye ederim, onu muhafaza ediniz; Meymun oğlu Ubeydin çocuklarına dâveti bırakmayınız; biz, onların diktikleri fi-danlardan biriyiz; onların (bildiğiniz) gizli tâlimleri, yönetme-leri ve onlara çağırığımız yol ve usul olmamış olsaydı, elimize geçen bu hükümdarlığa eremezdik; başa geçmekte de hiç bir işimiz başarılamazdı. Buna binaen siz, onlardan halifelik makamına geçenle mektuplaşmaya ve emir getirtip ona göre hareket etmeye bakınız; ben, şimdi ikinize Mehdi'ye - yâni Meymun oğlu Ubeyde - itaat etmeyi ve birinizin bu işe tayinine dair emri gelinceye kadar her birinizin arkadaşına yardımcı olmayı tavsiye ediyorum.

Adı geçen Abbas oğlu Abdullahın Meymun oğlu Ubeydin yanında geçmiş bir hizmeti tanışması vardı. Çünkü mel'un Mansur; aşağıda zikredeceğim (294) veçhüzere onu batı memleketlerinden Kutamede huruc eden (295) Şii Ebu Abdullah ile beraber Ubeydin yanına göndermişti. Sonra Abbas oğlu Abdullah; Mehdi lâkabı verilen Meymun oğlu Ubeyde; Mansurun öldüğüne, ondan sonra meşrebine hizmet edip halkı ona çağır-dığına ve emirin vürudunu gözlemekten başka birşey kalmadığına dair mektup yazmış; kendisinin Mansurun yerine tâyinini ve çocuklarının bu işe karıştırılmamasını istemişti.

Mehdi, o zamanda Afrikada inşa ettiği ve Mehdiyye adını verdiği kasabada (296) idi.

Mansur oğlu Ebulhasan ise, kendisinin tâyin edilmesi ve babalarından sonra bu memuriyetin kendilerinden alınmaması için çıkıp Kayravane (297) gitmiş; fakat gidinceye kadar Abbas oğlunun hediyeleri ve mektubu varmış; Mehdi, onu tayin etmiş ve emrini yazmış bulunuyordu. Mansur oğlu varıp Mehdi'nin huzuruna çıkınca, Abbas oğluna itaat etmesini emretmiş, kendisiyle ona yedi sancak göndermiş, Mansur oğlu, ummakta olduğu ülkesi valiliğinden ümidini keserek Kesvere dönmüş; var-duğunda Abbas oğlu kendisi ve dâveti mensupları, onu büyüte-

rek saygı ile karşılamışlar; Ebulhasanın kardeşleri Câfer, Ebulfazl ve mel'un Karmatînin diğer oğulları da ona karşı çıkmışlar; kendisine ne emirle geldiğini sormuşlardır (298). Emirlik kendilerinden alınarak Abbas oğlu Abdullağa verildiğini anlatmış; Câfer; kardeşi Ebulhasanın yüzünde Abbas oğluna karşı fenalık, düşmanlık ve hased hissetmiş, bu hali ayıplayarak ve çirkin göstererek onu fikrinden vazgeçirmek istemiş.

Ebulhasan, Câfere cevap vererek: Sen biliyorsun ki bu iş babamızın diktığı bir fidandır; bu işte başkasının bizim üzerimize tekaddüm ettirilmesi gerekmez (299) ve biz, bu mülke ve hükümdarlığa Abdullahtan daha lâyık ve müstahak iken ben Vallahî başkasının yorularak elde ettiği bir mülkte ona naz ve nîmet içinde hayat sürdürmem demiştir (300).

Kardeşi Câfer: "Öyle bir şeye teşebbüs edersen bizim işimiz büsbütün mahvolur, mülkümüz tamamiyle elden çıkar; bu yola çağrı dağılır, insanlara karşı çıkardığımız rejim ve kurduğumuz prensip ortadan kalkar sakın öldürülmesini aklından geçirmiyessin; sonra sen de helâk olursun" diye ihtarda bulunmuş; fakat Ebulhasan, Câferin sözünü dinlememiş ve sırrı içinde saklamıştır.

Mansurun oğulları ne gece, ne de gündüz Abdullahın yanına gidip gelmekten menedilmezlerdi; bu sayede Mansur oğlu Ebulhasan, fırsat bularak hemen sıçrayıp onu hıyanetle öldürmüş, kendinden sonra iş başına geçmiş; babasının hükümdarlığını ele almış; Müslümanlık mezhebine dönmüş; memleketindeki aşiretleri toplamış; onları babasının mezhep ve âkidesinden döndüğüne şahit tutmuş; bu yüzden halk kendisini sevmiştir.

Kardeşi Câfer onun yanına girmiş, yaptığı işin çirkinliğini söylemiş ve kendi elini elinle kestini demiştir. Ebulhasan ise, Câferin sözüne kıymet vermemiş, bunun üzerine Câfer de çıkıp

Ubeydin Kaim biemrillah (301) lâkabını alan oğlunun yanına (Mehdiyye'ye) gitmiştir.

Câfer, kardeşi Ebulhasan'ın yaptıklarını ayıplayarak oradan ona yazdığı uzun bir şiirin bir beytinde (302):

Ben yaparım, siz de iş başında yıkarsınız.

yapanla yıkanın farkına bir bakarsınız,

diyor. Ebulhan babasının din ve mezhebi üzere olanları araştırarak öldürmüş, Karmatîleri mahvetmiş; onlardan sırlarını Ebulhasan'dan sıkı saklayan bir bakiye kalmış; gizli tâlim ve rejimlerini kendilerinden birisinin marifetiyle yürütmüşler; bu adam; Ubeyd oğullarıyla mektuplaşıp durmuştur.

Sonra Ebulhasan Mesver üzerine Sibai (303) Abdulhamid oğlu İbrahimi - ki Müntabın dedesidir - yerine vekillîğe geçirerek kendisi çıkıp İbrü'mahrîm denilen yere gelmiş; burada ise Arci oğullarından birisi (Emir) bulunuyordu. Ebulhasan'a hemen sıçrayarak öldürmüş; öldürüldüğünü haber alan İbrahim, Mesverden ayrılmayarak Emirlîği kendisi için iddia eylemiştir.

Hasan Mansurun oğulları ve haremîleri (karı ve kızları) Mesverden çıkararak Zü'âseb dağına gelmişler; Yemen'in batı ahalisinden olan müslümanlar bunlara saldırarak onların büyük ve küçüklerini tamamiyle öldürmüşler; haremîlerini götürmüşler, o kâfirlerden yeryüzünde bir tek bırakmamışlar; bu suretle Cenabı Allahın in'âmiyle Mansurun bilinecek bir kökü şükürler olsun kalmamıştır.

Abdülhamid oğlu İbrahim

Bundan sonra Abdülhamid oğlu İbrahimle Arci oğlu uyuşmuşlar, batı bölgelerini aralarında bölüşmüşler; her biri kendi hudutlarına yakın yerleri hükmü altına almış ve İbrahim Karmatîlerin mezhebinden dönmüştür.

Babası Abdülhamid ise, Karmatî Mansurun büyük komutanlarındandı. Aslı, Himyerin Kudemindendi (304). Beyaz ilinde

öldürülmüştü. Çünkü Mansur, oraya çıkardığı askerlerin başına onu komutan etmişti.

Sonra İbrahim Mesverdeki Reyb evi adlı kalesinde bir mes-cid bina etmiş, minber kurmuş, Abbasi halifesi adına hutbe okumuş; Ziyattan doğma İbrahim oğlu Zebiyd Emirî Ebulhasan'la mektuplaşmış; kendiliğinden ona itaat etmeye ve hizmetine girmeye söz vermiş; yanında bulunacak bir musahebeciyi göndermesini istemiş; Emir, İbrahim'in bu isteği üzerine Sarraç denilen bir adamı göndermiş ve ona fırsat bulursan Abdülhamid oğlu İbrahimi tut emrini vermiş; Sarraç Zebiydden gelmiş; İbrahim onu Reyb evine kadar karşılamış ve dağ başında olan bir kaleye çıkmış; fakat her gün Sarraçın yanına iner; sabahül'hayrle karşılar; sabah kahvesini beraber içer, hakkını büyütürmüş.

Sonra Sarraç; Mesver dağı adamlarından bir takımlarıyla İbrahim aleyhinde münasebet tesis ederek onu yakalamak üzere sözleşmiş, İbrahim (her günkü âdeti üzere) ona sabahül'hayrle düâya (305) ve beraber kahve içmeğe inerken Sarraçla sözleşenlerden biri kendisini karşılamış ve yapılan mukaveleyi ona haber vermiştir.

Karmatîlerin Bakıyyesi

Buna binaen İbrahim, hemen kalesine dönmüş, davulları çaldırarak, sesleri üzerine halk ve emrindeki adamlarından kalede bulunanlar gelip birikmişler; İbrahim onlarla beraber Sarraçın yanına girmiş; onu tutturmuş, (Teshir için) sakalını tıraş ettirmiş, sehrinden sürmüş, bu yüzden kendisiyle Ziyad oğlu arasından muhabere kesilmiş; buna rağmen Emirliği de devam etmiştir. Karmatîleri arattırıp onları öldürtmeğe ve zürriyetlerini esir götürmeğe başlamış; bu sayede Mesver dağı bölgesinde onlardan pek azı kalmış; bunlar da kendilerinden Tufeyl oğlu denilen bir Karmatî'yi başbuğ seçmişler; İbrahim bunu işitmiş, ona doğru çıkmış ve öldürtmüştür.

Bunun adamlarından kalanlar, Uman (306) ve Kataye bölgelerine dağılmışlar ve işleri İbrahimden gizli kalmıştır. Bu bakiye, İbrahim öldükten sonra oğlu Müntabın günlerinde tarikatlarının gizli yönetme ve rejimlerini Ruhaym oğlu denilen biri vasıtasıyla yürütmüşlerdir.

Bu Mel'un, Müntaptan ve Müslümanlardan korktuğu için hiçbir yerde dikiş tutturup bir türlü karar bulamıyordu. Aynı zamanda Ubeyd oğullarıyla de mektuplaşır dururdu. Bu da Muizzin (307) Kayrevandan çıkıp ona nisbet olunan Kahire yapıldıktan ve Mısır memleketine gittiğinden sonra idi.

Ruhaym oğlu geberinceye kadar Ubeyd oğullarından Mısır hükümdarları Muizz ve ondan sonrakilerle mektuplaşmaktan ve Yemen halkının siyasi haberlerini ve havadisini onlara ulaştırmaktan geri durmamıştır.

Mel'un, gebereceği sıralarda Karmatîlerden kalan bakiye üzerine Himyer Şibamî ahalisinden Emşeh oğlu Yusuf adlı bir şahsı yerine geçirmiş; bu mel'un da geberinceye kadar Ubeydîlerden Mısır hükümdarı Hâkime (308) dâvet ve gizlice ona biat almaya devam etmiştir.

Mel'un Yusuf da Himyerin Şibâm dîl'ından Hafn denilen bir yerden Ravaha oğullarından (309) Abdullah oğlu Süleyman adlı (310) birisini yerine oturtmuş, bu da Hâkime ve ondan sonra Müstansıra (311) biat ve taata dâvet etmeğe sâdık kalmıştır.

Bu mel'un Süleyman zengin ve büyük itibar sahibi idi; bu sayede ayak takımlarını ve haysiyetsizleri mezhebine meylettirmişti. Zamanında Meymun oğlu mel'un Ubeydin neslinden olan Mısır hükümdarlarına biat almakla ün almış; bununla tanınmış ve bu hareket kendisine nisbet olunmuştu.

Himyer, Şibâm ve kendi çevresindeki kabilelerden olan müslümanlar onu öldürmek istedikçe, onları güzellikle ve iyi-

likle yanından defeder; onlara ben müslüman bir adamım, beni öldürmek size nasıl helâl olur? der; bu sözü üzerine onu öldürmekten vazgeçerlermiş. Kendisinin cömertlik, el açıklığı tabiatı varmış; insanlara ikram eder; onlara lütuf ve nezaketle muamele yaparmış; ölünceye kadar bu halden ayrılmamıştır.

Süleyhîler

Suleyhî denilen Muhammed oğlu Ali (312) adlı olan bu şahıs; bahsi geçen Süleyman ile çok kalkıp oturdu. Onun yanında en müteber ve haysiyetli ve mezhebi halkı içinde ona en itaatli idi. Haraz (313) arslanlarından bir arslan olarak Uhrûc şehrinden çıkıp Süleyman'ın yanına gider gelirdi.

Mel'un Suleyhî; keskin ve âteşin zihinli; yiğit ve atılgan idi. Süleyman, Suleyhîyi bu ahlâkta tanıdığından kendisi ölüm yatağına düşünce, mezheb ehlini ona tavsiye etmiş, onlara da onu dinleyip söz tutmaları için emir vermiş mezhebine tâbi olanlardan topladığı birçok malı kendisine teslim eylemiştir. Sonra uzak ve çok yerlerden karmatîler, mel'un Suleyhîye muayyen bir günde varacaklarına dair sözleştiklerini yazmışlar ve yanına varınca 439 yılı Cumadel'ulâsı ayının on beşinci perşembe gecesi onlarla Mesar dağına (314) çıktı. Öncüleri dokuzyüz elli erkek idi.

Dağı tutup karar bulunca, Ubeyd oğullarından Mısır hükümdarı Müstansır Maadde mektup yazmış (315); akıyk, Yemen'den başka bir yerde bulunmadığı cihetel Mısırlıların yanında fazla kıymet ve rağbeti olduğu için elleri akıyktan yetmiş kılıç, sapları akıyk on iki bıçak, bir akıyk bardak ve akıyk kaşlarla beraber nakışlı ve süslü beş top kumaş; Kâbül hiliyesi (316), Miskûlanberden ibaret bir takım hediyeler göndermiş; Müstansır Maadde buna Yemen valiliği mansıbını vermiş, sancaklar yollamış, resmî lâkablar tevcih etmiştir. Aralarındaki

elçi; Suleyhî'nin dayısı Muzaffer oğlu Ahmedle Aden'de üzerine ev yıkılıp geberen Muhammed oğlu Ahmetti ki Mükerrermin Seyyide hâatun adlı karısının pederidir.

Müellifin Nasihati

Ey Müslümanlar! Bu Suleyhîye yaklaşıp onunla görüşmekten ve sözlerine kulak verip meyletmekten sakınınız ve korkunuz. Çünkü kendisi ve meşrebi erbabı, akılları kandırıp kendi taraflarına azar azar çekerler ve onlara meyledenleri sapıtırlar; ben, onun yakın adamlarına — bizim gizlemekte olduğumuz akıyde ve meşrebin açıklanması ve bu Muhammed şeriatının ortadan kalkması zamanı yaklaştı — dediğini kendisinden birkaç defa işitmiştim.

Cenabı Allah; çok kerem ve inayet sahibidir; kendisini, ummakta olduğu dinin bozulması ve müslümanların kırılması arzusuna erdirmekten münezzehtir ve yücedir.

Müellif burada dokuz beyitle Süleyhî'ye hitab ediyor:

1 — Ben, yuları boynumdan çıkarıp attım; perdeyi kaldırıp bir şey gizlemedim; açıklanmamış sırrı açıkladım.

2 — Şimdiye kadar gizlemekte olduğum dalâleti ve çok ziyanlı bâtil mezhebi açığa verdim.

3 — Yarlıganmak dileyen bir kimsenin Allaha dönüşü gibi dönerek ve mağfiret isteyerek tevbe ettim.

4 — Ben, cemaatına helâl ettiğin her fenalığı haram tanımaya döndüm.

5 — Ben, senin gidislerinden ve işlerinden halkı korkuttum; sakındırdım ve en aydın, nurlu işlek yola geri geldim.

6 — Eğer ben, afiv dileyerek senin yanına gelirim, Allah hakkı için diyorum, sen beni affetme.

7 — Sen, benim güzel renk ve manzaraya aşk ederek meyl-ettiğimi zan mı ediyorsun?

8 — Benim gibi (aklı başında, ilmi yerinde) bir adam hâşâki küfre, kirli ve murdar mezhebe meyl etsin!

9 — Eğer (bu mezhebe meyletmemek yüzünden) güzelleri ebedi olarak terketmekten başka bir sonuç ve ceza olmazsa (318), varsın bu ceza mahşeredek devam etsin.

Ey Allahın kulları! Ben, onun yakın adamlarına ve mezhebi mensuplarına nezaket ve mülâyemet, güleç ve yumuşak yüz göstere göstere hulûl ettim.

Buna kanaat etmeyerek Suleyhîlerde dostluk yaptım, kalıp oturdum. Mezhep ve dalâletini; küfür ve bid'atini; doğru ve temiz kalblerin kabul etmediği ve pâk nefislerin kızarak ürk-tüğü gayet çirkin işlerini ve fenalıkta haddini aşmış dalâletini kabul edeceğime tamâlandırdım. Çünkü Suleyhî (319) ve mezhebi üzere olanlar; çok cahil ve kalın kafalı her insanı biat olu-nup çağırıldığı yolu gizli tutacağına, onların hiçbir sırrını açıklamayacağına ve bir işlerini kimseye açmayacağına te'kidli ahid ve andlar; kuvvetli ve şiddetli misaklarla gizli bir prensip ve rejime dâvet ederler.

Sonra Suleyhî, dâvet olunana ve dışdan yaldızlı birtakım bilgiler verir ve birbirine benzetilmiş ve yakıştırılmış rivayetler anladılar. İlk çağrıda onu Allaha ve Resulüne dâvet eder ki bu hak bir kelimedir; fakat bununla bâtil bir fikir kaseder ve hak suretinde gösterir. Bundan sonra da biçâreye Râfızılık telkinine ve Resulullah sallallahü aleyhi ve sellem efendimizin — çok saygı ve sevgi değer — sahabesine buğz ve adavet fikrini azar azar vermeğe başlar. Ona itaat ettiğini görürse; onu yavaş yavaş götürüp helâk yollarına sokar, uydurularak yakıştırılmış birtakım kitaplar ve yaldızlı uydurmasyon sözlerle tahrif ederek ve eğip bükerek Allahın kitap ve kelâmını

ona tevîl eder; böyle yapa yapa ona karşı dinin hakikatını karıştırır ve kıl hamurdan çekildiği gibi, onu dinden sıyrıp çıkarır; onun asıl amaç tuttuğu nokta şeriatın bütün hükümlerini cürütmek ve kamu haramlarını helâl kılmaktır.

Şeriatı bilmeyen ve öğrenmeyenler, bu sayede ona koştular. Çünkü mel'un, insanların çoğunu avam takımından buldu. Buna binaen ayak takımı ve bayağı olanlar; Hasb, Sinhan (320) ve Yam (321) ahalisinden müslümanlığa dair evvelce bilgi edinmeyenler onun dâvetine icabet ettiler; onlara helâlî haram, haramı helâl etti. Gücü yettiği kadar müslümanlığı yıkıp devirmeğe çalıştı; namazı, orucu, zekâtı ve Allahın muhterem ve muazzam beytine, Kâbesine haccı kaldırdı. Böylelikle Cenabı Allah onun tabîlerini günahları sebebiyle helâk etti. Halbuki kendilerini Allahın gazab ve azabından koruyacak hiçbir kimse yoktur.

S O N

Kitapta İşaret Edilen

NOTLAR

(1) Duhal islâm C. 3, S. 209.

(2) İbni Sebe' tam bir yahudî ve gizli bir cemiyetin reisi idi. Maksatları müslümanlar arasında fitne çıkarmak ve böylece islâmın vahdetini kırmak, saffetini bozmaktı. Rafizîlik ve Haricilik tohumlarını atan budur. Bak. Elfikrüssamî fî Tarihîl fikhil islâmî. C. 2, S. 85, 86.

(3) Bunların ayrı ayrı şahıslar olduğunu söyleyenler varsa da her ikisi bir adamdır. A.H.A.

(4) Hulûl, Allahın bir cüz'ünün Hz. Ali'ye ve evlâtlarına geçtiği ve onunla birleştiği akidesidir.

(5) Ebil muzaffer el İsferaîni; ettebsir fiddin.

(6) Rafazî fırkası her ne kadar Zeyd b. Ali, b. Hüseyin, b. Ali, b. Ebi Talib zamanında çıkmış ise de bunların tohumlarını atan İbni Sebe' olduğu cihetle bunlara da rafıza denilmiştir. Fahri Razi-İttikadatı fırakalmüslimine velmüshrikin.

(7) İbni Hazm Elfisal C. 5, S. 186, Makrizî C. 4, S. 182, Fahri Râzi İ'tikadatü fırakıl Müslimin velmüshrikin S. 57; Ebül Muzafferüd-dinin Ettebsirü Fiddin adlı eserinde İbni Teymiyenin Minhac-üs-Sünnesinde, İbni Asâkirin Dımışık tarihinde Câhizin Elbeyanü vettebyininde, İkdüferidde uzun izahat vardır.

(8) Bak: Mevakıf C. 8, S. 388, İbni Hazm C. 5, S. 185, 187, Şehristânî C. 2, 15, 16: Keşfü Esrar-il-Bâtıniyye S. 12-36, Et-Tebşirü Fiddin, S. 85, Hi-tat-ül-Makrizî C. 4, S. 233, İttiaz-ül-Hunef Makrizî S. 113, Avasımı İbn-ül-Arabi, C. I, S. 55, Telbisü İblis: İbnülcevzi S. 102.

(9) Sâble, sablın İbrahim aleyhisselâmın kavmi gibi yıldızlara bağlanup tapanlardır. Bunlar; Cezire, Şâm ve Irak ülkelerinde bulunarak müslümanlıktan sonra da uzun bir müddet Harran'da yaşamışlardır (M).

(10) Talibilerden murad; Hazreti Alinin oğulları Hasan ve Hüseyin neslinden olan âli beyt denilen hanedânı nübüvvettir. Maktelleri: öldürüldükleri zaman ve mekân demektir (M).

(11) Bâtıniyye: Her zâhirin bir bâtını (iç yüzü) ve her münzel âyetin bir tevîli bulunduğuna hükmeden sapık bir fırkadır (M).

(12) İbaha: Her şeyi mübah ve halâl görüp tanımak. İlhâd da din tanımamak, semavî bir kitaba bağlanmamak demektir (M).

(13) Nüşadaki (ve nezril bevar) matbaa hatasıdır; doğrusu (n) yerine (b) dir (M).

(14) Seyyid: Hazreti peygamber aleyhissalâtu vesselâm efendimizin Fatimeî Zehra kerimelerinin neslinden olan zâte itlak olunan istilâhî bir tâbirdir. Bu tâbir Irak, İran ve Anadolu istilâhıdır. Mısır, Yemen, Hicaz ve Şâm istilâhınca Şerif denilir (M).

(15) Bu dokuz yönetme asıl kitabın baş taraflarında gelecektir (M).

(16) Elâmut: Ceberut vezninde İranda Kezvin ve Gilan arasında ünlü ve çok yüksek bir kaledir. Mel'un Hasan, Selçukî padişahlarından Alp Arslan'ın oğlu Melikşah zamanında kaleyi tutmuş, bir kaç sene tasarrufu altında kalmış ve nihayet bu adın Ebced hesabıyla rakamı olan 477 tarihinde fethedilmiştir. Burhanı kaatı tercemesinde böyle yazılıyor Şehristâninin Mülel ve Nihal'inde ise Hasan Sabbah'ın kaleye çıkışının H. 483 Şabanında olduğu yazılıdır. H. 518 de ölmüştür (M).

(17) Ali oğlu Hamza, Abdan ve Havsep oğlunun hâl tercemelerini bulamadım. Benekli Hüseyin babası bahsi gelecek Zekreveyhtir. Yahya adında karmatî bir kardaşı da vardır. İkisi de harplerde öldürülmüşlerdir. Yahya 290 da, Hüseyin de bir sene sonra ölmüşlerdir. Diğer şahısların bahsi asıl risalede gelecektir (M).

(18) Bunlardan başka 162 de ölen kızılbaşların Başbuğu Abdülkahhar, 298 de çıkan ve Halife Mütadid'in askeri tarafından tutularak Bağdada götürülüp bir miktar avanesiyle işken-ce ile öldürülen Karmatî Ebulfearis oğlu Zekerîyya oğlu Muhammede ait babta bahsi gelecek. Zekreveyhin 290 da Şâm muhasarasında öldürülen oğlu Yahya, Aduddevleye vezirlik eden ve 367 de ölen Cennâbeli Ebu Said Hasan oğlu Ebu Yakup Yusuf, 361 de ölen ikinci oğlu Ebulkasim Said, üçüncü oğlu Ahmed, 360 da Şâmı alan ve 366 da Remlede ölen bu Ahmed oğlu Hasan Âsam da Hükûmet kuvvetleriyle savaşmış, çok rol oynamış ve olayları tarih kitaplarına geçmiş Karmatîlerin baş tutanlarından ve bâriz şahsiyetlerindendir.

İşte zaman zaman bu hainler müslümanların başına belâ kesilmişler; İslâm Hükûmetlerinin zaif tarafını hissettikçe fırsat bilerek ortaya çıkıp yürümekten çekinmemişlerdir (M).

(19) Atalarımızın "Sorma kişinin aslımı, izzetinden bellidir" sözü bu hadisi şeriften alınmadır (M).

(20) Bu vazife nübüvvet hanedanına mensup olanların bu günkü nüfus dairelerimizin yaptığı gibi doğum, ölüm ve fazladan hangi atadan türeyip geldiklerinin kayıtlarını tutmak-

tan, aynı zamanda onlara müteallik hususlarda hükûmet makamları yanında vesayet ve vekâlet etmekten ibarettir (M).

(21) Mısır'ın Vehbiyye matbaasında 1294 tarihinde basılmış olan nüshanın 2629 uncu sahifesi (M).

(22) Bu tâbirin aslı arapça bir darbı meseldir. Lâfzı, yazıldığı veçhle (ihtalâta el hâbilu binnâbili) şeklinde denildiği gibi Kamusta yazılı olduğu üzere (sâre hablühüm alâ nâbilihim) tarzında da söylenir ve iki mâna taşır: Tuzak kuran ile ok taşıyan karıştı mânası türkçe şivemize uzak kaçtığı için pek uygun olan öteki ile terceme ettim (M).

(23) Bu tâbirimiz haricilerden Hazreti Ali'ye ve evlâdına buğuz ve adavet edenlere Nevasib, Nâsibe ve Nâsib ehli denildiğine işaretettir. İmamı safîi bir sürinde: 1. Alinin faziletinden bahsettğinde cahillerin görüşünde Rafızî sanırım. 2. Ebubekirin faziletini zikrettiğinde de Nasiblikle töhmetlenirim. 3. Buna göre ben topraklara gömülünceye kadar her ikisine sevgim yüzünden daima râfızî ve nâsibî kalmış olayım, demektedir (M).

(24) Adı Muhammed oğlu Abdullahtır. 316 da doğmuş, 405 te Bağdat'ta vefat etmiştir. İlim uğrunda yüzbin madenî lira harcayan bir zatır. (Mısır ve Bağdad tarihlerinden (M).

(25) Mahzar: Muteber birçok kimselerin istîrâkiyle yazılıp imzalanmış mazbata, şikâyetname, müdafaaame (M).

(26) Râdıy'nin adı Hüseyin oğlu Muhammeddir. İmam Müselkâzım neslindendir. Babasından sonra Bağdad Nakıybül-esrafi olmuştu 359 da doğmuş ve 406 da vefat etmiştir.

Kardeşi Murtaza'nın adı Ali'dir. Bu da kardeşinden sonra Eşraf nakıybi olmuştur. "Nehcülbelâğa"yı toplayan ve tertipleyen, - İmamı Zehebi'nin sözüne göre - belki de ilâveler düzûp katandır. 355 te doğmuş ve 436 da ölmüştür. İki kardeşle babaları rafızî ve mütezilî olmakla beraber fazilet ve âlicenablıkları, hilâfet ve halk nazarında büyük mevkileri de vardı (M).

(27) Adı Hasan oğlu Abdülvahhabtır. Künyesi Müeddib Ebu Ahmettir. 348 de doğmuş, 433 te Bağdat'ta vefat etmiştir. Hatıybi Bağdadi, kendisinden bizzat rivayet ederek şikâ olduğunu kaydetmiştir (M).

(28) Adı Muhammed oğlu Ahmettir. Safîi imamlarının meshurlarındandır. 344 te doğmuş ve 406 da vefat etmiştir (M).

(29) Adı Ali oğlu Hüseyindir. Kendisi hanefidir. 351 de doğmuş ve 436 da vefat etmiştir. Evvelâ Medâin şehri, sonra Bağdat'ın Kerh mahallesi kaduhğında bulunmuştur. Nisbet olunduğu Saymara, Raçra'ya yakın bir mahiyedir. Makul ırmağı

agzındadır. Kamusta böyle kayıtdır (M).

(30) Adı Muhammed oğlu Ahmettir. Hanefi fıkhında adıyla ün almış Muhtasarın müellifidir. Müteber ve kıymetli başka telifleri daha vardır. 362 de doğmuş ve 428 de vefat etmiştir (M).

(31) Abdurrahman: Kaim Biemrillah dedikleridir. Birkaç adı vardır. Bu da o cümledendir.

Seid ise Ubeydilerin nisbet olundukları Mehdi Ubeyd'dir. Bu Ubeyd, görünüşte Rafizî, hakikatta büsbütün dinsizdi; bunu gizlerdi. Ebuihasani Kabisi diyor ki: "Ubeyd ile ondan sonra gelen oğulları; insanları sahabeî kıram, (Radıyallahü an-hüm) diye duadan vaz geçirmek için onlara işkence yaptıkları, (boğazlama evi)nde yalnız âlim ve âbid sınıflarından boğazlamak suretiyle öldürdükleri dört bindir. Bunlar sahabeîye lânet okumaktansa ölmeyi tercih ettiler". Onlara itiraz etmeden hemen itaat edip istilahları üzere şarkılaşanları (Şarkılaşma: O zamanda şarkta hüküm süren Rafizîlik ve sahabeî kırama dil uzatmaktan ibarettir.) ise gayet çekir. Uzak batı ile Mısır arasında öldürdükleri müslümanlara gelince, bunların sayısını Allah'tan başka hiçbir kimse bilemez (Z).

(32) Maâdd: Ordu baş komutanı Sicilyalı Cevher, Mısır'ı aldıktan ve Kahireyi tesis ettikten sonra gelip onu Ubeydi (Fatımi) Hükûmetinin başkenti edinen Muizz Billah'tır (Z).

(33) Disaniyye: Ateşe tapan mecûsî'ordendir. Nur ile zulmetten ibaret iki asıl ve mebdes kalırlıdır. Bunları göze nur, bayrı kasd ve ihtiyarla yapar; zulmet ise, tabiat hüküm ve zaruretiyle şerri işler. Alemden hayır, menfaat, güzellik ve hoşluktan her ne varsa nurdandır. Şer, zarar, çirkinlik ve kokmuşluktan ne varsa hep zulmettendir (M).

(34) Mansur Hâkim Biemrillah'tır. İbni Kesir, tarihinde (Hâkim Fir'avn gibi ülhüyet iddia etmiştir. Bahsini büyütmek ve adına saygı göstermek için hatip minber üzerinde adını verdiği vakitte bütün safların ayağa kalkmasını raiyyeye emir eylemişti. Bu hareket, bütün memleketlerinde, hattâ iki muhterem kareni olan Mekke ve Medîne'de yapıldı. Mısır ehli-i hassaten ayağa kalktıkları vakit sedere kapanırlar, bunların sücûdüne uyarak çarşılarda bulunan ayak takımları ve başkaları da secde ederlerdi) demıştır. Bu emirde sultan Müeyyedîn hatiplere adının hutbede okunduğunda Allah, Peygamber ve sahabe adlarının, padişahın adının okunduğu yerin üstünde okunması için bir besamak aşağıya inmelerini emretmesi arasında ne kadar fark vardır.

Süyutânın Mısır tarihi Hüsnî Muhazarada yazdığı gibi bunu Ezher Camlinde ilk yapan İbnî Hacerî Askalanîdir (Z).

(35) Bu Mahzar Bağdat halifesi Kadir billah ve Mısır halifesi Hâkim biemrillah zamanlarında yazılan ilk mahzardır. Dört yüz kırk dört tarihinde Abbasi halifesi Kaim ve Ubeydî halifesi Müstansır devirlerinde de bu mahzar gibi ikinci bir mahzar kaleme alınmış, birçok hükkâm, esraf ve şahitler tarafından imza edilmiş olduğu bu yılm havadisî arasında Zahirî'de yazılıdır (M).

(36) Adı Tayyip oğlu Muhammettir. Aslen Basralıdır. Bağdatta ikamet ederdi. Kelâm ilmine dair müteaddit kitapları vardır. Karamita, Mâtezile, Cehmiyye, Ravâfız ve Havaric mezheplerine karşı reddiyeler yazmış, Sünnet kılıcı ve Ümmet dili lâkâbı almıştır. Onun da Keşfü esrar-il-bâtıniyye adlı bir telifi bulunduğu Zâhire de yazıyor. 403 de Bağdatta vefat etmiştir. Mısır ve Bağdat tarihleri doğum yılını kaydetmemişlerdir (M).

(37) Adı Ahmed, künyesi Ebul abbastır. Babası Halife Muktedir Câfer oğlu Emir İshaktır. Kendisi 336 da doğmuş, 381 de halife olmuş, 422 de vefat etmiş, kırk bir yıl, üç ay hilâfette kalmış, Abbasi halifeleri içinde halifeliği bu kadar süren olmamıştır. Gayet dindar ve fazilet sahibi idi. Müteaddit telifleri vardır. Dinin esas akide ve umdelerine, sahabenin, Ömer ibni Abdülâziz'in fazailine, kur'anın mahlûk olduğuna kail olanların tekfirine dair kitapları vardır. Ebu Hâmid İsferrâinî gibi büyük bir din imâmı elini öptüğünü Zahirî kaydediyor (M).

(38) Bu sebeplere binaen Zahirî'nin dört yüz ikinci yılı havadisî içinde yazıldığı üzere: Hâkim bu mahzarın tescil edildiğini işitince kıyamet başına kopmuş gibi bir duruma düşmüş, bu büyük bilgilerin mahzardaki yazı ve imzaları sebebiyle halîkin gözünden bütün bütün sukut etmiş ve küçülmüştür (M).

(39) Mısırlı Muhammed bek hudarî; Abbasi devleti tarihine dair Muhadaratının 680 inci sahifesinde Ubeydîlerin nesebinin sıhhatına işaret ve Abbasi halifeleri onlara karşı kuvvetle gelemediklerinden dolayı bu mahzarı bir müdafaa silâhı yerine tutarak yazdıklarını zikrettikten sonra Seyyid Radînin söylediği on bir beytlik şiirini nakletmiştir. Hem mahzarı imza etsin, hem de böyle bir şiir yazsın, bunun imkânı yoktur.

Seyyid bu şiirde:

1. Mısırdaki alevî halifesi varken ben düşmanların (Abbasi-lerin) memleketlerinde zillet libasını giyiniyorum.

2. Öyle bir alevî'dir ki, nesebimden uzak kimse bana zulmettiğinde, onun atası benim de atamdır, onun efendisi benim de efendimdir.

3. Bütün insanların efendisi Muhammed ile Ali; benim damarımı o Alevî halifenin damarına sarıp bağlamıştır, mânasını bildiren üç beyt söylemiştir.

Hudari, bu şiirin Seyyidin divanında bulunmadığının sebebini bildirerek, (yayıldıktan sonra halife Kadir billah; şerifin babası Nakıybul eşraf seyid Hüseyini çağırarak muahaze etmiş, şerif Râdî bu yüzden şiiri - kendisinin olarak şöhret bulduğu ve şiirinin seçmelerinden olduğu halde - inkâr eylemiş ve divanına geçirmemiştir) diyor.

Flivaki Zahirede yazılı bulunduğuna göre Ubeydilerin neseblerini inkâr edenler ve hattâ diyaneten çekinerek bunlara Fatmî demeyenler olduğu gibi neseblerinin doğruluğuna kail olanlar da vardır.

Fakat hence neseblerini kendilerinden sözle ve yazı ile soranlara karşı isbat ve beyanından acz göstermelerine ve bütün tarihi belgelere bakılırsa neseblerinin doğru olmadığı kanaati hasıl oluyor. Şiire gelince, kanaatimce seyeydin sözüdür, ağız kendisinin ağzıdır. Seyyid; bu beytleri Ubeydilerin sırf dâvalarının sayısına binaen gençliğinde söylemiş, Nakıyp olduktan sonra dâvanın bâtil olduğuna bittahkik kanaat getirmiş ve dolayısıyla Mahzarı - tescilinde - imza etmiştir.

Bununla beraber, koyu rafızı ve şiî olduğu için, zannı hilâfınca imzalaması ihtimali de vardır. (Allahu âlem).

Şiirinde, Abbasi halifelerine karşı hased saikasıyla içinde ne derece taassup duyduğu ve hattâ kin beslediği açıktır. Olmasaydı, ülfûhiyet iddiasında bulunan hâkimin zâlimane, sefi hane ve dinsizce olan idaresini, aklâne, adilâne ve dindârane yürüten Kadir Billah gibi bir halifenin idaresine tercih ederek (düşmanların memleketlerinde zillet libasını giyiniyorum) der miydi? Hakikaten davulun sesi uzaktan hoş gelir ve hased basiret nurunu söndürür (M).

(40) Abdülkahir: Tahîr oğlu Ebu Mansurdur. Bağdatta doğmuş 420 de İsfirainde vefat etmiştir (M).

(41) Bu hâdisenin tafsili ... numara'nı notta bu mukaddimeyi yazanın kalemiyle bildirilmiştir.

(42) Bu olay, Zahirede Muizz oğlu Aziz Nizar'ın hükümdarlığı bahsinde İbnî Hallikândan naklen söyle yazılıyor: Bilginlerin çoğu, Mısır halifelerinin ata'ları Mehdî Ubeydin nesebinin sıhhatına kail olmazlar; hattâ Aziz, ilk hükümdarlığında halifelerin âdeti üzere, Cuma günü minbere çıkarken avada va-

zın bir Sıikka bulmuş, almış, içinde:

1. Biz camide minber üzerinde okunan fakat tanınmayan ve bilinmeyen bir neseb işittik.

2. Eğer sen pâk neseb iddiasında doğru isen dördüncü babadan sonra nesebi tanınmış bir beşinci baba zikret. Bu beytle demek istiyorlar ki, sen Muizz'in oğlusun, Muizz de, Mansur İsmail'in, bu da Kaim Muhammed'in, bu Muhammed de Mehdi Ubeyd'in oğulları oldukları malumdur. Fakat bu Ubeyd, Nübüvvet hânedanından tanınmış hangi bir babanın oğludur? (M)

3. Ve eğer sen dediğini gerçekleştirmek istersen sen de (zamanındaki Abbasi halifesi) Taî Lillah gibi nesebini bize söyle.

4. Yoksa gizli kalmış babalara nisbet dâvasını bırak, sen de bizimle beraber genel ve geniş olan âdem oğulları nesebine gir.

5. Çünkü Hâşim oğullarının neseblerine göz dikilmez, tamâ edilemez mânasını ifade eden beş beyt görmüş, okumuş ve birsey diyememiştir (M).

(43) Fıkıh: Şer'i, dini, ameli ve hukukî mesele ve hükümleri ihtiva eden ilim, bilene fakih denir (M).

(44) Adı Yusuf oğlu Yakuptur. Kilis dedesidir. Aşî Bağdatlı bir Yahudidir. Ramleye göçmüş, burada simsarlık etmiş, çok ziyan görerek Mısra kaçmış, valisi İhsizî Kâfura tacirlik yapmış, Kâfur Yakub'un zekâsını ve becerikliğini görünce müslüman olsa vezirliğe yarar demiş; Yakup buna tamâ ederek müslüman olmuş, Kâfur 357 de öldükten sonra efendisi İhsiz'in torunu Ali oğlu Ahmed'in veziri olan Furat oğlu Ebul-fazl Câfer Kâfur'un bütün memurları arasında Yakub'u da hapsedmiş, Yakup, Câfere birçok mallar vererek ve ona vasıtalar bularak hapisten çıkarılmış, çıktıktan sonra kardeşinden ve başkasından ödünç mal almış ve gizlice batı memleketlerine kaçmış, memuriyetten memuriyete geçerek ve yükselerek 365 te Aziz Billah Nizar'a Mısır'da vezir olmuş ve 380 de ölmüştür. Bazılarına göre iyi, pâk müslüman olmuş, Kur'an ve Arapça gramerini okumuştur, her vakit âlim ve fazılları başına toplamış (Zahire'nin muhtelif yerlerinden alınmıştır (M)).

(45) Burhanı Katı tercemesinde yazıldığına göre Sasan: İran hükümdarlarından İsfindiyardan doğma Erdeşir Behmenin oğludur. Belmen; kendi kızı Huma Banuy ile evlenerek veliahd edince oğlu Sasan arından, hem anası hem de bacısı olan Banuy'dan korktuğundan seyahat yo'unu tuttu. Fâris ülkesi valisi Babek onu damad edindi. Sasan bir müddet sonra birçok kuvvetle gelip saltanatı Humadan aldı. İşte Sasaneler

bunlardan türemiştir (M).

(46) Âdil Nusirevanın pederidir (M).

(47) Mezdek: Komünizm fikrini ortaya ilk koyandır. Nübüvvet (peygamberlik) iddia etmiş, nur ve zulmet mebdelerine, atasperestliğin hak olduğuna, herşeyin mübah bulunduğuna, bütün halk emval ve ahvalde eşit olduklarına ve hiçbir kimsenin bir şeyde hususî olarak tasarruf hakkı olmadığına kail olmuştur. Fikir ve mesrebi çoğunluğun mizacına uygun geldiğinden tabileri çoğalmış, Kubad bile mezhebine revaç vermiştir. Fakat oğlu Nusirevan, şah olunca kendisini ve seksen bin kadar tâbîlerini kılıçtan geçirmiştir. - Bürhanı Katı tercemesi - İbni Kemal Paşa, Zindik risalesi (M).

(48) Arapçada (Ze - Dal - Kâf) maddesi bulunmadığından kâflısı tâ'riptir, kâflisi ise farisi aslı üzere yürümektedir (M).

(49) Nusayriyye: Nunun ötresiyle şîâ fırkasının haddini çok aşmış zındık bir şubesidir. Ebül fidanın mağribî ibni Said'den nakline göre hazreti Ali'nin kölesi Nusayr'e nisbetlenirler. Bazılarına göre Nusayr; Nümeyr oğulları kabilesinden idi. Allah'lığın hazreti Ali'ye ve ondan sonra imam dediklerine haşa hulûlüne kail olurlar.

Zahire de Zehebîden naklederek diyor ki; bunların küfrü-hıristiyanlarınkinden daha büyüktür. Çünkü hıristiyanlar Allah'lığın yalnız İsa'nın nâsûtüne, bunlar ise Âdem, Nuh, diğer peygamberlere ve sair insanlara hulûl ettiğini zûm ve itikat ederler.

Yine Zahirede Sabi oğlu Hilâl'dan naklen diyor ki; 414 te Mısırda yazılmış uzun uzadıya bir mektup gördüm. Bu mektupta: (Nuseyrilerden bir takımları hazreti Ali'nin ve evlâdının hakkında haddini pek aşarak hıristiyanların İsa aleyhisselâm için iddia ettikleri lahût hulûlünü iddiaya kalkışmıştır) denilmekte ve daha birçok sözler yazılmaktadır. Cilt: 4; sahife: 249 a bakılsın (M).

(50) Dürzüler: İsmaililerden bir fırkadır. İmamet ve hilâfet hakkını, Câferî Sadık'ın en büyük oğlu İsmâîle iddia ederler. Ruhların tenasühüne, ölmüş cesedlerden yeni doğan çocuklara geçmesine, Mısır hükümdarı Hâkîm Biemrillah'ın Allah'lığına kail olurlar. Her devirde Allah'lık, Ukkal (akullular) adını verdikleri şeyh ve dedelerinde zuhur eder; derler. namaz, oruç, hac vesair şariat farz ve hükümlerini kabul etmezler! Peygamberlere, hususile peygamberimize kötü adlar takarlar. Müslümanlara şiddetle buğuz ederler. Nusayri'lere namuslarını dindâşlarından esirgemedikleri için fâsık derler. Kıyameti hasir ve nesri inkâr ederler! Akıbetlerini Ebed hesabına ve

hâfiflerin eski şekillerine bina kılabilir.

Zehabînin Mir'atüzzeman adlı tarih kitabından nakliyle Zahirede yazılı olduğuna göre: İsmail oğlu Muhammed Dürzi adıyla tanınmış bir İranî, Hâkim zamanında Mısra gelmiş, kendisi tenasuha kâli olan Bâtınîlerden imiş, Hâkimie buluşarak Allahlık dâvasında bulunmasına yardım etmiş. Âdem aley-hisselâmin ruhu hazreti Ali'ye ve Ali'nin ruhu Hâkimin babasına ve sonra Hâkime geçtiğine dair bir kitap yazmış, halka karşı camide okumuş, halkın onu öldürmek istediklerini anlayınca kaçmış saklanmış, Hâkim onlara kitaptan haberi olmadığını söylemiş ve Dürziye gizlice para ve mal göndermiş. Şam dağlarına gidip bu dâveti yaymasını emretmiş, buna bînaen Mısırdan çıkarak Şam'ın batısında birbuçuk konak mesafede bulunan Banyas kasabasına bağlı Sâlebe oğlu Teymullah deresine gelmiş, bura halkını dâvetine daha müstaid bulmuş, bunun için burada yerleşerek kalmış, yazdığı kitabı onlara okumuş, para ve mal vererek kendilerini Hâkim tarafına çekmiş, tenasüh akidesini akıllarına yerleştirmiş, içkiyi, zinayı ve akidelerine muhalefette bulunanların kan ve mallarını kendilerine helâl ve mübah kılmuş, ölünceye kadar da bu telkinde ve gidişte durmuştur.

İşte, Suriye ve havâlisinde Dürzilerin bulunduğuun asıl ve mensel budur. Hristiyan Nevfel: 1922'de Beyrutta basılmış (Sevnenetü Süleyman fi usulü akaidi vel edyan) adlı kitabında Dürzilerin akide ve talimleri hakkında bes yapıp içinde belirtilerde bulunduktan sonra bundan fazla geniş bilgiler edinmek isteyen Paris'te basılmış olan (Kesfü diyânetiddürüz) ve (Muh-tasarul beyan fi mecrâzzeman) adlı kitaplara baksın diyor (M).

(51) Arapça tarih kitaplarında bunlara (Muhammira) adı verilmektedir (M).

(52) Adı Yusuf'tür. Hicri sekizinci asır ulemasındandır. Yemene ait bir tarih yazmıştır. Mısır ve Bağdat tarihlerinde hal tercemesi yazılı değildir (M).

(53) Hal tercemesi ve maceraları kitapta gelecektir (M).

(54) Bu dokuz mertebe asıl risalenin baş taraflarında gelecektir (M).

(55) Fihrist ulûm adında bir kitabı vardır. Kamusül a'lâmda yazıldığına göre, ibni Ebu Yakub ve Bağdatlı Nedim denemekle maruftur. Bu kitabı 377'de yazmıştır. Mufasssal hal tercemesini elde edemedim (M).

(56) Bu dört dinin birbirine yakın olduğuna dair olan bu telkinin, dinlerden az çok bilgisi bulunanlar yalan olduğuna hükmederler. Evet, asıl semavi kitaplara inanılması gerekli

hususlarda din esaslarında ve yalnız bir Allaha bağlanıp tapmak ta birdir. Fakat teferruatta ve hükümlerde birbirlerinden çok ayırdır. Mecûsilik ise, sirk üzerine kurulmuş ve ateşe tapmaya dayanmış büsbütün temelsiz bir dindir. Bunun için ne kızları nikâhlanır, ne de kestikleri yenir (M).

(57) Babasının adı İbrahim'dir (M).

(58) Tasavvufi ve felsefi risalelerdir. Bir kaç şahıs tarafından yazılmıştır. İbni Teymiyye, bunların kitaplarında mülbidâne yazılar bulunduğunu bildirmektedir (M).

(59) İmamı Gazali, bu risalede bir yolculuk yaparken Bâtınıyyeden bir cadaloz karşısına çıkmış, mezheplerinin doğruluğu hakkında kendisiyle mücadele etmeye ve birtakım sorulara başlamış. İmam; bütün sorularına susturucu cevaplar vermiş, Ekber, Evsat, Asgar, Teadül, Telazüm ve Taanüd adlarını verdiği ve nümunesini Kur'anda bulduğu müskit, mantıkî deliller gibi delillerle mezheplerinin bâtil ve delillerinin şeytanî ve hata bulunduğunu isbat etmiş olduğunu yazıyor. Bâtini, önce kendi mezhebine feykalâde sadakat gösterirken, sonradan imamın hizmetinde bulunmayı ricada bulunmuşsa da, İmam, kendisiyle meşgul olmaya vaktinin müsaide olmamasile itizar ederek kabul etmediğini bildiriyor (M).

(60) Abdül Cebbar: Ashı Hemedanın Esed Abâd kasabasındandır. Babasının adı Ahmettir. Kendisi dinin usulünde mütezilî, furuunda Şafîî idi. Rey ülkesinde Kâdilkudat mansıbını işgal ederdi. 415 te burada vefat etmiştir. Müteaddit tasnifleri vardır (M).

(61) Muhibbî: Adı Muhammed'dir. Babası Muhibbullah oğlu Fazlullahtır. Aslen Şâmlıdır. Bu kitabı II inci hicri asrın tanınmış büyüklerinin hal tercemelerini ihtiva eder. Adları, 1982 sahifelik dört cilt içinde heca harflerinin tertibi üzere sıralanmıştır (M).

(62) Hal tercemesi ve bazı işleri risalenin son babında gelecektir (M).

(63) Nüşadeki (Kemâ yesmeñne) nin doğrusu (Y) yerine (T) ile olmaktadır (M).

(64) Nüşadaki lieteyakkane "L'etebeyyene" den tahriftir (M).

(65) Bu söz, iblisane bir yanıltmadır. Zekât yıllık ise de, Namaz gündeliktir. Zikrettiği âyetle ve benzerlerinde Namaz mutlak olarak zikredilmiş ise de, besinci cüz'ün on dördüncü sahifesindeki (Namaz vakıtlara bağlanmış Mü'minlere süphe-siz bir farzdır) gibi bir çok âyetler ve muteber hadis kitaplarında sübut bulmuş hadisler ve peygamberimizin fiili gün-

delik olduğunu kesin olarak bildirmekte; zekât, malı yememek için tabii yıllık; Namaz ise üzerimize sayısız nimetleri bulunan hâlikî saygı ile anmak ve iyiliklerine teşekkür ödevini bir derece yapmak için gündelik olmasının lâzım geldiğine akhselîm erip kabul etmektedir (M).

(66) Cüzü: 8; Sahife: 2.

(67) Âraf suresi: Sahife: 4.

(68) Bu dâva mel'unane bir şaşırtmadır. Günahların açık ve gizli birer safhaları bulunmakla isâmî farz ve emirlerinin de böyle olması hiç te lâzımgelmez. Bunların iç yüzleri, onları aynen icra etmekle beraber ancak gönül pâklığı, doğruluğu, kalp uyanıklığı ve topluluğudur (M).

(69) Hûd: Sahife 6.

(70) Sad suresi: Sahife 2.

(71) Sebe.

(72) Bu dâva kökünden bâtıldır. Bu âyetlerin bâtın ile hiç bir ilgisi yoktur. Mânalarını ve konularını kavramakla bu hakikat meydana çıkar (M).

(73) Arapça aslındaki (el ekall) kelimesi besbelli tahriftir (M).

(74) Hazreti Osman'ın yazdırıp şuraya buraya gönderdiği mushafılarda bu iki kelimenin vav ve elifle yazılmaları ve harfi tarifli olmaları itibariyle (M).

(75) Bu sözler aynı hezeyandır. Çünkü:

1 — Bu iki kelime asıl okunan harfleri itibariyle dörder harftir. Harfi tarif sonradan getirilmiştir. Resmi Osmanîde yazılan vavlar ise okunmaz. Eliflerinin aslını göstermek için yazılmıştır. Muhammed adının okunan harflerine gelince beştir. Muteber, asıl okunan harflerdir. Binaenaleyh anlatmak istedikleri gibi harfler sayısında arada uygunluk yoktur.

2 — Faraza, iki tarafın harfleri sayı itibariyle birbirine uygun oldukları kabul edilse bile bu harici tesadüften böyle bir mâna çıkarmak ne lûgat ne de akıl ve mantık mahsulüdür. Böyle bir mâna çıkarılması kendilerince doğru görülürse, biz de buna muaraza yoluyla deriz ki, Assalat vezzekât ikisi dedîninize göre on dört harftir. Ebu Bekir, Ömer ve Osman da on dört harftir. Buna bakılınca bu emirden murad, neden bunları sevmek ve onlara dil uzatmamak olmasın, artık niçin siz bunlara buğuz ve adavet ediyorsunuz ve dil uzatıyorsunuz?

3 — (Namazı eda ediniz ve zekâtı veriniz) emrinden böyle bir mâna çıkarmak lisan söyle dursun, hangi ilim ve fen işidir?

4 — Yalnız Muhammed ve Ali'ye muhabbet etmek ve ta-

raftar bulunmak Namaz ve zekâtın yerini tutuyorsa, bu gibi bâtil telkinlerini kabul edenlerden - hakkında hiç bir emir olmadığı halde - niçin, biraz sonra bahsi gelecek (Necve ve kurban) resmiyle on ikiser lira alıyor ve bu sevgiyi yerine sayıp kabul etmiyorlar? (M).

(76) Asıldaki (El ittifak) kelimesi; sürüm mânasına (en-nefak)den tahriftir (M).

(77) Habisler, mevlâna dedikleri melûna hasa peygamber yerine koyarak müritten aldıkları bu vergiyi (Kadsemia) suresinin üçüncü sahifesinde peygamberle fısıldamak ve gizli konuşmak hakkında şerefvarid olan Necve âyetinde emrolunan, altındaki âyetle sahabeden tahfif için affı ve iskat edilen ve bir defa bile olsun onlardan alınmayan sadakadan almışlardır (M).

(78) Mevlâ'dan muradları risalenin son babında bahsi gelecek olan Sulayhi'dir (M).

(79) Bu âyet, dokuzuncu cüzün dokuzuncu sahifesindedir: Hazreti Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem efendimizin Teyrat ve İncil de yazılı vasıfları içinde, Musevî şeriatindeki ağır teklifleri şeriatı mutahharasile kaldıracağına dair iken Bâtıniyyenin melûn Mevlâsı kendi hakkında imiş gibi, biçareye karşı okuması; âyetin zahir lâtızının Namazının kaldırılmasına münasebeti zavalının büsbütün aklını; celer, kendi telkinlerine tamamille teshir eder (M).

(80) Melûnların dalâlet ve habâset derecelerine bakınız: Bazı dinî teklifleri kaldırmak ve günahları bağışlamak Cenabı Hakka mahsus iken Hazreti Peygamberin nübüvvetinden evvel ve sonra olan kalbî dinî gâilelerinin gidermek hususunda ona ittifat ve imtina mevkiinde (el-müneşrah) surei celilesinde şerefvarid olan âyeti kerimeyi âktibas ediyor; kendine Mevlâna dedikleri büyük melûna, bin kerre hasa, Allah makamını vererek hamd eyliyor ve aldanmış budalayı da peygamber yerine geçiriyorlar. İşte dalâlet elursa bu kadar olur (M).

(81) A'raf suresi: Sahife 4

(82) Cüzü 7; sahife 2

(83) Dâvetçinin bu hezeyanına karşı cevabımız:

1 — Adlar birer şahıs göstermek veya mâna bildirmek üzere konmuştur. Söyledikleri gibi başka bir müstahma anlaşılması imkân yoktur. Hususile ki, cansız madde veya mâna adlarından herhangi bir insan adı ve şahsı anlaşılamaz. Zat adı başka, mâna adı da başka. Birinden diğeri b'linmez, içki içkidir; kumar kumardır. Bunlardan hiçbir dilde bir şahıs mânası kasd olunamaz; farzan olursa bile aklı bilinemez, me-

çerki konuşanla dinleyen arasında bu hususta evvelce konuşulmuş bir parola buluna.

Allah ile peygamber arasında öyle birşey farz olursa, bu emre ve parolaya göre Hazreti Peygamberin Ebu Bekir ve Ömerden hiç birine yüz verip konuşmaması lâzımgelirken; onlarla gezip oturması, yeyip içmesi ve hastahgında Ebu Bekir'i, yerine imamete geçirmesi ve Kütübü Sittede sabit olduğu üzere faziletlerini bildiren hadisleri buyurması, Ebu-Bekir de Ömeri tereddütsüz halifelige veliyyi ahd göstermesi ve em-sâli işler nerede kahr?

Bundan başka yedinci cüzün ikinci sahifesinin başında: putlar veya karşılarında onlara tekarrüp için üzerlerine kurban kesilen dikili taşlar ve kısmet arama oklarıyla beraber nehiy olunan hamir ve meysir adlarından nasıl ve ne münasebetle eşhas mânası çıkarılabilir? Bu en başta birinci hezeyan.

2 — Ebu-Bekir ve Ömer hazretlerinin halifeligi Hazreti Ali den gasbettikleri dâvası ise çoktan müsbet delillerle reddolunmuş ve hâkunda uzun ve kısa kitaplar yazılmış yalancı bir dâvadır.

3 — İçkinin haram olmadığına delil olarak okuduğu birinci âyete gelince, bu âyetten içkinin helâl olduğu mânası asla çıkarılmaz. Çünkü bu âyetten önceki âyetleri birbirini tefsir eder. Müteaddit âyetlerde ve sahih hadislerde içkinin kesin haramlığı bildirilmiş iken bu âyetteki (hoş rızıklar) tâbirinin umum ve itfaki altına girebilir mi? Girdiği iddia olursa, Kur'anın buna ait âyetleri ve dinin hükümleri arasında tenakuz lâzımgelmez mi?

4 — İkinci âyet ise, yedinci cüzün ikinci sahifesinin başında içkinin kayıtsız şartsız kat'i haramlığını bildiren âyetin nüsûbı üzerine haram olmadan evvel içip vefat edenlerin haline bazı sahabe tarafından yapılan teessüf ve edilei tehassüre karşı nazil olmuş ve tilavette tam alt tarafında okunması ve yazılması emrolunmuştur. Âyet bütün müfessirlerin ittifakiyle bu tebehe binaen nazil olduğu sübût bulunca, artık bundan içkinin kesin men'i ve vasağından sonra içmesinde günah olmadığı mânası çıkarılabilir mi? Hayır, çünkü harâm kılınmadan evvelki hale ait olduğu anlaşıldı. Demin dediğim gibi, çıkarılmasına kalkışılırsa içki hakkındaki âyetler ve dini hükümler arasında tenakuz lâzımgelcektir (M).

(84) Bakara cüzü 2, sahife 7

(85) Meryem curesi, sahife 3

(86) Bu me'lûnane azdırmanın cevabı; evet: Arap dilinde bu kelime Hazreti Mervemin söylemesi emrolunan bu sözünle

görüldüğü veçhile susmak mânasına geldiği gibi yememek ve içmemek mânasına da gelir. Bir âyetle, karine delâletiyle bir mânaya zikredilmesinden, başka âyetle de aynı mânada olması lâzımgelir mi? Hususiyle ki:

1 — Siyâmın eski milletlere farz olduğu,

2 — Hasta ve müsafire özürleri müddetince farz olmadığı,

3 — Yedilderi günler sayısınca sonradan ödemesiyle mükellef bulundukları,

4 — Asıl siyâmın Ramazan ayına tahsis edildiği,

5 — Bu ayda mukim bulunmakla gündüzleri susmak emri arasında hiçbir münasebet görülmediği,

6 — Böyle bir emirde bir mâna bulunmadığı gibi, Bakara suresindeki siyâm emrini her yandan maksadı belirten karineler kuşatması ve saklanan imama delâlet edecek birtek kelimenin bile bulunmaması ve surede hiç bahsi geçmemesi, bu âyetle susmak mânasına asla olmadığını barbar bağırıyor mu? Bu mel'ûn dâvetçi de pek alâ bilir ve anlar, fakat izâl ve igfâl saikası onu bu melânete bile bile sevk etmiştir. Vay sapıtılmış müridin başına!

Meryem âyetinde: (Ben bu gün birşey yemiyeceğim) denilmemesiyle Bakara âyetindeki siyâmın yememek ve içmemek mânasına olmaması arasında, değil mülâzemet, hiçbir münasebet yoktur. Siyâm, iki mâna arasında müsterek bir lâfızdır. Bir yerde bir mâna ile, başka yerde de o bir mâna ile zikrolunur ve her yerde beraberinde maksadı apaçık gösterecek karine ve delâletler eksik edilmez, öyle ki, bir türlü şüpheye meydan verilmez. Bundan başka Meryem aleyhisselâm İsâyı doğurduktan sonra göreceği iftiracı herhangi bir insana: (Ben bu gün birşey yemiyeceğim) demesinde hiç bir mâna tasavvur olunamaz ki, böyle bir söz söylemekle emir olunsun. Fakat kendisinin göreceği böyle bir insana karşı susmasında kucağındaki yeni doğurduğu çocuğu İsa'nın dile gelerek Allahın kendisine olan inâmını ve emirlerini bildirmesinde ve duâ etmesinde anasını zımnen müdafaa etmesi vardır. Artık Meryem'in bu âyetinde bu sözün denilebilmesi nasıl hatıra gelir ve denilmemesinden Bakara âyetindeki siyâmın da susmak mânasına olması neden lâzımgelsin? Bu lüzum, ne luğavî ve lisani, ne akli, ne de örfî ve âdî değildir. Fakat dâvetçinin maksadı, sapıtılmış müridi bilmediği ve âkil erdiremediği söze boğup temamiyle mat etmektir (M).

(87) "Necva"nın ne demek olduğu Namaz ve Zekât hakkındaki telkinleri bahsinde 42 nci sahifede geçti (M).

(88) Taharet ve cenabeti bu suretle tenvil, mahzâ habaset ve bile bile dalâlet eseridir. Evet, dinde kalbi, ruhi taharet arandığı gibi, onu hatırlatan ve ona vesile olan maddî taharet de aranır. Küçük taharet olan Abdeste mahsus âzanın yıkanması âyetin baş tarafında emrolunduktan sonra, cünüplükten tam bir âzına ile iyce temizlenme emrinin verilmesi, su bulunmadığı veya hastalık dolayısıyla kullanılmadığı halde Teyemmümle emir olunması; bu temizlenmenin bütün bedene şâmil maddî bir temizlenme olduğunu açık bildirmekte, gusûl emrinin alt ve üst tarafları, cisme ait bulunduğunu güneş gibi göstermektedir.

Cünüplüğü dediği gibi tevili ve âyetine verdiği mâna ise, aynı hezeyan hele cünüplükten yıkanmamayı helâl kılmakla kendini Allah yerine koyması yok mu, mahzû küfür ve tuğyanıdır. Evet Şafii, Hanbeli ve Davudi Zahiri, gibi islâm müctehidlerinden menî'nin temiz olduğunu söyleyenleri ve dediği gibi pâklığını istidlâl edenleri de vardır. Fakat, gusûlun farz olmadığını icthad eden hiç bir imam yoktur. Zira Kur'anın sarahatına karşı icthad salâhiyeti kimseye verilmemiştir (M).

(89) Cünüplükten yıkanma; anlatmak istediği gibi menî'nin nezâhî için değildir ki, büyük ve küçük abdestlerden de yıkanmak vacip olsun. Belki cünüplükte şehvani ve hayvani duygular içinde bütün bedenin Halik Taâlâdan külli bir gaflete düştüğünden, bastan ayağa kadar yıkanmakla bir çeşit uyanıklığa gelmek ve vücudun maddeten gâib ettiğini telâfi etmek gibi hikmetlere mebnidir (M).

(90) Mâide suresi, sahife 3.

(91) Âyeti kerimeye verdiği bu mâna büsbütün saçmadır.

1 — Bu emrin tam üst başında abdestle, altında da su bulunmadığı takdirde teyemmümle emir olunması, bu emrin kehimelerinin ifade ettiği mânalara göre maddeten yıkanmaya dair olduğunu en yüksek sese bağarmaktadır.

2 — Bu emri kusatın karineler olmasa bile, bu âyetten böyle bir mâna çıkarılmasına ne lisan, ne ilim asla müsaîf değildir. Cümlede, çığırından çıkarılmış iki kelîme vardır: Birincisi cenabetli mânasına olan cünüb, ikincisi iyice temizlenme mânasındaki "Tetahhur" den alınan emir sıvgası olan ittahhurn. Birincisinden, cahil bilhassa bâtil ilmine karşı, ikincisinden de, bellemek ve öğrenmek mânalarını çıkarmak birer mâna istikân edilmiş bir tahriftir (M).

(92) Enhiya suresi sahife. 3.

(93) Târik suresi.

(94) Secde suresi, sahife 2.

(95) Kaf suresi, sahife 2,

(96) Birinci âyet Leyl suresinde, ikincisi A'rafın dördüncü sahifesi başlarındadır.

(97) Nûr suresi, sahife 4.

(98) Vakiâ suresi sahife 2 (M).

(99) Arapçasında (fela yebka minhüm ehadün illa bate maa zevcetihi) cümlesindeki ((illa bate) yanlışdır. doğrusu (illa ebatehû) dır (M).

(100) Bundan muradı, en büyük pişuvayı delâletleri ve başları olan Mısır hükümdarı Mustansır Maaddır.

Zahirede yazılı bulunduğuna göre, zamanında Kafizilik ve sahabeye dîl uzatmak, almış yürümüstü. Sünnet ve müslümanlık, pek garip kalmıştı. Hacce gitmekle alay eder, her sene Mısır hacılarının çıkıp biriktikleri yere çıkar, Mekke yolunda sebîl su dağıtmak âdeti yerine tulumlarda içki taşıtırarak âvanelerine, yolu üzere gidenlere ve istiyene içki ıfırtır, sonra geri gelirdi (M).

(101) Hamim seade: Sahife 4

(102) Habis davetçinin bu beşinci dereceyi öğrenmesindeki melâneti hüsbütün haddini aşmıştır:

1 — Eîl Lâm Mîm seade âyetinde gizlendiği bildirilen nîmetlerin; ahiretin nîmetleri olduğunu âyetin alt tarafı gösterirken, dünyanın pek geçici olan hayvanî ve şehvanî, hem de mesrû ve doğru olmıyan iğrenç bir haline hamletmiş;

2 — Kaf suresinin ikinci sahifesinde okunmakta olan âyet ise, insan öldükten sonra dirilip hesaba çekileceğini, sonra, ya cennet veya cehenname gireceğini inkâr edene, âhire'te söylenecek iken, mel'un davetçi bunu başkalarının uâmusunu açıp eteğini kaldırmak hakkında yormuş ve bunun iç'n inmiş gibi melûnane bir tavır takınmış;

3 — Leyl âyetini okumakla da, kendisini hâsâ, b'n kerre hâsâ, Allah yerine koymuş;

4 — A'raf ve Nûr âyetlerindeki zineti, kadınların şehvet yerine ibliscesine yormuştur. Halbuki, birincisinde bütün müfessirlerin ittifakiyle ve üst tarafında ve tam bitişğinde bulunan her namaz kılarken zinetinizi (ser'i avret mahallin'izi örtmek elbisenizi) abnız emrinin karinesiyle murad e'bisedir, favret'i örtmektir.

İkincisinde ise, yine bilittifak ve tam üstündeki (ve zinetlerinden dış haddinde bulunandan başkasını göstermesinler, bas örtülerini ve beliklerini yakalarına, boyunlarına ve göğüslerine çeksinler.) emrinin yardımıyla maksad küpe, bilezik, balhal ve gerdanlık gibi zinet takımlarıdır.

Mel'unun yordduğu gibi olsaydı, iki âyet arasında def'i kaabil olmuyan bir tenakuz vücade gelmiş olurdu.

Nur âyetinde gizli zinetin kocalardan başkasına açılması emrolunmuşken, A'raf âyetinde batıl fikrince, hakkında kim haram kıldı denebilir mi? ve bilâkis, burada, (A'rafta) böyle denmiş iken orada (Nur suresinde) kocalara ve beraberlerinde zikrolunan müstesnalara tahsis olunması emrolunur mu? Fakat, habisin karşısındaki bahitsiz muhatap âyetlerin doğru, dürüst mânalarını anlıyabilecek bir seviyede değildir ki iblisin zinete verdiği mânaya göre tenakuzun farkına varabilsin.

5 — Mel'un vakıa âyetin âhirete ait olduğunu kat'iyet üzere bilirken bu halin dünyada olacağı f'krini zavâliya vermek için âyeti okur ki, en büyük toplantılarını iyi kabulle karşılamaya bir mukaddime ve hazırlık olsun.

6 — Eşyadan beğenilen ancak gizli kalanlar olduğunu ileri sürmesi, bu yüzden cennete cennet denildiğinden ve (C, N, N) maddesi müstekkatinın mânaları arasında müsterek olan gizlenmek ve saklanmak mefhumunun bu'unmasından bahsetmesi; cahla dönmüş cahil müridi yanıltma ve zihnini karıştırmak ile, çok söze hoşup en büyük mecmualarını hazmetmeye hazırlamak içindir. Halbuki, dünya itibariyle bile, bu dâvası da yalandır. Elbise gibi çok seylerde ve zikrettiği mecenne ve mecenne de âksi açıktır; fakat maksadı sözü çoğaltıp muhatapı farkına varamayacağı münasebetli münasebetsiz sözler söylemekle, dediğini kabule mecbur ettirmektir. Kendilerine lâzım olan da budur (M).

(103) Bu hedduâ; İbni Haceri Heytemin'in (Savailu Muhrika) sında zikrolunan Câferi Sadk'ın yemininden muktebesidir. Abbasi halifesi Mansur, mumalleyhin aleyhinde tezvirlerde bulunana yemin icirirken Billahl azâm diye içmiş, hazreti İmam kendisi ona yemin içirmesine müsaade istemiş, bunun gibi bir yemin içmesini teklif etmiş, müzevvir bu yeminden çekinmiş, sonra içmek zorunda kalarak içinde olduğu yerde düşüp ölmüştür (M).

(104) Zuhur sinesi sahife 3.

(105) Asıldaki (Ehbal) kelimesi (Ehval) den tahriftir (M).

(106) Mısır tarihi Zahire Kadı Ebu-Bekri Bakallaniden naklen der ki, Kaddah Ubeydullahın dedesidir ve mecusî'dir.

Hristiyan Süleyman (sevsene) sında Meymunun Nevbe'li D'sanın oğullarından olduğunu, gözleri tedavi ettiği için Irak-

ta Kaddah lâkabını aldığını ve şîâ fırkasının aşırı gidenlerinin bulunduğunu yazdıktan sonra:

Ubeydullah adlı bir oğlu doğmuş, ilmi genişlemiş, bilgileri çoğalmış, hemen halkın bütün çeşitli sözlerine, mezheplerine vakıf olmuş kendisine bir mezhep, onu dokuz çağrı üzerine dizmiş, insanları alttan alta mezhebine çağırmağa başlamış, birçok insanlar kendisine uymuştur.

İmam İsmail oğlu Muhammede dâvet ile Ehvaz da ortaya çıkmış ve Askeri mükerrrem adlı yere inmiş, burada servet sahibi olmuş ve dâvetçileri şöhret bulmuştur. Bu yüzden halkın gayzını çekmekle kendisini öldüreceklerini anıyınca, korkusundan Basraya kaçmış, burada da adı yayılınca barınarak Şama göçüp Selemye de kalmıştır) diye kaydetmiştir.

Mısır tarihi Zahirde yazıldığına göre Ubeydullahın asıl adı Said'dir. Mağribe girince izini gizlemek için Ubeydullah adını edinmiş, burada Câferi Sadık'ın oğlu İsmail'den doğan Muhammedin oğlundan türeme ikinci Muhammed'in oğlu olduğunu iddia etmiş ve Mehdi lâkabını takınmıştır. Sonra hali yükselerek mağribe hükümdar oldu ve Mehdiye kasabasını inşa etti. Zındık, habîs ve islâm düşmanı idi.

Mısır'ın Ubeydiye devleti buna mensuptur. İddia ettikleri nesebin subut bulmadığına binaen tahkik ve teharri ehli bunlara Fatımiler lâkabını vermekten teverrû ederek Ubeydiler derler.

Zahirenin başka bir yerinde de denilmiştir ki, Ubeydullah Mağribe girmiş, Hazreti Ali'nin neslinden olduğunu iddia etmiş, fakat onu neseb bilgîlerinden hiçbir kimse tanımamıştır. Kendisi bâtinî ve habîs, müslümanlık din ve milletini mahvetmeye düşkün idi. Halkı iğva edebilmek için fukuh ve din ilimlerinin öğretilmesini ortadan kaldırdı. Ondan türeyenler de onun gibi mel'un çıktı. İckiyi ve nâmusu (zina etmeyi) helâl kıldılar. Rafiziliği yaydılar. Her tarafa dâvetçiler (misyonerler) gönderdiler. Nusayriler ve Dürziler gibi Şam ülkesi dağ başlarını akidelerini bozdular.

Kaddah kendisi de valancı ve karmatî dâvetçilerinin köktü ve ilkidir (M).

(107) Musannif bir kerre Meymunu, buradaki gibi, bir kerre de oğlunu zikreder.

İkisinin haberlerinden zikrettiği hususlarda Abdülkâhri Temimî'nin (Fark) kitabında, İbnî Nedîm'in (Fihrist) Makrizî'nin (Hitat) ve başkalarının kitaplarında zikrettiklerine kıs-

men muhalefet vardır. Onlardan herbiri tabii işittiği haberleri kaydetmiştir. Hepisini ayırdetmek ise uzun kaçar (Z).

(108) Hristiyan Süleyman (Sevsene) adlı kitabında Ubeydullahın faaliyetine geçmesinin hicri tarihin birinci asrının sonlarına doğru vukuâ geldiğini yazıyorsa da yanlıştır. Çünkü Mısır tarihi Zahire ile Savakı Muhrika ve başka kitaplar İmam Câferi Sâdıkın vefatının H. 148 de olduğunu kaydeder, Ubeydiler ise torunu İsmail oğlu Muhammed nisbetlenmeyi iddia ederler.

Bundan başka Müellif ile Zahire sahibi Ubeydullahın Felsefe yolunu tuttuğunu bildiriyorlar. Halbuki Felsefenin zuhuru İkinci üçüncü asrın bidayetlerinde Halife Memunun zamanında olduğu herkesin bildiği bir hakikattir (M).

(109) Saff suresi.

(110) Evet, hakikaten sahabeî kiramı saygıyla anmak ve onlara dil uzatmamak hakkında hadis kitaplarında birçok hadisler bulunmakta, topluluğu ve muhtelif menbalardan rivayet olunduğu itibariyle mânevi tevâtür derecesini bulmaktadır.

Hepsini görmüş gibi olmak için muharrirlerinin zikriyle beraber toplu olarak görmek isteyenler H. 1313 te Mısır'ın Meymeniye matbaasında basılmış olan İmam Ahmet müsnedinden dördüncü cildinin hamışındaki (müntehabü kenzil ummal) den 337 inci sahifesinde başhyan üçüncü babı ve (Savakı muhrika) nın birinci yaprağını okusunlar. Ben, bu hususta kütübü sitteden imam Tirmizi'nin süneninde sabit olan ve zamanımız itibariyle hepimize gerekli bulunan (Ashabıma sövüp sayanları gördüğünüzde onlara Allahın lâneti en fenanız üzerine olsun deyiniz) emrini bildiren bu hadisin nakliyle iktifa ediyorum (M).

(111) Kadi Bakıllânî gibi bazıları ona Mecusi demişlerse de Yahudi âilelerinden tanınmış olan Şalâla oğullarından olduğu, Yahudi muhit ve muntıkası sayılan (Selemye) ahalisinden bulunduğu ve Mecusilerden ziyade Yahudilerin müslümanlara ve müslümanlığa âdavetlerinin ötedenberi devam edegeldiği; Mel'unun Yahudiliği rivayetini daha kuvvetli göstermektedir.

Bununla beraber aslında İranlı bir Mecusi olup Müslümanlığa bir oyun yapmak üzere gelip mel'ânet çevirmeye müsait bulduğu (Selemye) de yerleştiği ihtimali de vardır. Kûfede zühur edip buralara geldiği, bu ihtimali bir derece teyid eder; vallahu âlem (M).

(112) Şalâla: Aslında noktasız iki âyüle, Zahire de noktalı gayin'lerle, Makrizîde noktasız ayin'lerle ve aralarında bir lâin'le

görülmüştür (M).

(113) Selemye: Suriyeden Hama merkezinin mülhakatından çöl tarafında bir kasabadır. Tenezzüh yerleri bol, çok sulu, ağaçlı ve bahçeli bir yerdir. Hama'dan deve ayağıyla iki günlük mesafededir. Şamlılar buna Selmiye derler. Zahire'nin müteaddit notlarından toplanmıştır (M).

(114) Zahire babasının Selemye'de demirci olduğunu Basra'lı Kadi Abdülcebbar'den nakleder (M).

(115) İsmail: Câferi Sadık'ın büyük oğludur. Suriye'de ve Hindistan'ın bazı yerlerinde bulunan İsmailiyye táfesi buna mensuptur. Bâtıniyyeden bir fırkadır. Onun ve oğlu Muhammed'in imametine kâildirler (M).

(116) Muhazzeb oğlunun zikrettiğine göre H. 286 da ortaya çıkmıştır (Z).

(117) Karmatın asıl adı Aş'âs oğlu Hamdan'dır. Kendisi ve ayakları kısa olması hasebiyle adınlarını sık attığından ona Karmat lâkabı verilmiştir. İlk defa Kûfe köylerinde rençberlik ederdi. Ubeydullah ile dâvetleri Me'munun halifelîği zamanında baş göstermiş ve Mutasım'ın halifelîğinde yayılmış, mezhepleri ve işleri H. 278 de meydan almış yürümüştür. Karmatiler buna nisbet olunur. İslâma olan zararları Yahudî, Hristiyan ve Mecusilerden daha şiddetlidir. (Zahire'nin muhtelif hamîşlerinden toplama) (M).

(119) Cennabe: Acem sahilinde Har kalesi karşısında bir kasabadır. Karmatiler buradan türemişlerdir (Kamus).

(118) Mesver: Yemende iki müstahkem yerdir. Biri Mün-tâb oğullarının, öteki Ebulfütûh oğullarının'dır (Kamus).

(120) Zahire'nin bir yerinde yazıldığına göre: Mehdi Ubeydullah 261 de Selemye'de veya Bağdatta doğmuş, tüccar kıyafetinde Mısıra girmiş, sonra batı ülkesine geçmiş, H. 296 ıncı yılı zilhiccesinin birinci pazar günü Sicilmase kasabasında meydana çıkmış, Cevvamiye'de Emirülmü'minin ünvanile se'âm-lanmış, sonra Kayravandan Bakkade'ye gitmiş, bir müddet burada kalmıştır. Gelecek sahfede görü'leceği gibi bunun neslinden onbir kişi Mısır, Şam, Yemen ve Hicaz topraklarına hâkim olmuştur. İlki Muizz lidinillah Maadd'dır (M).

(121) Asılda (Ettahir) yazılması tahriftir (M).

(122) Zahire'nin bazı yerlerinde bu tetimmenin yerinde (Billah), başka bir yerinde de (Lidinillah) yazılmıştır (M).

(123) Mutarizaların içindeki Hâveler Zahire'den alınmıştır (M).

(124) Müstansır 487 de vefat etmiştir. Buna nazaran müellif hieri besinci asrın ortası ricalindendir (Z).

(125) Bunlardan ilk üçü: Mehdi, Kaim ve Mansur, Mağribte, diğer beşi Mısırdaki halifelik etmişlerdir. Muizz 358 de Kahire'yi tesis ettirerek 362 Ramazanında gelip başkent edindiği için ona nisbetle (Muizziyye) denilmiştir.

Müstansır'den sonra Ubeydilerden altı tanesi daha Mısırdaki halifelik etmiştir. Bunlar, Müstansır oğlu Müstâli billah Ahmed, bunun oğlu Âmir bihakâmillah Mansur, bu nesilsiz öldüğü için amcazadesi Emir Muhammed oğlu Hafız lidiynillah Abdülmeccid, oğlu Zâfir billah İsmail, oğlu Faiz binasrillah İsa, Emir Yusuf oğlu ve halife hafız torunu Âdid billah Abdullaktır. Hilâfette en çok kalanları Müstansır'dır, altmış yıl halifelik etmiştir.

Âdid zamanında sultan Salâhaddin Eyyubi 567 de halifeliklerine son vererek hilâfet Abbasilere geçmiş, hutbe Abbasi halifesi Müstâzi biemrillah adına okunmuştur. Âdid o günlerde fena bir karın ağrısına ve mide bozgunluğuna tutulduğu için bu işten haberi olmadan üç gün sonra Âşûra gününde ölmüştür. Hepsinin sayıları Emeviler gibi on dörttür. Mağrib ve Mısırdaki halifeliklerinin müddeti 268 yıldır, müddetleri 299 yılı Zilhiccesinden 567 senesine kadar sürmüştür (M).

(126) İbrahim suresi; sahife: 5.

(127) Ubeydin doğrudan doğruya Meymunun oğlu olduğunu zikredeni görmedim. Meshure göre kendisi Hüseyin oğlu Said'dir. Dedesi Ahmed, bunun babası Muhammed, bunun da babası Abdullah ve dedesi Meymun'dur. Şu halde Meymun, Ubeydin beşinci batından babasıdır.

Said kendisini kimseye tanıtmayarak evvelâ Mısır'a, sonra gün batı ülkesine gitmiş, burada Hazreti Ali ve Fâtîme'nin sülâlesinden olduğunu iddia etmiş, halbuki bu iddiasından evvel hazreti Ali'nin kardası Âkil'in neslinden olduğunu söylemişti. Tarihlerde meshur olan olayları tamamiyle meydana gelinceye kadar burada Ubeydullah adını edindi ve Mehdi lâkabını takındı kaldı.

Müverrihlerin yanında malûm olaylardan biri de şudur ki, Ubeydi Muizz ordularının baş kumandanı Cevher, Mısır'ı alıp Kahire'yi tesis ettikten sonra batıdan gelip halk onu karşıladıklarında seyyidlerden bir cemaat kendisiyle mülakat ederek, birisi; mevlâna, kimlere intisab eder diye sormuş. Muizz, yarın bir meclis akdedüp sizleri toplayacağız ve nesebimizi sırası üzere size beyan edeceğiz, cevabını vermiş, köşkünde yerleştikten sonra insanları genel bir mecliste toplamış ve oturmuş, büyüklerinizden gelmeyen hiçbir kimse kaldı mı? diye sormuş, hazır olanlar; müteber bir kimse kalmadı demişler, o vakit Muizz kı-

hemin yarısını kınından sıyrarak, bu benim nesebimdir ve onlara birçok altın saçarak bu da benim hascebimdir, demiş. Bunun üzerine hepsi kabul ve itaat ettik, söziyle karşılamaşlar. 402 hieri yılında Bağdatta ulemanın yazdıkları Mahzarda; Ubeydilerin hazreti Ali'nin neslinde nesebleri bulunmadığı, fuzûli girmiş dâvaecular oldukları yazılıdır.

Mahzarı imza edenler içinde Seyyid Radi ve Murtaza bica-derler, Kadî Efkânî Ebu Muhammed, İsfarayinli Ebu Hamid, Kudurî Ebul Hüseyin ve büyük âlimlerden daha başkaları vardır. Bu Mahzar ve imzalı takrire inkıyad ve teslim olmak, gereken şer'î bir hükümdür. Bunların siyretlerini okuyanlar, bunlardan birine bütün dünya verilse onların kanaatine hak ve doğruluğa aykırı bir hüküm vermeyen zatlar olduklarını bilirler.

Ubeydilerin neseblerinin doğru olduğunu andıran Seyyid Radiye mensup şiirin kendisinden sübut bulması aslâ tasavvur olunmaz. Zamanında Mahzarın yazıldığı Abbasi halifesi Kadir Billah, o zatları itikadlarının ve bildiklerinin hülfına zorlamaya kadir değildi. İbni Haldûn'un sözü; hususî bir sevgi ve arzudan ileri gelmedir. Sehavinin (El-'İlanü Bittevluk) adlı eserinde etraflıca bildirildiğ üzere Makriyyinin de neseblerinin sıhhatini tevehhümü bundandır (Z).

(128) Öyle ya, onların vefatlarından sonra gizli tutulmalarında ne gibi bir mâna görülebilir; İsmail oğlu Muhammedden Mehdi Ubeydin babası Meymune varıncıya kadar olan babalar bu müddeilere veya başkalarına malûm iseler, hüküm ve saltanatları zamanlarında neden ifşa etmediler, müverrihler ve neseb bilgileri, niçin mektum tuttular? (M).

(129) Okuyucu burada gördüğü bazı haberler gibi, elde bulunan meşhur tarih kitaplarında göremez, lâkin gizli ihtilâlcî cemiyetler ricalma ait haberlerin birbirini tutmaması tabii garip görülmez. Merak edüp araştıran o gibi rivayetlere vukuf elde ettikten sonra onları ayırdedebilir (Z).

(130) Kûtame: Akdeniz sahilinde Sebte kasabasından de ve ayağıyla dört konak mesafede, Mîknase şehrinin batı kuzeyinde ve Endülûsten Cezirei Hadra (yeşil ada) karşısında bir şehirdir; o bucağın merkezini teşkil eder. Kûtame köşkü ve Abdülkerim köşkü de denilir (Zahîre hamşilerinden) (M).

(131) Bu zikrolunanlardan Şî Ebu Abdullah'ın bahsi gelmiyeceğine bakılırsa, ya unutulmuş veya elde edilen nüshadan düşmüş, veyahut yazıhı bulunmamıştır. Buna binaen ben, Zahîre'nin muhtelif yıllara ait havadisinden ve not'arından bu malûmatı ictibas ediyorum:

Asıl adı Ahmed oğlu Hüseyin'dir. 288 de San'adan çıkıp batı ülkesine geçmiş, Kütâmeye inmiş, halkı Mehdi'ye itaate dâvet etmiş, kuvvet elde ederek Sicilmase'yi almış; 296 ıncı senesi ramazanında Afrika Emiri Eğleb oğullarından İbrahim oğlu Ziyadetullah kendisinden kaçmış; bu yılın Zilhiccesi yedisinde Mehdi Ubeydullah'ı ve oğlunu Midrar oğlu Elyesain habiş evinden çıkarmış, imamet işini açığa vermiş, kendi taraftarlarına esasen buna dâvet ettiğini söylemiş, Emiyrul Mü'miniyn ünyanı resmisiyle selâmliyerek onu karşılamış, ona bi'âte çağırmış, sonra hasedlenerek 298 de kardaşı Ebul Abbas Muhammedle beraber Mehdiye karşı gelerek aynı yılın ikinci Cümadesinde aralarında büyük bir savaş vukua gelmiş ve nihayet Mehdi'nin teşvikiyle her iki dâvetçi askerleri içinde öldürülmüşlerdir (M).

(132) Adı Bahram oğlu Hasan'dır. Aslı Basra'da bir ölçekçi idi. Katıyf kasabasına gelerek burada unculuk etti. Kendini doğruluk ve vefakârlıkla halka tanıttı ve sevdirdi. Sonra dâvetini yaymaya başladı. Cahil halk ve bedeviler de dâvetini kabul etti. Birçok kimseleri yoldan çıkarttı. Mezheb ve mesrebini benimseyenler çoğalınca 286 ıncı yılı başında ortaya atıldı. Yılın ortasında şevket ve kuvveti arttı. Ona cöl arapları katıldı, kendisine tabi olmayan o havali köylülerini öldürttü, Abbasi halifesi Mutadid billah ona karşı Basraya bir hisar ve sur inşa etti. 288 de Mel'unun işi büyüdü, Basraya ve o havaliye hücum ve yağma garet edip getirdi.

301 de saklabı (bulgar) bir hizmetçisiyle hamama girerken meşrû olmıyan bir teklifi üzerine cehennem kavuşturdu. En büyük oğlu Said'i, veliahd edinmişti. Said işi başaramayınca, küçük kardeşi Ebu Tahir Süleyman onu yenerak iş başına geçirmiş, Karmatiler gitgide kuvvet bularak ve taraftarları çoğalarak halk ve hattâ Abbasi hükümeti onlardan korku içinde kalmıştı ve nihayet Ebu Tahir 332 inci yılı ve bazılarına göre Haceriesvedi alıp götürdüğü, 317 inci yılı Ramazanında çeğe tutularak gözü göre göre etlerine kurtlar düşerek oynak yerleri dökülüp kendinde ibretler gördükten sonra gebermiştir. Hüccacı öldürten ve Haceri Esvedi söktürüp götüren budur.

Zahire 286 ıncı yılı havadisi içinde bu işi yapan Mel'unun babası Ebu Said olduğunu kaydediyorsa da, 317 inci yılı havadisinde bu rivayetin yanlış bulunduğunu ve bu işi yapanın, oğlu Ebu Tahir olduğunu zikrediyor.

Başka müverrihler de buna kâildir. Demek ki, merhum müelife yanlış rivayet aksetmiştir.

Me'l'un Ebu Tahir, yaptığı zulümler bir tarafa, dışardan müslüman görüldüğü ve Mehdi Ubeydullah'ın dâvetçisi olduğunu iddia ettiği halde, dinsiz ve zındık idi. Ne Namaz kılar, ne de oruç tutardı (M).

(133) Bu kadıyyeî şartıyye bozuk ve yalandır. Çünkü, Mukaddem ile Tali arasında, ne akli ne adî, ve ne şer'i bir mülâzemet yoktur. Yâni şart cümlesinin tahakkukundan, cevap cümlesinin de tahakkuku lâzım gelmez ki, ikincisinin nefyinden birincisinin de nefy gereksin; belki birincisinin sıdkıyla beraber ikincisi bulunmayabilir.

Bunun delili; Kâbei muâzzama; Bakara suresinin 19 uncu sahifesi başında ve Hac suresinin 4 üncü sahifesinin ortasındaki âyetlerde Allahın emriyle İbrahim ve İsmail aleyhisselâm tarafından tesis olunarak Beytullah olduğunun bildirildiği, tarihi kesin an'ane ile de sübut bulduğu herkesin bildiği bir hakikattir.

Buna rağmen bilmediğimiz ve akıl erdiremediğimiz hikmetler altında, bu kudsi bina böyle bir me'l'un tarafından bu hakarete maruz kalmasını, akıl âdet ve şer'i şerif lâyük görmese de mümkün ve vaki kabul eder. Nitekim Beytullah dediğimiz herhangi bir cami ve mescidin tahribini, sergi ve kıymetli eşyasının çalınmasını da mümkün görür ve vaki kabul eder. Me'l'unun bu hareketi; Zalim Haccacın, Zübeyr oğlu Abdullahın, bu Beyte sığındığı için, Mancanika tutturup tahrip ve ihrak ettirdiği tarihi hâdisesinden ve en muteber hadis kitaplarından Buhari ve Müslimin müteaddit rivayetlerinde sabit olduğu vechüzere Ahir zamanda ince incikli, apsak, ayırık bacaklı veya ökçeli, büyük karınlı, yatık burun'u mavi cözlü, küçük başlı, ufak kulaklı, dazlak ve siyah bir habesi'nin bu muazzam Beytin üzerine çıkarak taş taş söktürüp yıktıracağı olayından da daha hayret verici değildir.

Mülk Allahındır, istediği gibi tasarruf eder ve ettirir. İstediginde bu kudsi binayı Ebrehe'nin muazzam filli ordusuna karşı korur, taarruz edeni ansızın bir belâyâ çarpar ve beytini ona eîğnettirmez, istediğinde de ona böyle bir hakaret yapanlara muvakkat bir zaman için müblet verir. Ve İsrâ surei celilesinin birinci sahifesindeki - Ey İsrâil oğulları; ikinci defa fesad çıkarmanızın vâdesi geldiğinde şiddet ve sevket sahibi olan kullarımızı üzerinize göndeririz ki, sizleri kahırlandırınlar, ilk defa Mescidi Aksaya girip yaktırdıkları gibi, ikinci defa da böyle girsinler ve ele geçirdiklerini ezip kırsınlar - âyetinin açıkladığı vechüzere bütün semavî dinler görüşünde kutsal bulunan Kudüsteki Mescidi Aksa'yı Buhtenassar, Senhariyh ve

Tıytus gibi Babil ve Roma hükümdarlarının cebbarlarına yıktırır, yıktırır. Çünkü dünya tam mânâsiyle mücazat ve mükâfat yeri değildir. Adaletin tamamiyle tecelli mahallî âhirettir.

Eğer cenabı Allah, zalimleri ve günah işleyenleri hemen zulumleriyle ve günahlarıyla anında yakalayacak olursa, dünyada hiçbir ferdin yaşamaması veyahut hepsinin korku belâsiyle itaatli, adaletli olması ve bu suretle ilâhî imtihanın kalkması lâzım gelirdi. Halbuki, imtihan için biraz meydan verilmek gerekir. Buna binaen, bu gibi olaylar; dinî hükümlerin hakiki kıymetine aslâ eksiklik getirmez.

HÜLÂSA: Bu Beyti muazzam şüphesiz çok saygı değer, en mukaddes ilâhî bir bina olduğu halde, böyle bir Mel'unu da ona musallat eder, müslümanları ve isâm hükümet ricalini bu vechile bir çeşit imtihana çeker (M).

(134) Asıl arapçasındaki (Mücellile) kelimesi cümle yazılmışsa da münasip bir mânâ ifade etmediğinden, noktasız (H) ile olduğuna hükmederek bu şekilde tercemesini uygun buldum (M).

(135) Bu beyt, bundan sonra gelecek dördüncü babdan buraya nakledilmiş, beytlerin bir daha orada zikrinden vazgeçilmiştir. Bu dört beytin arapçaları Taviyl bahrinden ve üstünlü (B) kafiyesindendir (M).

(136) Asıldaki (bilkaderi), bilgedir'den tahriftir (M).

(137) Zahirede 161 inci yılı havadisinde: Bu yılda Horasandan Merv mülhakatında çıktığı, adı Âta veya Hekim olduğu, peygamberlik iddiasında bulunduğu, ruhların tenasuhunu (cesetten cesede geçtiğini) züüm ettiği, birçok halkı igva eylediği, bunun üzerine Horasan Emiri Müslim oğlu Muâz, Yahya oğlu Emir Cibril, Abbasi halifesi Mehdi'nin kölesi Leys ve Haresi Said kendisiyle savaşmaya gönderildikleri ve bunu haber alan Mukannâ yiyecek yığıp Kes mülhakatından bir kaleye sığındığı; 163 üncü yılı havadisinde de Emir Said haresinin kendisini kalesinde muhasara ettiğinde tutulup gebertileceğini anlayanca zehir içtiği ve karılarına da içirdiği ve geberdikleri yazılıdır (M).

(138) (Misbahul Asr) adlı edebî bir risalede okuduğuma göre Mukannâ sihribazlığının kuvvetiyle bir (ay) yapıp hakiki ayın görünemediği gecelerde bir ay müddeti aydınlık verirdi diye yazılıyor ve bu aydan bahseden iki beyt naklediliyor (M). Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

(139) 471 de vefat eden İsfarayinli Ebulmuzaffarın (Tebir)inde varulı bulunduğu göre Mukannâ, handese, sihir ve tılsım fenlerine çalışmış, kalede bir tandır yaptırmış, içine ka-

zan kurdurmuş, kazanda şeker ve katran eritmiş, bu muhasarasında daralıp kurtulamayacağını anlayınca kendisini içine atmış, kendisinden hiçbir eser görünemeyecek derecede tamamiyle erimiştir. Kalan tabileri kendisinden hiçbir şey göremeyince göğe çıkarıldığına kail olmuştur. O havalideki köylülerin çoğu ona tabidirlir. Ablak dağında da tabileri vardır.

Mukannaîyye fırkası buna mensuptur. Bunlara ne namaz, ne de oruç olmadığı gibi, lâse ve domuz etlerini yemeyi ve zinayı, hattâ birbirlerinin namusuna geçmeyi halâl görürler ve bu hallerini Ablak müslümanlarından gizlerler. Mîlel ve Nihel kitapları bunların itikadından ayrıca bahsetmektedir.

Yine Tabsirde yazılıyor ki, Mel'un; kendisine tabi olanlara; Cenabı Allahın, Peygamberlere, Hazreti Ali'ye, sonra evlâdına ve dinen büyük zatlara - hâsâ - hulûl ettiğini ve kullarının kendisini asıl suretinde görmeye dayanamadıkları ve göreceksalar yatacakları için müşarünileyhlerin suretlerinde görünüşünü ve kendisinin Allah olduğunu söylemiş; buna binaen tabileri kendisini asıl suretinde görmek istediklerini söylemişler ve bu hususta ona ısrar etmişler, buna karşı onlara: Bunu İsrail oğulları istemişlerdise de yanmışlardı, demiş ve Bakara suresinin 7 inci sahifesindeki (ve haniya siz; ey Mûsa! Biz Allahı açıktan açığa görmedikçe sana inanıp itaat etmeyiz dediniz) âyetini okumuş, cemaatinden bir takımları: biz seni görüp yanmaya razıyız cevabını vermişler. Bunun üzerine kendisini onlara göstermek için bir gün vâdetmiş; kaba kuşluk vaktında güneş karşısında kendisine bir mimber kurulmasını emreylemiş; âksedecek güneşin şuaı, onların girecekleri yerin kapısı karşısındaki zaviyei kaimeye tam düşeceği bir noktaya mimberin üst tarafında çin demirinden mukâar bir ayna asmış, aldığı bu tertibatı müteakıp, gün yükseldikten sonra girmelerine müsaadede bulunmuş ve perdenin kaldırılmasına emir vermiş; mahalle girip suââ üzerlerine düşer, düşmez onlardan bir kısmı yanmış, kalanları da kaçmışlar. Bu hali görünce, sözlerine aldanıp ondan sonra görmek istememişler ve onlara emrettiği bütün işlerde kendisine itaat ve tebeıyyet etmişlerdir (M).

(140) Mel'un Zekrevayh 293 de kuvvetleriyle Şam'a girerek erkek ve kadın, ahâlisini öldürtmüş, mallarını yağma ettirmiş ve cöl tarafına geçmiştir. Bir sene sonra da hüccacı müslimini kasdederek (Katiyf) ten çıkmış, onlara Kûfe'den Mekkeye giden yolda yetişmiş, onlarla savaşarak iki milyon lira kıymetindeki mallarını ve paralarını almış, onlardan yirmi bin kadarını öldürtmüş, halife Müktefi işiderek yetecek kadar kuvvet göndermiş ve nihayet geceye kadar devam eden savaş-

ma esnasında askerinin çoğu öldürüldükten sonra kaçarken halifenin kumandanlarından Vasıf veya bir asker tarafından vurularak yaralanmış, aldığı mallar ve kaçırdığı kadınlar geri alınmış, bütün teallûkata, hattâ karısı ve oğulları esir edilmiş, kendisi aldığı yaradan beş gün sonra gebermiş, karnı yarılarak Bağdada götürülmüş, bütün esirler öldürülmüş ve yakılmıştır. Kaçabilenleri de, çölde susuzluktan gebermişlerdir. (Zahire'nin muhtelif yerlerinden alınmıştır M).

(141) Müktefi: Halife Mûtaadî billah Ahmed oğlu Ali'dir. Halifeler içinde hazreti Ali ile bundan başka Ali adlı kimse yoktur. 264 de doğmuş, 289 uncu yılı rebiyülahir veya birinci Cümade ayında kendisine halifelikle bi'at edilmiş, 295 inci senesi Zilkâdesinde vefat etmiştir. Halifeliği altı buçuk yıl kadar sürmüş demektir. Karmatîlerle savaşıma hususunda pek titiz ve uyanıktı. Bu uğurda masraftan hiç çekinmezdi. Bunda acele etmek herşeyden ileridir derdi. Onlardan bu babta zikrolunan Zekreveyhi ve Benekli (Zuşşame) lâkabıyla tanınmış olan oğlu Hüseyini savaşlarda gebertmiştir. Babası beytülmalda onbeş milyon madenî lira bırakmış iken kendisi birkaç mislini bırakmıştır (Zahirenin mûtaaddî bahislerinden toplanmıştır).

Hatip; Bağdat tarihinde Müktefi'nin söylediği güzel sözlerden olmak üzere - Akli başında olan bir kimsenin iyice bilemediği birşeyi iddia etmesi gerekmez ve onu öğreninceye kadar araması gerekir - dediğini nakleder (M).

(142) İmamîyye: Cenabı peygamberden sonra hazreti Ali'nin imamet ve hilâfetine açık nasla ve zatına işaret edilerek gösterilmekle veya tayin eden vasfı bildirilmekle kail olanlardır.

İcmalen hepsi, ehliyyete karşı sevgi, saygı ve bağlılık yolu nu tutuyorlarsa da, on beş fırkaya ayrılmışlardır:

İsna aşeriyye, İsmailiyyei vakıfe, Eftahiyye (Ammariyye), Bakiriyye, zurariyye, Şumaytiyye, Seytaniyye, Kâmilîyye, Mubarekiyye, Muhammediye, Museviyye (Memtura) (Mufaddaliyye, Navusiyye, iki hisamiyye, yünüsüyye.

Hepsi de imameti, hazreti Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyin ve bunun oğlu ve baba sırasıyle torunları: Zeynülâbidin, Muhammed Bakır ve Câferi Sadık'a kadar yürütmekte mütefekktir. Ondan sonra uzun uzadıya ihtilâfe düşmüşlerdir. İsna aşeriyye şubesi bunlardan sonra yine baba tertibi üzere Musal kâzım, Ali Rıza, Muhammed Taki, Ali Nakıy, Hasan Askeri ve Muhammed'in imametlerine kail olurlar ve bu son İmamın Bağdat civarında Samerra kasabasında bir bodrumda giz-

lendiğini ve bir gün gelip kendisine çıkmaya müsaade edileceğini iddia ederler ve buna muntazar Mev'ûd Mehdi, Hüccet İmam derler ve her gün sabah, akşam bodrumun yanına giderek ona çık çık diye seslenip dururlar. Bütün fırkaları sahabenin büyüklerine dil uzadırlar ve onları hazreti Ali hakkında zulüm ve teaddiye nisbet ederler. Rafızî ve Şîi adlarını alırlar. En mütedilleri onu hepsinden üstün tutanlardır. En müfritleri de Seyhayni, Hazreti Ebu Bekir ve Ömer'i tekfir edenlerdir.

Fırkalarının her biri, diğerinin hatasını söyler; hakikatta ise, hiç birinin sabit ve makul sözleri yoktur.

Tabirde yazılı bulunduğuna göre Rafıziler; mütezile imamlarından Câhiz'in her fırkanın sözleri hakkında tasnifte bulunduğunu görünce, yanına giderek mezhebimize dair de bir kitap tasnif et demişler. Câhiz, onlara, ben sizin söz götürerek bir şüphenizi bulamıyorum ki onu takrir ve tasvir edebileyim cevabını vermiş, onlar; öyle ise bize tutunacağımız bir söz söyle demişler.

Câhiz: Züûmettiklerinizden (eğri veya doğru olduğuna bakmıyarak) bir şey söylemek isterseniz, onu İmam Câferî Sâdık'ın sözü olduğunu ileriye sürmekten başka size bir tutamak bulamıyorum demiş. Bunun üzerine onlar her ne bid'ât çıkarmak ve yalan uydurmak isterlerse onu müşarîniyleh imame ittira ederek sözü veya fiili olduğunu zikrederler.

Bu gibi büyük zatlara iftiraları yüzünden Sahîhi Müslimde sabit olduğu üzere, Ekâbîrden biri (Allah Rafızîlere lânet etsin ne değerli ve büyük bir ilim bozdular, ehli beytten nakillerinde itimad yeri bırakmadılar) demiştir (M).

(143) Asıldaki (veşreebbe)nin doğrusu (ve üşribe) olsa gerektir (M).

(144) İmam ve hikmetin Buhari ve Müslim hadislerinde Yemene nisbetinin en kuvvetli vechi; başlangıçları Mekkedden olmaktır. Çünkü Mekke Tihâmedendir. Tihame ise Yemenedir; yahut Yemenlilerin hadisi şerifte daha yufka yürekli ve yumuşak kalpli olmakla vasıflandırıldıkları üzere imanları daha olgun ve dolayısıyla dinî hikmet (ilmü âmel) sahibi olanları çok olduğu içindir (M).

(145) Arapça aslındaki - lisübutü necminnecmi - ibaresinin tercemesidir. Çünkü, harfi târifli necm kelimesi galebe ile ülker yıldızına âldm olmuştur. Fakat ülker mecmuası sabit yıldızlardan olmadığı için bu dâva mahza tenviyh için olsa gerektir (M)!

(146) Asıldaki (Sitte) kelimesi (se'lâsedden) tahriftir (M).

(147) Asıldaki (Nebvetehu) yanlışdır, doğrusu (kebvete-hu)dur (M).

(148) Asıldaki (Neşrî) kelimesinin doğrusu (ünşür)dür (M).

(149) Bu şiirin Arapçası Recez bahrinden ve esreli (R) kafiyesinden üç musradır (M).

(150) Yâfur oğulları; Himyeriylerden Tübbailerin bakiyesidir. San'â da Abbâsî halifelerinin dâvetini icra ederek bağımsız hükümdarlık ederlerdi. Son emirleri Yâfur oğlu Es'âd, sonra kardaşı Muhammeddir. (Bilâhare geleceği vechüzere Zebiyd hükümdarları) Ziyad oğullarının emirleri altına girdiler (Z).

(151) Haricî: Ali kerremellahu vecheh hazretlerine karşı gelenlerin mezhebine tâbi âdem. Havaric bunun cem'idir. bunlar Ali ile Osmandan teberri etmiyenlerin nikâhlarının sıhhatına kâil olmazlar; büyük günah işleyenlerin küfrüne hükmederler; sünnete muhalefet eden hükûmet riyasetine karşı çıkmayı vacib görürler (M).

(152) Bu cümlelerin Arapçasındaki (ve kale) tahriftir; doğrusu (ve kâne)dir (M).

(153) Zu Haval: Himyer hükümdarlarından birinin lâkabıdır. Ezva denilenlerinden; lâkablarının başında (LI) mâna-sına (ZU) kullanılanlardandır (M).

(154) İki beytin Arapçası Recez bahrinden ve sakın (kaf) kafiyesindendir (M).

(155) Gulafika: Yemende Zebiyd şehrinin sahilinde en meşhur bir iskele idi. Bugün Guleyfika adıyla tanınmaktadır (Z).

(156) Cened: San'ânın güneyinde ve altı günlük uzaklığında bulunan bir şehirdir (Z).

(157) Zu Menah: Ezvâ denilen Yemen hükümdarlarından Abdışems oğlu Lehiâ adlı hükümdarın lâkabıdır (KAMUS).

(158) Ceysan, Yemende bir ülke adıdır (KAMUS).

(159) LAÂ: Syr adlı dağda bir kasabadır. Ona izafe olunan Âden: San'ânın batısında ve birkaç günlük uzaklığında bir köydür. Meşhur Âden iskelesine yakındır (M)

LAÂ Âdeni: İsmailiye fırkasının Yemende dâvetinin zuhur ettiği ilk yerdir. Mansur burada ortaya atılmıştır. Hicrî 340 da dâvetçi Fazl oğlu Muhammed de buradan kıyam etmiştir. Mağribde, dâvet sahibi şii Ebrâ Abdillâh buraya varan dâvetçilerdendir. Yemenli Umarenin dediğine göre Sulayhi gençliğinde burada tahsil görmüştür (Z).

(160) O zamanda Yemen'in uca köşelerinde fenlerin şubeleri yayılmadığı ve mahiyetleri bilinmediği için oralarda hep-

sine felsefe adı verilirdi (M).

(161) Asıldaki (Ma setarahı fi kütübihim) yanlışdır. Doğrusu (Ma sūtira fi kütübihı)dır (M).

(162) Seyyarelerin yedi itibar edilmesi o zamandaki keşfe mebnidir. Sonra icad edilen teleskoplar vasıtasıyla Uranus, Neptun ve Pluto adlarında üç büyük seyyare daha keşfolunmuştur (M).

(163) Eski müneccimler seyyar yıldızların doğup batmasının, birleşip ayrılmalarının ve durumlarının, bu kitapta görüldüğü gibi, ferdi veya umumi hükümlere delâlet ettiğine ve nişan olduğuna zahib olurlardı.

Simdiki Heyet bilginleri ve mütefekkirler ise, bu dâvaya hurafe nazariye bakarak kabul etmiyorlar. Fakat Cenabı Hakkın her şeye bir alâmet ve delil halk ettiğine, tarihi hâdiselere ve müverrihlerin buna ait sübût bulmuş müteaddit haberleri nakillerine bakılırsa, evvelki bilginlerin görüşlerinin esas itibariye bir derece doğru olduğuna kanaat hasıl olur. Kara bulutların bir araya gelerek tekâsüf etmesinin yağmur yağmasına bir alâmet teşkil ettiği gibi, bir yıldızın görünmesinin veya birkaç tanesinin bir araya gelmesinin de sâdık bir tecrübe sonucunda dünyaya ait ferdi veya umumi bir hükme delil tutulması hiç te uzak görülmez zannediyorum.

474 te vefat eden Atabeyi Tanrıverdi oğlu Yusuf, Mısır tarihi Zahire'nin 489 uncu yılı havadisinde şöyle yazar:

Bu yılda Müneccimler Nuh aleyhisellamın zamanındaki tûfan gibi bir tûfan kopacağına hükmetmişler. Buna (Mısır halifesi) Müstâli, Müneccim Âysun oğluna sormuş, o da şöyle cevap vermiş:

— Müneccimler hata etmişlerdir; Nuh Tâfanında Hât burcunda yedi Tali (Doğan yıldız) toplanmıştı; şimdi ise ancak altısı toplanmıştır; Zahal toplananlar içinde değildir; fakat ben, birçok memleketlerden toplanan külliyetli bir halk toplu bulundukları bir yerde batacaklardır, diyorum, demiş.

Hazır olanlar:

— Bağdattan daha büyük bir memleket yoktur. Buradaki topluluk hiç bir yerde bulunmaz dediğiniz yer belki burası olur, demişler.

Âysun oğlu: Ben dediğimden başkasını bilmem, demiş.

Bunun üzerine halife Müstâli, su bendlerinin sağlamlaştırılmasını ve ufak tefek yarıklarının iyice kapatılmasını emretmiştir. Bu sayıyadan sonra Mısır halkı batmadan veya bir Seylâbe maruz kalmaktan korkular içinde günler geçirirken, ha-

cıların (Mekkedden bir konak beride bulunan) Nahle-adlı yerin yanında bir dereye kondukları esnada büyük bir sel gelip hepsini, develerini ve yüklerini sılıp götürdüğü, onlardan dağ başlarına kaçıp sığınabilen az miktardan başka kimsenin kurtulmadığı haberini almışlar ve bu suretle korkusuz kalabilmişlerdir.

Aysun oğlunun sözleri doğru çıktığı için Mısır halifesi Müstâli, ona bir hîlât vermiş ve tahsisat bağlamıştır.

Yine Zahirede Hâkim blemrillah bahsinde H. 386 yılı havadisinde şöyle yazar:

Hâkim yıldızlardan anladığı için doğduğu zamanın taliine bakmış kendisinin parçalanmasına; geçirebilirse 80 yıl yaşayacağına dehşet ettiğini anlamış. Her gece binip Kahire'nin etrafında dolışmayı ve Karafeye (Mısır kabristanına) bakan Mukattam dağına çıkmayı âdet edinmişti. Bunu bir türlü terk edemiyordu; bu husus için bir takım merasim de yapıldı. Allahlık iddiası, din ve Şariat hürmetini ayaklar altına alması ve Hemşiresi (Sittülmülk)'i ittiham etmesi yüzünden tertibiyle hâkim öldürüleceği gece anasına benim talimde (doğan yıldızında) bu gece ve yarın için büyük parçalanma görüyorum; bunun delil ve alâmeti ise gökte görülecek - adını verdiği - bir yıldızın doğmasıdır; senin de hürmetin ayaklar altına alınacak gibi zannediyorum. Bu dolabın anahtarını al; içinde üçyüz bin madeni lira ihtiva eden sandıklar vardır, bunları al, kendi köşüne taşı, demiş.

Anası:

— Kendisine, madem ki böyle düşünüyorsun, bana acı ve benim için bu gece çıkıp binmeyi bırak diye yalvarmış.

Anasını sevdiği için olur demişse de gecedden epeyce bir miktar geçinceye kadar meşgul olmuş; fakat o gece çıkıp binmektense geciktigiğine pek sıkılmış; anasının zoriyle biraz uyumuş, gecenin üçte biri kadar kalınca uyanmış, bu gece çıkıp binmezsem canım çıkar diyerek ve soluklayarak hemen çıkmış.

Her gece askerinden, hizmetçi ve kölelerinden birçokları onun çıkmasını beklemek, hafif davullar ve deniz boruları çalınmak âdetti. Bu âdeti üzere çıkmış ve onu köşkünde gözliyen hemşiresi, çıktığını görmüş çıkınca kır merkebine binmiş, beraberinde çıkanlardan hayvanına bakan hizmetçisiyle çocuğundan başkalarını şehrin kapısından geri çevirmiş, Karafeye hakim dağa çıkınca büyük bir tepe üzerinde durmuş, yıldızlara bakmış; el ele çarparak (İnna lillahi ve inna ileyhi raciün) = biz hakikaten Allahın mahlûk ve mülküyüz ve herhalde ona döneceğiz, demiş; yâkubuna, ey öğürsüz, göründünmü diye hita-

betmiş; sonra dağda yürümüş; yürürken karşısına on atlı çıkmış; kapınızda çok durduk, pek ihtiyacımız vardır, ihsanınızı istiyoruz, demişler. Hakim, hizmetçisine, onları beytülmal memuruna götür, kendilerine onbin dirhem versin, diye emreylemiş.

Onlar, o yerde karşısına çıkmalarından canı sıkılarak haklarında fena muamele yapılmasına emir vermemesini rica etmişler ve ihsanından evvel kendilerine aman istediklerini söylemişler.

Hakim, onlara aman vermiş, hizmetçiyi onlarla beraber geri çevirmiş, yalnız kendisiyle çocuk kalmışlar. Girmesini âdet edinmiş olduğu dereye doğru hayvanını sürmüş; orada gizlenip kendisini gözliyen iki siyah köle hemen çıkıp ona karşı sıçramışlar; onu yere atmışlar; kollarını omuz başlarından kesmişler; karnını yarmış; içindekini boşaltmışlar; bir kilime sarmışlar; çocuğu da öldürmüşler; merkebin ard ayaklarının kaba sinirlerini kesmişler; hakimi Devvas oğlu Seyfüddavle Hüseyine ve o da kölelerle beraber Sittülmülke götürmüş; evinde gömmüşlerdir.

İmamı Süyûti (Hüsnülmuhadara) adlı Mısır tarihinin ikinci cüz'ünde (Hemaimürresail) den bir sahife kadar sonra (Kuyruklu yıldız bahsi) başlığı altında İbnülcevzi torunanın (Mir'atüzzeman) adındaki tarih kitabından:

(Kuyruklu yıldız: Kabil Habili öldürdüğünde, Nûh tufanı zamanında, İbrahim Halil'in ateşe atıldığında, Âd ve Semûd kavimlerinin helâklerinde, Mûsâ'nın zuhurunda, Fir'avın batırılmasında, Bedir Gazasında, Hazreti Osman ve Ali'nin şehid edildiklerinde, Halifelerden Razi, Mû'tez, Mühtedi, Mu'tedir ve diğerlerinin öldürüldüklerinde doğmuştur ve bu yıldızın göründüğünde en ehven işler, sarsıntılar ve şiddetli âfetlerin vücud bulmasıdır) dediğini nakletmiş, ve hadis imamlarından Hâkimin Tâbîn imamlarından İbni ebi Müleyke; İbni Abbas Radiyellahu anhümanın yanına giderek:

Bu gece uyuyamadım:

İbni Abbas niçin?

İbni Ebi Müleyke bu gece kuyruklu yıldız doğdu (Kıyametin büyük alâmetlerinden) dumanın gelip çökmesinden korktum, diye yaptıkları konuşmaya dair rivayet edip sıhhatına hükmettiği bu haberle teyid eylemiştir.

Bu haber kuyruklu yıldızın doğmasının büyük ve genel fena bir işin vukubulmasına alâmet olduğunu, sahabe ve tâbîn arasında malûm ve müsellemler olduğunu tazammun etmektedir. Kemaleddinî Demiri (Hayatül'heyevan) kitabında

Yunan hekimlerinin fenlerini Arapçaya çevirttiren Abbâsî halîfesi Me'munun da, yıldızların ilmiyle çok uğraştığını, hattâ bunun hakkında şairlerden birinin (yıldızlara müteallik bilgiler Me'muna ve ülfet ettiği hükümdarlığına bir fayda verdimi? Babası Harûnî, Tusta bıraktıkları gibi kendisini de Tarsus sahalarında bıraktılar) dediğini kaydediyor.

İşte bu gibi muteber bir çok tarihi haberlere bakılırsa doğan, batan birleşen ve ayrılan yıldızlardan tecrübe neticesi olarak elde edilen bazı bilgilere ait bir fennin vaktiyle bulunduğu, fakat hakiki gaybin bilinmesi Cenabı Allaha mahsus olduğuna, İmam Ahmet Müsnedinde, Ebu Davut ve İbnî Maceh kitaplarında: (Herkim geleceğe müteallik yıldızlara dair bilgilerden bir şube öğrenirse, sihirden bir şube öğrenmiş olur; ondan fazla bir şey öğrendikçe, bundan da o nisbette öğrenmiş bulunur) mealinde sübut bulmuş hadisi şerifte zemmi varid bulunduğu binaen avam itikadının sarsılmaması, aziz ve kıymetli vakitlerin abes olarak bu sevda uğrunda boşa gitmesine meydan verilmemesi için ihmal edilerek bilenleri kalımadığı anlaşıyor.

İmam Ahmet Müsnedinde, Buhari, Müslim ve Ebu Davut kitaplarında Cüheyne kabilesinden Halit oğlu Zeydin rivayetiyle sabit kudsi hadiste: (Cenabı Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz Hudeybiye seferinde iken yağmurun yağdığı gecenin sabahında namaza kaldırdıktan sonra sahabe kiramete teveccüh buyurarak:

— Rabbınızın ne dediğini biliyor musunuz? buyurmuş:

Ashab Allah ve resulü daha iyi bilir demişler;

Peygamber Rabbınız buyurdu ki, benim kullarımdan bana iman eden ve etniyen sabahladılar. Allahın fazlurahmetiyle bize yağmur yağdı diyen; bana iman, yıldızlara küfretmiş; falan yıldızın batması ve falan yıldızın doğmasıyle bize yağmur yağdı diyen ise, bana karşı küfrüküfran ve yıldızlara iman etmiş olur, buyurmıştır. Evet, yıldızların doğmasının, batmasının ve birleşmesinin yağmur yağmak ve buna benzer hâdiselerde tesiri, menfaat ve zararı bulunduğu itikat etmek hakikaten aynı küfürdür. Fakat müessir değil, ancak tecrübeye dayanarak hüküm ve cezm etmeksizin bir hâdiseye alâmet ve nişan olduğunu veya âdî bir sebep göründüğünü zannetmek anladığına göre, caizdir.

Yıldızların hareketleri üzerine yapılan devamlı ve arasız tecrübelerin insana vereceği bilgi, zan ve tahmin derecesini asla geçemez. Buna binaen Fatih merhumun meşhur âlimlerinden Hızir bek, Kelam ilmine dair yazdığı kasîdei nuniye-

sinde: (Lil'ulvi bissüfli rabtun lâbitâliin iz kad yedurü medarün, bel muzafanı) = Yukarıki âlemin aşağıdaki âleme bağlılığı varsa da, tesir yapan mücip bir illet değildir, aralarındaki bağlılık deverandan, birinin beriki üzerine terettübünden ibarettir; bu hal ise iki taraftandır. Buna göre, aşağını yukarıda tesir ve hükmü olmadığı gibi aksinin de tesiri, eser bırakması olamaz. Nihayet iki taraf birbirine muzaf ve mensuptur diyor: Cenabı peygamberin mahdumu mükerremleri İbrahim'in takriben bir buçuk yaşında iken öldüğü günde güneşin tutulduğu hasebiyle sahabeden bazıları, İbrahim öldüğü için günün tutulduğu kanaatini edinmişlerdi. Mâlik, Ahmet, Buhârî, Müslim, Ebu Davut, Nesei ve İbnî Maceh kitaplarında kayıtlı olduğu üzere buna karşı Hazreti Peygamber aleyhissalatü vesselam efendimiz ay ve güneş gimsenin ölüm ve dirimiyle ilgili değildir; hiçbir fert için tutulmazlar buyurmuş; bu hadisi şerifleriyle vehimlerini izale buyurarak hakikati belirtmiştir.

Hasılı: Bu hadisi şerifin mazmunu, illetin mâlûle, sebebin müsebbebe tekaddümü kaidesi icabı olarak aşağıki âlemin yukarıki âlemde hüküm ve tesirini nefyetmekten başka bir şey değildir ki, bütün hakimler ve müneccimler de buna kaiddir. Bu hususta muhalif hiçbir müneccim yok iken her nasılsa âvam halkın zihninde, bu görüş ve bilis âdetâ kökleşmiş bulunuyordu.

Diyebilirim ki, bu görüş bu güne kadar âvamın vehmine hâkimdir. Bunun için gün tutulması veya yağmur yağması ekâbîrden zannolunan birisinin öldüğü güne rastladığında bazı şairler; mersiyelerinde öldüğü için gün tutuldu veya öldüğüne gök ağladı derler. Bu söz ise muğalata ve hitabe nev'indendir, yani kandırmak ve mütevaffayı halkın nazarında büyütmek için sarf olunan sözlerdendir; hakikatten hiçbir behresi olmayan lâf ve güzâftan ibarettir. Bu gibi sözleri söylemek dinin görüşünde ve aklı selimin bakışında büyük hata ve yalandır. Bundan sakınmak ve dil tutmak gerektir. Fakat bu kesin ve genel hüküm, yukarıdaki bazı hal ve durumların yerdeki bazı olaylara alâmet ve nişan olmasını veya bir sebep görünmesini bilene göre hiçte nefyetmez.

İmam Ahmet, Ebu Davut ve İbnî Maceh'ten biraz evvel naklettikleri hadis; hernekadar yıldızların hâdiselerle ilgili bilgi subelerinin öğrenilmesini zikrettiğimiz sebeplere binaen zem buyuruyorsa da bu zem o bilgiyi nefyetmiyor, bilakis bir hakikat ve esasa dayandığını is'ar ediyor. Çünkü, evvelâ bu bilgiye ilim adını vermiştir. Eğer bir esası olmasaydı buna

ilim demez, cehil derdi. Nitekim Ebu Davut'un rivayet ettiği bir hadisi şerifte (bilginin bir kısmı cehildir) buyurulmuştur. Saniiyen ondan öğrenildiği nisbette sihirden öğrenmiş olduğunu tasrih etmiştir. Sihir ise sabit bir hakıktır, inkâr edilemez; her asırda ve mekânda bazı asarı görülmekte ve duyulmaktadır. Salisen hadisi şerifte yıldızlardan (bir ilim iktibas) ile tâbir buyurulmuştur. İktibas ise müsbetten olur, menfiden iktibas edilemez. İşte bu tek tâbir bu çeşit yıldız bilgilerini esas itibariyle sabit bir hakikat olduğunu isbata kâfidir; fakat bu bilgileri esaslî bir surette ve kâfi derecede elde etmiye imkân görülemiştir. Bu uğurda birçok zaman ve emekler sarfedildikten sonra elde edilebilen bilgiler de, yakın kanaat vermez; zan ve tahminden ibarettir.

Buna binaen sahibi şeriât sallallahu aleyhi vesellem efendimiz, ümmetine acıyarak bu türlü bilgiyle uğraşmayı zem buyurmuştur.

Hülâsa: Eski yıldız bilginlerinin asıl delâlet veya sebebiyet dâvaları bence doğrudur.

Cüz'iyatına gelince; hazakat, fatanet, doğru tecrübe ve hesap meselesidir. Bu bilginin tahsiline çalışılmasının dinen mezmumiyet bahsi de bambaşkadır. Marifetnâme sahibi İbrahim Hakkı ne güzel söylemiştir:

İkinci habdan onuncu faslın üçüncü nev'inde yazdığı manzûmede:

İki âlemde bir bildim müessir zatı Mevîâyı,
Veli rabt eylemiş esbabe ednayı hem alâyı,

Eğer bilmek dilersem olduğun saat ne saattir,

Ne kevkeb hükmeder oldem, nuhûset ya saadettir.

Yedi gece, yedi gün, gün batıp doğduğu an içre,

Yedi seyyareden bul kağı hâkimdir zaman içre.

dedikten sonra yedi seyyarenin hükümlerini birer birer beyan etmiş, sonunda:

Kamu nahsi, kamu sa'di, kamu şerri, kamu hayri,

Hepeydüp eyliyen Haktır, bir'anı bil, unut gayri.

Üçüncü habdan sekizinci faslın beşinci nev'i başında: (Hükemayı islâm bu âlemi kevn ve fesat içinde cari olan ahval ve asar; hakikatte bu tesiri faili mühtar ile olduğunu ispat edip demişlerdir ki, ecrâmı esiriye ve evzâı felekiye âlemi anasırda emri Hak ile tesir eder. Halbuki müessiri hakikî ancak Rabbül'erbabtır ve eflâk ve nücûm emsali; alât ve evbaptır. Bu anasır ve mevalidin eflâk ve nücûme irtibat ve intisabı vardır ki akalimi sebâi hakikiye; sebâi seyyareye mensup olduğundan gayri, memâlik ve bıldanın herbiriyile on iki burç arasında alâka ve

irtibat ispat olunmuştur).

Yine aynı bab ve faslın altıncı nev'inde yazdığı (Sali tür-kân) manzumesinin baş taraflarında;

Hükema kavlini itikat edemem + hemde külli yalan de-yip gidemem.

Ekser ahvale vakıf olmuşlar + aklıle, tecrübeyle bul-muşlar, demıştır.

İşte benim edindiğim kanaat bu hülâsadan ibarettir. Ha-kikati bulabilmişsem mahza Allahın in'âm ve ilhamiyedir. Yanılmışsam Estağfirullah derim ve iyi esaslı bilenlerden de-lil ile iknaimı dilerim (M).

(164) Ebyen: Yemen hükümdarlarından. Adeni te'sis ettiği veya içinde durduğu için ona izafet olunmuştur (M).

(165) Şîâ: Hazreti Ali radiyallahu anh ile evlâd ve ahfa-dına taraftarlık yolunu tutarak ayrıca bir fırka teşkil eden-lerdir. Ravafız, Rafıza; şîâdan aşırı giden bir şubedir. Asha-br'kırâmı, Hazreti Ali'nin imamet ve hilâfetine dair gûya varit olan nass ve tayini terketmekle ittiham ederler; tekfir ve tah-kirlerine kadar yürürler (M).

(166) Ayyan: Laâ Adenine yakın bir kasabadır (M, Ansi).

(167) Ayyan: Aynın fethiyle ve yâ'nın şeddesiyle bir ka-saba, aynın ötresiyle ve şeddesiz (Y) ile ve nihayetinde (H) ilâvesiyle Yemen'de iki müstahkem yer olduğu Kamusta ya-zılıdır (M).

(168) Üşür: Ondalık (M).

(169) Asıl İbir: Aynın esre veya ütresiyle kıyı mânasına-dır. Mahrım nüshada noktasız (H) ile yazılı ise de noktalı ol-sa gerektir. Çünkü mağrip vezninde mahrım; tepenin tükenip kesildiği yer demektir. Bu bina olunan yerin mevkîine yakışan ad'da budur. Allahu âlem (M).

(170) Arapçasından Hemdan'dan evvel (min) kelimesi düşmüştür (M).

(171) Asılâ (İla mevazâ) yazılmışsa'da doğrusu (İla mezzun) dır (M).

(172) Gelecek bir düşmana karşı harbetmek ve yardım istemek üzere etraftaki köylüler ve kabilelerin görüp imdada gelmeleri için yardıma mühtaç kabilenin çevresindeki yüksek yerlere ateşler yakmak o zamanın âdetlerindendi (M).

(173) Arapça nüshadaki (ve casû ileyhi) (ve caû ileyhi) den tahriftir (M).

(174) Emir'den murad 67 inci sahifede adı geçen Zû menah neslinden İbrahim oğlu Cafer olsa gerektir. Üst sahife-de geçen ve adı verilmiyen Haval oğullarının emiri olması ih-

şimali de vardır. Allahu âlem (M).

(175) Şavir: Vavın esresiyle Hemdan kabilesinden bir göbektir. (Kamus) (M).

(176) Mel'un bu sözü sırf iğfal için sarf ediyor. Peygamberin müjdelediği Mehdi - haşa - Mel'un Ubeyd değildir. Mûteber altı hadis kitabından Müslim, Ebu Davud, Tirmizi ve İbni Mace kitaplarında ve birde İmam Ahmet Müsnedinde rivayet olunmakta olan hadislere göre, asıl Mehdi, son zamanda zuhur edecek ve İsa ile birleşerek büyük deccalı öldüreceklerdir. Mehdi'nin hadisleri, mecmuu itibariyle alettahkik (hesen) derecesini bulmaktadır. İbni Haldûn'un zayıflıklarına hükmetmesi; teker teker bakıldığına göredir (M).

(177) Fayir: Kaynamak mânasına olan feveran masdarından alınmak ihtimali ağıleb olduğuna göre bir yanar dağ ve volkan olması kuvvetle melhuzdur (M).

(178) Bu hainlerin sözleri; Hicir suresinin üçüncü sahifesinde Cennet hakkında varid olan ayetten aynen iktibasır. Mel'unun cevabı ise Mâide suresinin altıncı sahifesinde arzı mukaddeseye girmek hakkındaki âyetten bir kelimenin değiştirilmesiyle iktibas edilmiştir (M).

(179) Tıyas: Kitab vezninde bir dağ ve çölde bir yer adıdır. Asıldaki (Teys) tarif olsa gerektir (M).

(180) Himyer Şibami: Yemen'de Kevkeban dağı altında bir şehirdir. Hadremevt Şibamından başkadır. İzafetle, biribirinden ayırt edilmektedir (M).

(181) Asıldaki (Min beledi Himyer) in doğrusu (Min biladi Himyer) dir (M).

(182) Arapçasında cemi sığasıyle tâbir edildiğine bakılırsa bu kabilenin muhtelif durak yerlerinde dolastığı anlaşılıyor (M).

(183) Bu adın okunuşu hakkında bir kayıd bulamadım. Rûsale ve Şellale vezinlerinde olması melhuz ise de ikincisini daha kuvvetli görüyorum (M).

(184) Asıldaki (Ekame) yanlıştır; doğrusu tesniye sığasıyle (Ekama) dır (M).

(185) Yani Ali ve Mansur'dan (M).

(186) Zu ceden: Yemen'de Himyer hükümdarlarından birinin lâkabıdır. Süleyman aleyhisselâm zamanındaki Sebâ memleketi kraliçesi Belkis'in dedesidir. Güzel sesi vardı. Yemen'de ilk ırlayan, teganni eden budur. Bunun için bu lâkabı almıştır (M).

(187) Asbahiler: Zu Asbah denilen Yemen hükümdarının şüalesidir. Maliki mezhebi imamı bunlardandır (M).

(188) Yaff: Himyerilerden olan Buayn kabilesinden ayrılmış bir kabiledir. Yeri sarp ve dağlıktır. Serv de, Himyerilerin durakları ve yurdudur (M).

(189) Bu yakınlığın gerginliğe sebep olması pek açık olmadığı için asıl ibarede ya bir değişiklik veya düşüklük olması muhtemeldir (M).

(190) Burada Yemen'in mufassal bir haritasını ele geçirmek imkânını bulamadığım için Suhayb sebebinden Hanfer'e kadar olan mesafeyi tabii tayin edemedim (M).

(191) Mülham: Yalnız arısı ipekten bez dokumadan bir top. Asıldaki (herbirinde onbin vardı) mânasını ifade eden (Fî külli vahidin aşeretü' alafin) ibaresi yanlıştır. Doğrusu tercüme ettiğim gibi (semenü külli vahidin) o'mak gerektir. Bundan başka o onbinin ne olduğu dirhemmi, diynarmı? ayırd edilmemiştir. Dirhem olması yüzde yüzdür; çünkü her topun onbin arşın gelmesi; misli eşidilmiş şey değildir (M).

(192) Asıldaki (Feselehu) tahriftir, doğrusu (ve yes'elühü) dır (M).

(193) Delal: Himyerilerden bir kabiledir (Kamus).

(194) Avuçlu avuçsuz beş parmağın kesilmesinde bir diyetin yarısı olan besyüz madenî altın vacib olur (M).

(195) Müzeyhire: Udeyn kazasında bir bucaktır, (Muhammet Ansi).

(196) Maafir: Yemen'de bir şehir adı ve Hemdan kabile-sinden bir cemaattir (Kamus).

(197) Tâker: Cened şehri civarında Yemen'in en meşhur kalelerinden biri ve Aden dağlarından bir dağdır (K).

(198) Beredan: Nehed kabilesinin memleket'lerinden bir yerdir (K).

(199) Tihame: Mekkei mükerreremenin bir adı ve Gavr ile Necid (Alçak ve yüksek) memleketlerinin hududundaki arazi (K).

(200) Havale: Kamusta, Araptan bir göbek olduğu bildiriliyor. Burada bu göbeğin yurdu veya başka bir yerin adı olsa gerektir. Kamusta bir mevki adı olduğu yazılmamıştır.

(201) Bu şiirin asıl beytleri Tavil bahrinden ve ütreî (R) kafiyesindendir. Müellif bu beytlerden ancak terceme ettiğim bu on sekiz beyti almıştır (M).

(202) Bu beytin Arapçasında iki kerre zikrolunan (Te-câzur) ve (Câzara) maddesi iki mânaya geldiğinden her mis-rada avrı bir mâna ile terceme etmevi daha uygun gördüm (M).

(203) Meryem suresinin beşinci sahifesinin bas taraflarında İsmail aleyhisselâm hakkında varid olan âyete işaret-

tır (M).

(204) Birinci cüz'ün ondokuzuncu sahifesinin üçüncü âyetindeki düâsıdır (M).

(205) Bunlar Harun aleyhisseilâmın oğullarının isimleridir. Peygamberimizin Hasan ve Hüseyine de bu isimleri verdiği söylenir (M).

(206) İbrahim oğlu Cafer'in buraya kadar geçen bazı beytlerinden, hususile bu onuncu beytinden Şii ve Zeydi olduğu beliriyor (M).

(207) Bu beyt; tatsız, tuzsuz bir mübalagadır ve apaçık bir yalandır. Fevkalâde gururundan nasi iftiharının medâr ve menâ'ei olan müşârunileyhimlerden bile kendisini üstün gördüğünden gaflet ediyor. Gururdan ve fahiş cehaletten Cenabı Allaha sığınırız (M).

(208) Dünyada taşıdığı bu gurur ve yaptığı zulme mücazat olmak üzere Cenabı Allah Karmati'yi kendisine musallat etti ve ona öldürttü (M).

(209) Bu beytlerin arapçası mütekarib bahrinden ve esreli (B) kafiyesindendir (M).

(210) Yâ'rüb: Kahtan oğludur ve bütün Yemen kabilelerinin babasıdır. Rivayete göre, ilk arapça konuşan budur. Arap adı da bunun adından alınmıştır (M).

(211) Bu farzları kaldırmakla mahlûkun hâlkiyle ilgisini ve bağılığını kesmiş; bütün haklarını ayaklar altına almış; ona yaklaşmaya istidat ve rızasını tahsil yolunu kapamış; azabına müstahak bir vartaya düşürmüş ve iki ayaklı bir hayvan derekesine indirmiştir (M).

(212) Oruç; mel'unun dediği gibi insanı yormaz. Bilâkis: 1) Hazm cihazını dinlendirir. 2) Yemek içmek vaktini intizaman sokar. 3) Vücut sağlamlığını temin eder. 4) Açlığa, susuzluğa karşı sabr ve tahammüle alıştıır. 5) Nefse hâkim kılar. 6) İradeyi terbiye ve takviye eder. 7) Verilen em'rlere karşı insanı hürmetli ve itaatli yetiştirir. 8) Fakirlere karşı merhamet duygusunu artırır (M).

(213) Safa ile Merve haremi 'Mekki'nin pek yakınında, birincisi doğusunda ve Ebu Kubey's dağı altında, ikincisi batı doğusunda ve Safa karşısında birer tepecik idi. Şimdi üzerlerinde ve yanlarında evler yapılmış, ikisi yapılar arasında kalmış, herbirinden ancak kırk elli kişi a'acak bir miktar bırakılmıştır. (326) da hac ettiğimde üzerleri kesme taşlarla döşeli idi. Hemen onbeş kişi alabilecek genişlikte ve o sayıda döşeli basamaklarla düzlüklerine çıkarılır.

Hacılar üzerlerinde durarak Tekbir, tehlil, duâ eder ve

peygambere salatü'selâm getirirler ve sonra aralarında yürümeye inerler. Seiy ise, bu iki tepe arasında yedi defa gidip gelme ve haremî şerîfin dış divarında yeşil renkle nişanlanmış iki mile karşı gelen yerler arasında çabuk koşmaktan ibarettir.

Bu vazife normal yürüyüşle takriben bir buçuk saat sürer. Şafîî ve Mâlikî mezheplerine göre hem hecda, hem umrede farz, hanefîce vacib iken Mel'un Karmatî bunu da inkâr ile men'ine kalkısıyor. İkinci cüz'ün üçüncü sahifesi ortasına doğru olan (Innessefa Velmervete.....) âyetinin tefsirine bak (M).

(214) Evlat; babanın gözünde izzet ve hürmet değer bir mevki de iken, baba hayvani hissine kapılarak kızını yatağına almak; babalığın evlada acımak, sevgi beslemek ve saygı saymak duygularına pek aykırı ve hayvani bir muameledir fakat bu ince noktaya ancak olgun insan akıl erdirebilir.

Bundan başka Mel'unun bu sözü sırf iğfal ve iğva için bir muğalatadır. Çünkü onun dediği ancak meyveli ağaç ve bitkiler hakkında denebilir. Halbuki söz konusu aşulamak demek olan nikâhtadır. Bir ağaçtan alınarak yetiştirilen bir fidanın aynı ağaçtan alınacak bir kalemle aşulanması usulü, ziraatta olmadığı gibi bir nutfeden tekevvün edip gelişen kız aynı aşlın nutfesiyle de aşulanmak asla doğru görülemez.

Esasen amca, dayı gibi pek yakın olan akrabalar kızlarını almak dinde caiz ve helâl iken çocuğun cılız, çelimsiz ve hattâ budalamsı gelmemesi için yabancılardan veya uzak akrabalarından evlenmek müstehap ve daha iyidir (M).

(215) İçki hiçbir vakit yağmur suyu gibi olamaz. Yağmur suyu, hususile Nisan yağmuru, hiç birşey karışmadan içilse şifadır. İçki ise ispiroto maddesini ihtiva eder ki bunun maddî ve mânevî zararlarını herkes takdir eder. Çıkarıldığı asıl maddesi herne kadar temiz ve pak ise de, tehammürü ile yenilen yemeklerin ve içilen şerbetlerin kazurat ve ifrazata dönmüşü gibi olur (M).

(216) Yahsib; Sadım üç harekesiyle Yemen bölgelerinden büyük bir nahiyedir (K). Birçok kabilelerini içine alır. Terim, Ans, Sam'a ve Homdan kasabaları bu cümledendir (M. Ansi).

(217) Menkes; Ans yurtlarında bir kasabadır (M. Ansi).

(218) Ans; Yemen'den bir kabilenin pederi olan Ma'lik oğlu Zeyd'in lakabıdır. Ans Mîhlâfî, nahiyesi buna muzaffır (K).

(219) Hirran; Ha'nın esresiyle ve Ra'nın seddesiyle Zemar kal'alarından bir kal'adır (M).

(220) Asıl arapça nüshadaki (Elhasenubnu Mansur) ibaresi yanlışdır. Doğrusu (Elhasanübnü Zazanel Mansur) dır (M).

(221) Beyaz: Tihamede bir yer ve Yemen'de bir Hisardır (K).

(222) Arapça nüshadaki (Ve Âde ila San'âe) cümlesindeki avdet Ali'ye ait olduğu için ona raci (Huve) zamiri ibareden düşmüştür (M).

(223) Harar: Mekke'de bir dağ adı ve Yemen'de bir nahiyedir (K). Burada murad bu bucaktır (M).

(224) Milhan: Yemen'de bir bölge ve nahîye ve Serat dağlarından bir dağdır. (K).

(225) Mehcem: Zaptı hakkında bir kayde rastlayamadım sa da melhem vezninde olması melhuzdur (M).

(226) Âkk: Yemen'de bir şehir ve kabiledir. Babaları Abdullah bin Ezd'den doğma Udsan oğlu Âk'tır (K).

(227) Küdri: Yemen Tihamesinde eski bir şehirdi. Mün-deris olarak eseri kalmamıştır (M. Ans').

(228) Asılda (Ve Kânel Mansuru) yazılı ise de doğrusu müstetir zamirle iktifa edilerek Mansur'un yazılmaması veya zamirin ibraziye (El Muzafferü) yazılmasıdır (M).

(229) Asıldaki (Ve Askerehu) ibaresin'in doğrusu (En Yünadiye Fiaskerihî) olması gerekir (M).

(230) Husayb: Züber vezninde Yemen'de bir yer adıdır. Kadınları başka yerlerinkinden daha güzel olduklarına binaen (Hüsayb vurduna girdiğinde hemen koş eğlenme, başka yere gitmiye bak.) meâlinde Arapça bir darbimesel söylenmiştir (M).

(231) Melahit: Def'etmek mânasına olan (Laht) masdarındandır, Meşahit ise, boğazlamak demek olan (Şaht) dan olmakla bu vak'adan sonra bu ad daha münasebetli ve uygun düşmüştür (M).

(232) Bu iki yere ait hiçbir kayıt bulamadım. Birincisinin (Cürf) ten müharref olması muhtemeldir. Çünkü Cürf: Yemen'de Mekke ve Medine yakınlarında birer yerdir (M).

(233) Bu adın okunuş şekline dair bir kayd bulamadım sa da, Zehâra, Celenda ve Sebenta gibi bir çok adların vezninde olarak kâf ve râ'nın fethiyle ve kısa elifle olması kuvvetle me'müldür (M).

(234) Cefr olması melhuzdur zira Cefr Medine nahiyelerinden Dariyye'de bir yerdir (M).

(235) Asıl nüshada Saiyd yazılı ise de doğrusu Ebu Seiyd oğlu Ebu Tahir Süleyman'dır.

Mısır tarihi Zahire'de deniliyor ki: Semnani Ebulkasım, Haceri esvdi yerinden söküp götüren, Cennabeli Ebu Saiyd olduğuna söylemekle yanılmıştır. Söken, oğlu Ebu Tahir Süleyman'dır. Zahirenin seneler üzerine dağılmak bir surette zikret-

tiği bu Mel'unun bazı mühim vak'alarını ihtisar suretiyle ve toplu olarak nakledeyim:

Ebu Tahir 312 de bin atlı ve bin piyyade ile hüccanın yolunu kesmiş, hepsinin mallarını almış, kendilerini esir ederek merkezi olan Hacere götürmüş; onlardan iki bin iki yüz erkek ve üçyüz kadın öldürtmüş; iki bin ikiyüz erkek ve beşyüz kadın da yanında alıkoymuştur.

313 te bin atlı refakatında bulunan Bağdad hacılarının yolunu kesmiye çıkmış; onlarla karşılaşılarak birbirine girmişler; bu yüzden hacılar Bağdad'a dönmek zorunda kalmışlar; Karmatî ise kûfeye gitmiş, karşı gelenlerle savaşmışlar; onları yenmiş, şehre girmiş, sayısız mallarını yağma ettirmiştir.

315 te bin atlı ve beşbin piyade ile yine çıkmış; Abbasi halifesi Muktedir yirmi bin atlı ve piyade karşısına çıkarmış; emsalsiz bir savâştan sonra İlâhi bir hızlan olmak üzere Halife ordusu yenilmiştir. Birçok harpler sonucunda Bağdad köprüsü kesilmemiş olsaydı bu Karmatî, Bağdadı da alacaktı

316 Muharreminde yapılan harplerden sonra Bağdad'dan işleyen Şam yolunda yüz fersah (500 kilometre) mesafede bulunan Rahbe şehrine girmiş, ahaliye kılıç çalmış, Karkıya ahalisi kendisinden aman dilemiş, aman vermiş, müfrezelerini etrafa göndermiş, karşı geleni öldürmüş, mal yağma etmiş ve esir getirmişlerdir. Karmatî kendisi ise Karkısiyaya gelmiş, girmiş, gündüz kimsenin çıkmamasına dellal bağıştırmış, kimse çıkamamış, sonra Rakka şehrine gitmiş ve almıştır. Bu seferinden dönünce bir bina inşa etmiş, ona hicret yurdu adını vermiş; batıda Alevilik iddia eden Mehdiye (Meymun oğlu Ubeyde) davet eylemiş, işi büyüdükçe büyümüş, etbarı ve avnesi çoğalmış, bu sırada Abbasi halifesi Muktedir Gerib oğlu Harun'un kumandasında bir kuvvet Vasit şehrine, Rum Safiyyi de başka bir kuvvetle Kûfeye göndermiş; Harun Karmatilerden bir cemaat yakalıyarak öldürtmüş, bir takımlarını da esir olarak develer üzerinde Bağdad'a sevk etmiş ve beraberlerinde yüz yetmiş kesik baş yollamıştır.

317 Zilhicesinin sekizinci tertviye günü Mekkeye varmış; Hacıları Mekke yollarında ve Haremi şerifte öldürmüş, Kâbeyi soymuş, kapısını söküp çıkarmış, ölüleri Zemzem kuyusuna atmış, Yahudi ve hristiyanların yapmadıkları hakaretleri yapmış, Tertviye gününde etrafında erkeklerin boyunlarını vurdururken kendisi Kâbe kapısına oturmuş; ben, Allah ileyim; işim Allah içindir heman Allah halkı yaratır; ben, öldürürüm bî aman diye söyler dururmuş.

O sırada Karmatilerden biri; atına binerek serhoş bir

halde Tavaf yerlerine girmiş, atı muazzam Beytullahın yanına işemiş, Haceri'svede bir topuz vurarak kırmış, Kâbe divarından söküp çıkarmış, beraberlerinde Hacere götürmüşler. Halife Mutiyyin zamanında birçok paralar karşılığında geri vermişlerdir.

Karmatîlerin tevali eden ğaret (akın ve yağmaları), yol kesme ve hücumları korkusundan 317 den 326 yılına kadar kimse Hâce gidememiştir. Me'un Ebu Tahir Mekte'de onbir gün durmuştu. Zindık ve dînsiz idi. Ne namaz kılar, ne de ramazan orucunu tutardı. Halbuki kendisi müslümanlık iddiasında bulunur; Mehdi Ubeyde dâvet ettiğini, propagandacısı olduğunu züüm ederdi.

Me'un 332 de çiçek çıkararak bedenine kurtlar düşmüş, etleri dökülüp oynak yerleri gözü göre göre düştükten ve böyle ibretler gördükten sonra bu yılın ramazanında gebermiştir. Bu ceza, dünyada çektiğidir; ahirette çekeceği de betterin beteridir; canına lânetler olsun (M).

(236) Asıldaki (Ve Kataâ;) ve (Kalaâ) veya (Vaktalaâ) den tahriftir (M).

(237) Asıl nüshada böyle yazılı ise de doğrusu; Ebu Said oğlu Ebu Tahir Süleyman'dır; çünkü 64 üncü sahifede geçtiği gibi Ebu Said 301 de katledilmiştir. Demekki müellife yanlış rivayet aksetmiştir (M).

(238) Bu cevapta müteaddid tahrifler bulunmasına rağmen lâzımgelen Arapça tarih kitaplarının elde bulunmaması yüzünden aslının bir suretini bulamadımsa da elden geldiği kadar düzeltmesine ve ona göre tercemesine çalışılmıştır.

Bostanlı Butrusun (Dairetül'maarif) inde Ebu Said'in tercemesinde: (Abbasi halifesi Muktedir; onunla münazara eder ve mezhebinin fesadına delil getirerek yanındaki esirlere iyi muamele yapılması hakkında kendisine yumuşak bir mektup yazmış; elçiler Basra'ya vardıklarında öldüğü haberini almışlar ve hemen halifeye bildirmişler. Halife, mektubu oğlu Ebu Tahire götürüp vermelerini emretmiş; bunun üzerine elçiler mektubu oğluna vermişler). Ebu Takir, elçilere ikram etmiş; esirleri Bağdad'a salıvermiş ve mektubun cevabını göndermiştir.) diye yazılmakta ise de iki tarafın birbirine yazdıkları mektupların suretlerini nakletmemiştir (M).

(239) Asılda böyle yazılmıştır; doğrusu Ebu Tahir Süleyman bin Hasan'dır. Burada iki üç kelime düşüklüğü vardır (M).

(240) Asıldaki Za'lin noktasiyle (Nefaz) kelimesi, noktasızından tahriftir (M).

(241) (Kad semia) suresinin son âyetinden iktibas edil-

mistır (M).

(242) Asıldaki (Suğran) kelimesi gayn ile yazılı ise de tahriftir. Doğrusu küllükle vurmak mânasına kaf ile olan (Sakran) dır (M).

(243) Nüşhadaki (Vadâ Tehu Mın); (Vasaftehu Fiy) den tahrif olsa gerektir (M).

(244) Asıl nüşhadaki (Ve Nemutte..... İzamike); (Ve Temüttü..... İzamike) den tahriftir (M).

(245) Hud suresinin üçüncü sahifesinin son âyetlerine tahmihtir (M).

(246) Bu imamdandır murad Yahudi veya Mecusi olan Me'un Meymun Kaddahın oğlu Ubeydullah'tır; Fatımi Mısır halifelerinin dedeleridir, onlardan batıda ilk çıkıp Mehdi lâkabını alandır. 259 veya 260 ta Selemye'de veya Bağdad'ta doğmuş, tüccar kıyafetinde Mısır'a girmiş, sonra Batı tarafına geçmiştir. Kendisi ve sonradan Kaim'b'emrillah lâkabını alan oğlu Ebulkasım Muhammed ile İmamet ve halifet davası peşinde dolaşarak Abbasi halifesi Müktefidin mağribe kaçarken Sûdan memleketlerinin hududunda batı güneyinde Sicilmasenin emiri Midrar oğlu Elyesâ; ikisini yakalattırarak hapse tıkmıştır.

Bilâhare dâvetçisi (propagandacısı) şii Ebu Abdillah; birçok taraftar peyda etmesiyle kuvvet bularak 296 da Sicil-maseye gitmiş ve fethetmiş; ikisini hapisten çıkarmış; İmamet ve halifet işini açığa vermiş; adamlarına bu Ubeydullah'a davet ettiğini söylemiş; bu yılın Zilhicce ayının yedisinde Emirül'müminin ünvanıyla ona selâm vermiş; onları bindirmiş, kendisi ve kabile reisleri yürümüşler ve halka bu sizin büyü-günüzdür demiş; Mehdi ise sevincinden ağlarmış; bu merasım Mehdi'nin işini kolaylaştırmıya ve Batı memleketlerinde nüfuzunu arttırmıya sebep olmuş; sonra Afrika'da Kayrevan'dan dört mil mesafede bulunan Rakkade şehrine gitmiş; kışkırlarından birine inmiş; Cum'a gününde bütün şehirlerde huthada adının okunmasını ve Emirül'müminin Mehdi lâkabının verilmesini emretmiştir.

297 de zuhuruna dair haber Irak'a vasil olmuş ve bu tarihte Mağrib bölgeleri Abbasilerin hükmünden çıkmış ve Kayrevan emiri Ağleb lâkabını taşıyan Ebu Nasr Ziyadetullah; Mehdi'den kaçarak Irak'a yürümüş, halife ona Rakka'ya gidip orada ikamet etmesini emreylemiş ve 302 de burada vefat etmiştir.

Mehdi, halkın kendisine itaat edip şehirlerin işi istediği gibi doğru gittiğini görünce, işlere kendisi bizzat bakmaya baş-

lamış; Ebu Abdullahı ve kardeşi Ebül'Abbasi işe karışmaktan men etmiş; bunun üzerine Ebül'Abbas, içinden hasedlenerek kardeşi Abdullahın meclisinde Mehdiyi zem ve ayıplamaya başlamış; kardeşi ise onu nehyettikçe; o; ısrarını artırırmış; Mehdi, bu haldan haber almış, kendi adamlarına ve güvendiklerine ikisini gözleyip öldürmelerini emretmiş, köşkün yakınına gelince ikisini öldürmüşler. Öldürmeleri sebebiyle bir fitne kopmuş; Mehdi onu durdurmuş; Kütame ve Kayrevan ahalisi arasında ikinci bir fitne daha kopmuş ki bunda birçok kimseler öldürülmüştür- yine Mehdi onu söndürmüştür.

Yine bu tarihte Mehdi; Süsenin doğusunda ve Safakının batısında Akdeniz kenarında Mehdiye sehrini bina ederek başkent edinmiş; bu tarihten itibaren Batı ülkeleri temaniyle Abbasi halifelerinin hükmünden çıkmıştır.

299 da Mehdi; Mehdiyeye yürümüş; Rakka'da, Kayrevan ve bütün o nahiyelerde kendisine halifetle duâ olunmuş, hükümdarlığı büyümüş, bu hal Abbasi halifesi Muktedir'in pek gücüne gitmiştir.

299 ve 300 sıralarında Mehdi; askerlerinden bir miktar Bağdad'a bağlı Mısır eyaletine karşı çıkarmış; halife Muktedir'in Mısır Valisi Tekin; Ebülyümün kumandasında Berka'ye kadar bir ordu göndermiş, ordu, Barkaya yaklaşınca, Yusuf oğlu Habase veya Hubase kumandasındaki Mehdi'nin askerleri karşı gelmiş; iki taraf savaşmışlar; Ebülyümün tarafı yenilmiş ve Habase Barkayı almış ve yüz binden ziyade bir ordu ile yürüyerek 302 Muharreminin ilkinde İskenderiyyeye girmiş Mısır Valisi Tekin, halifeden imdad istemiş; Irak'tan çıkarılan kuvvet, Safarda varmış; Tekin, Mısır ve Irak askerleriyle İskenderiyyeye doğru yürümüş; hepsi Habasenin askerleriyle karşılaşarak şiddetle savaşmışlar; iki taraftan binlerce insan öldürülmüş; ikisi sebat ederek nihayet Tekin'in orduları Habase'nin ordularını yenmiş, Fena halde bozmuş, İskenderiyye ve Barkadan çıkartmış; Habase, kalan askerleriyle en berbat bir halde batıya dönmüştür. İşte Mehdi tarafından İskenderiyyeye gönderilen ilk ordu budur.

302 de Mehdi beraberinde kumandanı Habase bulunarak Mağrib'den İskenderiyyeye dönmüş onunla halife ordusu arasında harpler olmuş; bu harplerde Habase öldürülmüş, Mehdi de Kayrevane geri gitmiştir.

307 de Mehdi'nin oğlu ve veliyi'ahdi Ebülkasım Muhammed -ki bilâhare kaim biemrillah lakabını almıştır, askerleriyle Afrika'dan gelerek Seferin sekizinde İskenderiyyeye girmiş, ahali karada ve denizde Mısır'dan Şama kaçmış, çoğu

kurulmuştur. Yine halife Muktedir Irak'tan bir ordu göndermiş Kumandan Vali Tekin; Mısır'ın batısında ve Nil kenarında bulunan Cize kasabasında hendek estirerek ve tâbiyesini yaparak burada beklemiş; Kaim'in orduları gelmiş, iki tarafın askerleri şiddetli savaşlarda bulunmuş, Tekin'in askerleri onları yenmiş, Kaim'in askerleri Said tarafına geçmiş; Feyyumu, Usmuneyn adasını ve bazı memleketleri almışlardır.

Yine halife Irak'tan ikinci bir imdad kuvveti daha göndermiş; Tekin, yerli Mısır ve Irak askerleriyle batı askerlerine karşı çıkmış, Feyyum'da ve Iskenderiyye'de birçok günlerce yapılan harbler sonucunda Ebülkasım Kaim askerleriyle Barka'ya dönmüştür.

308 de Ubeydullah Mehdi bütün Batı ülkelerini almış, işi büyüdükçe büyümüş ve o günden itibaren pek parlamış; Abbasi devleti ise gerilemeğe başlamıştır.

322 de Mehdi geberdikten sonra oğlu Ebulkasım Muhammed; Kaim'biemrillah lâkabını alarak babasının kendisini veliyyi'ahd göstermesiyle yerine geçmiştir.

Kaim, iki defa Mısır'a yürüyerek onlarla harblerde bulunmuştur. Kendisi babasından daha fena, zindiyk ve mel'un olmuş; Peygamberlere sebb'üşetmi açıklamış; dellalına göre ve içine aldığına lâ'net okuyunuz, diye nida ettirmişti. Ülemadan birçok kimseler öldürtmüş, Bahren ve Hecerdeki Karmatî Ebu Tahir ile muhabere edermiş, ona mescidleri yıkmayı ve Musâfları yakmayı emretmişti. Mel'un Kaim'in fucuru çoğalınca ona karşı Sufriye Havaricinden Kiydad veya Kiyrad veyahut Kındar oğlu Mahled adlı bir Harici çıkmış; aralarında meşhur vak'alar olmuş; Mahled Sûse şehrini muhasara ederken bu harbler esnasında Kaim 334 te Mehdiye'de gebermiştir.

Kaim'den sonra oğlu ve veliyyi'ahdi Mansur Ebu Tahir İsmail, babası yerine geçmiş; 341 şevvalinin sonunda 338 de Mağrip'te tesis ettiği Mansuriye kasabasında kırk yaşında iken ölmüştür. Oğlu ve veliyyi'ahdi Muizz İdinillah lâkabını alan Ebu Temim Maâdd namazını kıldırmış ve 341 de yerine halife olmuştur. Kendisi 319 da Mehdiye'de doğmuş, 338 de komutanı Cevher, Rabiyyü'l-evvelin on dördüncü Cumartesi günü Afrika'dan çıkarak Saban'ın 18 inci Salı günü gelip Mısır'ı almış; bu günden itibaren Abbasi'lerin dâvet ve alâkası, Mısır, Hicaz, Sam ve Yemen'den kesilmiş, Ubeydilere geçmiştir. Bu hal; Abbasi halifesi Mutâi İllahın günlerinde idi. Muizz 365 veya 368 de ölmesiyle yerine oğlu ve veliyyi'ahdi Aziz Billah Nizar geçmiş, kendisi 342 veya dörtte Mehdiyye'de doğmuş, baba

siyle Kahireye gelerek kalmış ve burada 386 da ölmüştür. Bundan sonra Mısır'da doğup halifelik edenlerin adları ve sayıları (59) uncu sahifede geçmiştir ve çok şükür kökleri de geçmiştir (M).

(247) Bu ibarenin aslı (ve Elkat Aleyhi Kinaâ Bevaiküha) şeklindedir. Hemze ile (Bevaik) âfet mânasına olan (Baka'nın) cem'i olması hasebiyle yakışmadığından üç noktalı (Sa) ile ağzına kadar su dolu kuyu mânasına (Basika'nın) cem'inden tahrife uğramış olsa gerektir (M).

(248) Asıldaki zulmet tâbiri tahriftir (M).

(249) Bu tâbir halifenin lâkabı Muktedir olduğuna rağmen iktidarsızlığına tâ'rızdır. Çünkü on üç yaşında iken hââfet makamına geçirilmişti. Bundan evvel hiçbir halifenin küçük yaşta bu makama geçirildiği görülmemiştir (M).

(250) Nüşadaki (B) ile (Kabl); (T) ile (Katl) den tahriftir (M).

(251) Asıldaki (Y) ile izah (T) ile ittizahtan tahriftir (M).

(252) Bu cümle Mâide suresinin onuncu sahifesinde varid olan âyetikerimenin tercemesidir (M).

(253) Mel'unun bu sözü, Mühaddislere iftiradan başka birşey değildir. Hadis ravileri; peygambere varıncıya kadar herbiri üst tarafındaki raviden alarak rivayet ettikleri halde arada icmâ eden şeyhler kimler olabilir? Raviyeler, ayrı ayrı asırlarda bulunmuşlarken bunların icmâ tasavvur olunurmu? Fakat düşman ağzının da perdesi olur mu? (M).

(254) Bununla halifenin küçük yaşta olduğu kasd olunur. Çünkü Abbasi halifesi Muktefi'den sonra 295 de on üç yaşında olan kardaşı Mütadid oğlu Muktedir Câfere bi'ât edilmiş, küçüklüğü ve idaresizliği yüzünden 296 da hal olunmuş; yerine Mûtezz oğlu Abdullah geçirilmiş; Muktedir, iş'lerine gelenlerin galebesiyle birgün sonra yine getirilmiş; 317 de bir daha hal ile yerine kardaşı Muhammed Kahire bi'ât edilmiş, üçgün sonra yine taraftarlar Muktediri getirtmiş ve nihayet 320 de veya on altıda bir berberinin arkadan darbesiyle öldürülmüştür (M).

(255) Hadım Mü'nis; Tekin'den sonra Mısır'a valiliğinde kendisine ve Şam'da Hadım Nazûke ve emsallerine minberler üzerinde duâ olunduğuna tâ'rız'dır. Tarihlerin yazdığına göre, Muktedir'in evinde onbir bin hâdim uşağı vardı (M).

(256) Yûnus suresinin sekizinci sahifesinin ortalarında (Tefferûn) kelimisiyle nihayetlenen âyetten ıktıbas edilmiştir (M).

(257) Nüşada böyle yazılı ise de doğrusu; Muktedir'Bi-

İlah olsa gerektir. Çünkü Abbasi halifeleri içinde Muğis-billah lâkabını taşıyan bir halife yoktur. Bundan başka Muktedir 291 Zilkâdesinde 317 şevvalına kadar hilâfette kalmış demektir. Mehdi Ubeydullah ise Muktedir'den bir yıl sonra 296 inci yılı Zilhiccesinde ortaya çıkmış ve Muktedir'in katlinden sonra üç sene daha yaşamıştır.

Hülâsa: Mehdi'nin hülefadan çağdaşı (21) sene kadar Muktedir; (3) sene kadar da Kahir Muhammed'tir (M).

(258) Nüşadaki (Şakake) kaf ile yazılı ise de doğrusu (F) ile dir (M).

(259) Asıldaki (Yukâtibuhu) kelimesi yanlış değilse de (Uuhatibuhu) den tahrif edilmiş olması melhuzdur (M).

(260) Yâni bu hizmetçi yi o gibilerin başına memur tâyin edilmesi mi? yoksa onlardan birinin o vazife başına geçirilmesi mi? (M).

(261) Himyer: Yemen'de San,â şehrinin yakınında bir yer ve bir kabile pederinin adıdır. Sebe bin Yeşub, bin Yârüb, bin Kahtan oğludur (K).

(262) Asıl Mesanî: Köyler, köşkler, Palanka, Kule ve hisar kabilinden olan ebniye (K).

(263) Asd, Cümeyme ve tamam adlarının zaptını görmedim (M).

(264) Hadur: Yemen'de bir dağ ve bir şehirdir (K). Hadurulmesanî Yemen'de büyük bir dağdır Şuayb dağından başkadır (M. Ansi).

(265) Eski zamanlarda kabile harblerinde harbin önüne geçmeyi tevsik etmek için icabında bir taraf ;o bir tarafın aziz kimselerinden rehin olmak üzere yanlarına birkaç kişi alırlardı. Rehine veren taraftan bir tecavüz vuku bulduğun takdirde rehineyi alanlar aldıkları rehineleri öldürürlerdi (M).

(268) Duâm, araptan büyük bir göbektir (K).

(267) Asıldaki Ebu Yâfur tâbiri, hatadır (M).

(268) Duâm, araptan büyük bir göbektir (K).

(269) Hemdan: Yemen'de bir kabiledir (M).

(270) Asıldaki (Fi Hadratı) yanlıştır. Doğrusu (Fi Hadratihî) dir (M).

(271) Bu adla teninmiş Şehûl deresi. (696) da Cemedî Baha burasını ziyaret etmiştir (Z).

(272) Sayd: Yemen'de yüksek ve sarp bir dağdır. Ona götüren yokuşa Nakiyl adı verilir ve ona izafetle (Nakiylu Sayd) denilir (M).

(273) Asıl Fa'fa: Konuşurken (F) harfini kekeliyerek tekrar edendir. Bu lâkabıdır asıl adına rastlayamadım (M).

(274) Saifat suresinin son sahifesindeki bu âyet; peygamberler hakkında varid olmuştur. Müellif; ıktibas suretiyle bu meykide zikretmiştir (M).

(275) Aslı kâmil bahrinden bir beyttir (M).

(276) Bunun Arapçası besiyt bahrinden bir beyttir (M).

(277) Efveh: Cahiliyet devrinin şairlerinden ve hükema-sındandır. Asıl adı Âmr oğlu Salae'dir (M).

(278) Asıldaki (Yenkadû) yanlışdır; doğrusu (Tenkadû) dır (M).

(279) Bu şiirin asıl arapçası besiyt bahrinden ve ütreli (D) kafiyesinden iki beyttir (M).

(280) Mancınık: Eski zamanlarda kal'â ve hisarları yık-mak için taş atan bir harb âletidir. Ben ne güzelim mânasına olan farisce (Men Çinik) ten arapçalaştırılmıştır (M).

(281) Ruayn: Himyer hükümdarlarından Zu'Ruayn'in bina ettiği kale, yahut o kalenin yapıldığı dağdır. Bir de Yemen'de ayrıca bir bölgenin adıdır. Burada murad budur (M).

(282) Nüşadaki (Fesara Sinteynı Fıy Ruaynın) ibaresi-nin doğrusu (Fesare Sintanı Fıy Ruaynın) dır (M).

(283) İbrahim: Yemen'in Zebiyd eyaletinin hükümdarla-rından biridir (Z).

(284) Sâde: Yemen'de San'â ile Âsiyr arasında ve San'â-dan altmış fersah (300) kilometrelik mesafede bir şehirdir. (Kamusul'Âlâm).

(285) Nasir Ahmet: Yemen'de Zeydi imamlarından biri-dir. Medinei münevvereden çıkıp imamet dâvası peşinde Ye-men'e gidendir. Siyreti malûmdur (M. Ansi).

Elimdeki kitaplarda baba ile oğlunun hal tercemelerini bulamadım. Baba, halife Harunurreşid zamanında Acemistan'ın Deylem tarafında (176) da huruc edip kendisine verilen amana Bağdad'a getirilen, sonra Hârûn'un verdiği amani batıl bir tevile nakzetmekle habsinde vefat eden Hazreti Hasan'ın oğlu ikinci Hasan'dan doğma olup (Mahz) lâkabını alan Ab-dullah'ın oğlu Yahya değildir; fakat bunun soyundan olması kuvvetle melhuzdur. Allahu âlem (M).

(286) Asıl arapçası recez bahrinin meczüvvünden ve sâ-kin (H) ve ekli üstünlü kâf kafiyesindendir. Vezin ahenginden düşmemek için arapçasından (Küntüm) kelimesi başından (Kad) düşmüş ve beytlerin baş tarafındaki (Ünvan) kelimesi (Beytani) lâfzundan değiştirilmiş olmalıdır (M).

(287) Nerede bulunduğunu bildiren ifade nüshada yazılı değildir (M).

(288) Nüşadaki birinci bereket kelimesi hem vezne, hem

de mânaya müessir olduğundan fazladır. (M).

(289) Arapça nüshada, aramızda mânasını ifade eden (Fiyma Beynena) tâbiri; (Fiyma Beyneküm) den muharref-tir (M).

(290) Asıldaki, birinin memleketinden mânasını bildiren (min beledi ahediküm); (min beledi ahedihim) den tahrif-tir (M).

(291) Bu mânayı ifade eden (Libeledi Ahere Minhum) tâbiri asıldan düşmüş olsa gerektir (M).

(292) Aşağıdaki babın ortalarında, oğullarıyla haremlerine ait bahis de gelecektir (M).

(293) Arapça nüshada (Eeila Ve'ed'hi Ebi'l'Hasan'l'Man-suri) yazılmışsa da doğrusu (Veve'edehu Ebel'Hasan'ibnel' Mansuri) dır (M).

(294) Müellifin vâdettiği bu cihet; gelecek bahislerde bu-lunmadığına bakılırsa ya unutulmuş veya nüshadan düşmüş-tür (M).

(295) Huruc: Esasen çıkmak mânasına ise de hükümet başkanına karşı gelip başkaldırma mükamında kullanılan ıstı-lah yerine geçmiş bir tâbirdir. Havariç kelimesi bundan alın-malıdır (M).

(296) Mehdiye: Süse kasabasının doğusunda ve Safakusun batısında bir şehirdir. Kola bitişik avuç şeklinde Akdenizde uzanan bir yer üzerinde kuru-muş, girilecek boğazından başka her tarafını deniz sarmıştır. Mehdi; 297 de tesis'ne başlamış, 299 da oraya göçmüş ve Afrika'ya baskent edinmiştir. Oğlu Kaim ve torunu Mansur, burada gebermişler ve Muizz Maad burada doğmuştur (M).

(297) Kayravan: Afrika'da islâmi bir şehirdir. Hicretin 58 inci yılında Nafi oğlu Ukbe hudutlarını çizerek bina et-miştir (M).

(298) Asıldaki (Feseeluhu Bima Verede Bihi'l'emru) iba-resinin doğrusu (Feseeluhu Amma Verede Bihi Minel'emri) olması icabeder (M).

(299) Asıldaki (Ve Ennehu la Yukaddemü) ibaresinin hakkı; (Ve Ennehu Layenbeği en Yukaddeme) olmakla iki ke-lime düşmüştür (M).

(300) Arapçasında bu cümlemin başındaki (Ve Kale) tah-riftir; doğrusu (F) ile (Fe Kale)dir (M).

(301) İsmi Muhammed'dir. Bazılarına göre Nizar'dır. Kün-yesi Ebul'Kasımdır. Babasının velîyahdi olunca Kaim'biemril-lah lâkabı verilmiştir. Trablusgarp ahâlisî babasına karşı koduklarında babası, kendisini bir ordu ile onlara karşı gön-

dermiş, 300 üncü yılında onları yenerek almış, alınmasıyla batı şehirlerinin kolaylıkla alınması zeminini kurulmuş; iki defa Mısır'a sefer yapmış; Mısır ordusuyla fena döğüşmüşler, iki- sinde de yenilmiş; 334 yılı şevvalında Mehdiye'de gebermiştir. Babasından daha melun ve zindık idi. Allahın lâneti üzerine yağsın (M).

(302) Asıl arapçası besiyt bahrindendir (M).

(303) Sibai: Sibaâ mensuptur. Sahabe'kiram içinde bu adda üç zat vardır: Sabit, Zeyd ve Urfuta oğullarıdır. Bu İbra- him, bunlardan birisine nisbet olunması melhuz ise de hangisi olduğu bilinmiyor (M).

(304) Kudem: Ömer vezninde Yemen'de ufak bir kabile ve bir yerin adıdır (K).

(305) Nüşadaki (Yashabuhu) kelimesinin doğrusu (Yu- sabbihuhu) dur (M).

(306) Amman: Şeddad vezninde Sam hududunda Belka nahiyesinde bir kasabadır. Şimdi Ürdün Doğusu memleketinin merkezidir. Gulam vezninde ise Yemen Ülkesinde bir şehirdir. Burada murad budur (M).

(307) Muizzin asıl adı Maaddir. Künyesi Ebu Temiym'dir. Ubeyd oğullarından Afrika'da halifelik yapanların dördüncü- südür ve Mısır memleketini ilk alandır. 319 da Mehdiye'de doğ- mus; halifelğinde E'P'Muizzü'lidiynillah lâkabını takınmıştır. Babası Mansur Ebu Tahir İsmail'den sonra 341 de Mağripte halife olmuş; kölesi Kaldcevher; 353 de gelip Mısır'ı aldıktan ve Kahireyi tesis ettikten sonra Muizz 362 de Mehdiyeden Mı- sır'a göçmüş ve 365 te burada gebermiştir (M).

(308) Hâkim: Asıl adı Mansur, künyesi Ebu'ali'dir 375 te Kahire'de doğmuş, Mısır'da halifelik yapan Fatımi denilen Ubeydilerin üçüncüsü, Afrika'dakilerle beraber altıncısıdır. Babası Muizz'Billah oğlu Aziz'Billah Nizar; onu 383 de Ve- liyy'ahd göstermiş; 386 da onbir yaşlarında iken kendisine Bî'ât edilmiş, 411 de hemşiresi Sittü'l'mülkün teşvikiyle öldü- rülmüş; hükümdarlığı 25 yıl ve bir ay sürmüştür. Dinsiz, ka- rektersiz, çılgın ve delimsi bir mel'undu (M).

(309) Ravaha oğulları: Araptan bir göbektir (K).

(310) Bu Süleyman; yalnız davetçi ve propagandacıları idi. Yemenli Umaranın tarihinde bunların oğulları hakkında az çok tafsilat vardır (Z).

(311) Nüşada böyle yazılı ise de ikisinin arasından hâki- min oğlu ve Müstansırın babası düşmüştür. Bunun adı Ali, künyesi Ebu Haşim, yahut Ebul Hasan'dır. Hilâfet lâkabı (Ezzahiru Lîzazı Diynillah) dır; ihtisar suretiyle Zahir'dir.

395 ramazanında Kahire'de doğmuş, takriben on altı buçuk yaşlarında iken 411 de halife olmuş; on altı yıl ve dokuz ay, hilâfette kalmış; Halası = (çiyçe) Sittülmülk onun yerine memleketi dört yıl güzel idare etmiş; Zahir, otuzbir yaşlarında iken 427 de ölmüştür. Kendisi Mısır Ubeydilerinden dördüncüsü, Afrika'dakilerle beriber yendincisidir. İnsaflı, Adaletli, batıl davalardan uzak, Mûtekıd ve Affı idi.

Müstansır'ın adı ise Maad dır. Künyesi Ebu Temimdir; Zahir'in oğlu ve hakimın torunudur. 420 hududunda Kahire'de doğmuş, 427 de sekiz yaşına girmiş iken halife olmuş, 487 de ramazan bayramı gününde ölmüş; altmış yıl, dört ay halife durmuş; bunun gibi ne halife ne de Sültan bu kadar müddet hüküm sürmemiştir. Mısır fatımîlerinin besincisi, mağripte-kilerle beraber sekizincisidir (M).

(312) Künyesi Ebu Kâmil, Ebul'Hasandır. Süleyhî; Süleyh adındaki dedesine nisbettir. 447 de bütün Yemen'i aldı. San'ayı merkez edindi. Mısır halifesi Müstansır'a intisab etti, Yemen'de onun adına hutba okuttu; Abbasi halifelerinden Kaim'biemrillah'a duâ olunurken Yemen'den Abbasîlerin davetini kaldırdı.

455 de Mekkeye girmiş, ahalisine eyilik etmiş, adalet ve ihsan yolunu tutmuş, bu yüzden insanların gönlü hoş olmuş ve zamanında es'ar ucuzlamış. Mekke'de bir ay kalmış ve Kâbe'ye bir beyaz örtü giydirmiş; Kâbe kapıcıları olan Şeybe oğullarını bazı çirkin işlerinden vaz geçirmiştir.

Kendisi genç, saçı sakalı kızıl, gözleri mavi idi. Kendinden başka Yemen'de böyle bir kimse yoktu. Tavazuu vardı Mekke'de iken bir cemaate uğradığında el'yle selâm verirdi; aynı zamanda bin liralık ata binerdi. Babası Sünnî ve kadı idi. Kendisi 473 te gebermiştir. (Zahirenin muhtelif yerlerinden toplanılmıştır M).

(313) Haraz: Zikelâ ten bir göbek babası ve Yemen'de bir bölgedir (K).

(314) Mesar: Haraz bölgesinde Menahe şehrinin üst tarafında büyük bir kale dir (M. Ansi).

(315) Müntansıra yazdığı bu mektupta ne yazdığını ve tarihini müellif zikretmemişse de dâvetin açıklanması hususunda izin istemek için olduğu ve 453 te yazıldığı (Z) remziyle nüshanın hamisinde nakledilmiş ve denilmiştir ki, onun bu isteği üzerine Müstansır, kendisine izin vermiş; buna binaen Yemen şehirlerini almış, kalelerini açmış ve Tihamae topraklarını almış; 455 inci yılı çıkmadan bütün Yemen'i;

ova ve dağlık yerlerini, kara ve denizlerini hükmüne geçirmiştir.

Bu iş ise ne cahillik devrinde, ne de müslümanlık zamanında misli görülmüş bir şey değildir.

İbnî hellikânın (Vefeyatül'aâyan) kitabından Suleyhi'nin hal tercemesinde böyle yazılıdır.

Yemenli Umare bunun ve oğullarının haberlerini ve işlerini beyan hususunda onlara bir çeşit meyl hissettirerek sözü uzatmıştır. Cenedî'nin tarihinde de Suleyhîlere ait oldukça geniş malûmat vardır hazelehümüllah! (M).

(316) Hiliyle: Tıp kitaplarında zikrolunan siyah tanecikli bir nebattır, çok hassaları vardır. Mideyi besler ve tedbir eder (M).

(317) Bu beytler mütekarib bahrinden ve esreli (R) kaifiyesindendir (M).

(318) Genel toplantılarına, çıraları söndürüp erkek ve kadınların birbirine karıştıklarına ve her erkeğin tuttuğu kadınla buluştuklarına târizdir (M).

(319) Musannif; Suleyhi'nin son zamanlarına yetişmiştir. Suleyhi Muhammed oğlu Ali'nin öldürülmesi; tahkika göre H. 473 üncü yılı Zil'kâdesinin on ikinci Cumartesi günü idi. Sonra yerine oğlu Ahmet; bundan sonrada diğer oğlu Ebu Himyersebe; daha sonra Ravahe oğullarından davetçi Hâkîm ve Kaim olmuş, en sonra da dâvet, Züreyi ailesine geçmiştir.

Sultan Salahiddini Eyyûbi memurları gelip Yemen memleketinden de Batîni ve Karmatî mezhebinin kökünü kazıyınca kadar dâvet bu âilede kalmış; bundan sonra bu mezhep, adları gelecek kabileler içinde gizlenerek durmuştur (Z).

(320) Sinhan: Yemen'de bir eyalettir (Kamus).

(321) Yam kabilesi bu güne kadar Batîniye mezhebindedir. Hind bühresine intisab eder (Z).